

Скорик Т. В.

**ОСНОВИ
ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ
ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА**

Скорик Т. В.

ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
*для здобувачів вищої освіти
педагогічних університетів*

Чернігів
Видавництво «Десна Поліграф»
2022

УДК 373.3/.5.091.12.011.3-051:78(075)

С 44

Рецензенти:

Товканець Ганна Василівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету;

Дорошенко Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри мистецьких дисциплін НУЧК імені Т. Г. Шевченка;

Мартинюк Тетяна Володимирівна, доктор мистецтвознавства, професор, завідувачка кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання Університету Григорія Сковороди у Переяславі.

Скорик Т. В.

С 44 Основи професійної успішності педагога-музиканта:

навчальний посібник. Чернігів : Десна Поліграф, 2022. 156 с.

ISBN 978-617-8020-74-3

УДК 373.3/.5.091.12.011.3-051:78(075)

У навчальному посібнику стисло і систематизовано викладено основний зміст курсу «Основи педагогічної успішності педагога-музиканта» згідно з чинною навчальною програмою та з урахуванням сучасних досягнень педагогічної науки. Теоретичний і практичний матеріали посібника можуть використовуватися під час аудиторного опрацювання курсу «Основи педагогічної успішності педагога-музиканта», а також для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Ознайомлення із запропонованим теоретичним матеріалом, підготовка до практичних занять та виконання відповідних вправ і завдань сприятиме розвитку професійної успішності майбутніх учителів музичного мистецтва, визначенню напрямів їхнього подальшого професійного та особистісного самовдосконалення. Посібник може бути корисним студентам педагогічних спеціальностей, викладачам, вчителям-практикам.

*Рекомендовано вченою радою Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Протокол №4 від 9 грудня 2022 р.)*

ISBN 978-617-8020-74-3

© Т. В. Скорик, 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1.	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА	7
1.1. Науковий огляд проблематики успіху та успішності.....	9
1.2. Професійна успішність майбутнього вчителя як мета-категорія	22
1.3. Соціальний та емоційний інтелекти як засаднича основа професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва	33
РОЗДІЛ 2.	
ПРАКТИКА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗВО	44
2.1. Педагогічна майстерність та професіоналізм як передумови становлення професійної успішності майбутнього вчителя	47
2.2. Професійне самовиховання майбутнього вчителя як інструмент досягнення успішності	63
2.3. Технології розвитку професійної успішності майбутнього педагога-музиканта	75
Розділ 3.	
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	91
3.1. Практичне заняття 1	93
3.2. Практичне заняття 2	94
3.3. Практичне заняття 3	96
3.4. Практичне заняття 4	98
3.5. Практичне заняття 5	99
3.6. Практичне заняття 6	101
3.7. Практичне заняття 7-8.....	103
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ	105
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	106
ДОДАТКИ.....	109

Передмова

*Успіх не прийде до Вас.
Ви самі повинні дійти до нього*
М. Коллінз

*Успіх приходить до того, хто робить те,
що найбільше любить.*
М. Форбс

Дисципліна «Основи професійно успішності педагога-музиканта» відноситься до циклу обов'язкових освітніх компонентів підготовки магістрів зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), вивчення якої спрямоване на підготовку майбутніх учителів як фахівців-професіоналів, здатних до постійного самовдосконалення та саморозвитку.

Мета засвоєння навчальної дисципліни полягає в опануванні методів і засобів становлення професійної майстерності, компетентностей розвитку професійно успішності майбутніх учителів музичного мистецтва, формування індивідуальної траєкторії особистісного професійного зростання.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи професійно успішності педагога-музиканта» є: ознайомлення із сутністю успіху, успішності та професійно успішності; розвиток соціального та емоційного інтелектів майбутнього вчителя як засадничої основи професійно успішності; розвиток складових педагогічної майстерності, навичок креативності як базових характеристик професійно

успішності майбутнього вчителя; формування стійкої мотивації до саморозвитку та самоудосконалення професійних компетентностей майбутнього педагога-музиканта; розвиток навичок *soft skills*, які дозволять ефективно здійснювати професійну діяльність, налагоджувати ефективну взаємодію у професійному середовищі.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у результаті вивчення курсу здобувачі вищої освіти оволодівають такими загальними компетентностями, як: здатність діяти соціально відповідально та свідомо, проявляти ініціативу, генерувати нові ідеї і нестандартні підходи до їх реалізації, приймати доцільні рішення у проблемних ситуаціях; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями впродовж життя; здатність до міжособистісної взаємодії та роботи в команді; здатність до пошуку та обробки інформації з різних джерел; та *фахові компетентності*: здатність до саморозвитку, здійснення моніторингу власної музично-освітньої/мистецької діяльності, визначення індивідуальних професійних потреб, умов і ресурсів професійного самовдосконалення; здатність використовувати сучасні та впроваджувати авторські методики і технології музичного/мистецького навчання, виховання та розвитку учнів; здатність виявляти професійну ідентичність та діяти згідно з філософськими цінностями художньо-творчої роботи; здатність до творчого самовираження у музично-освітній та музично-виконавській діяльності.

У результаті опанування змісту навчальної дисципліни здобувачі мають досягнути таких *програмових результатів навчання*: виявляти творчий підхід у вирішенні професійних завдань, комплексних проблем, здійснюючи аналіз, оцінку та корегування мистецько-педагогічних явищ у сучасному просторі; володіти навичками соціально-психологічного комунікативного контакту, індивідуально-орієнтованої взаємодії за принципами толерантності, діалогу, етичних норм у мистецькому, педагогічному, студентському та учнівському середовищі; володіти навичками самоорганізації

і саморегуляції роботи у команді, планувати свою діяльність відповідно до моральних, духовних, етичних і правових норм; володіти навичками адаптації до нових ситуацій, прийняття швидких обґрунтованих рішень, навчання впродовж усього життя з метою поглиблення набутих та здобуття нових фахових знань

Викладання курсу передбачає лекції та практичні заняття, у формі дискусій, інтерактивних занять, практичних занять з елементами тренінгу, воркшопів, дидактичних ігор тощо, які забезпечують формування стійких знань основ професійної успішності, необхідних компонентів професійної діяльності, що забезпечують становлення професійної успішності. Важлива роль відводиться самостійній підготовці здобувачів, у процесі якої опрацьовується додаткова література, виконуються індивідуальні навчально-дослідні практичні завдання, вправи та прийоми розвитку професійної успішності, готуються доповіді та реферати на запропоновані теми.

Сподіваємося, що цей посібник стане в нагоді студентам, викладачам, учителям-практикам, батькам, усім, хто цікавиться питаннями організації успішного освітнього процесу і сприятимуть більш швидкому становленню успішності вчителя та досягненню ефективності його діяльності.

Розділ 1

Теоретичні засади професійної успішності педагога-музиканта

“

**Успіх – це здатність йти
від поразки до поразки,
не втрачаючи оптимізму**

Вінстон Черчилль

1.1. Науковий огляд проблематики успіху та успішності

Характеристика понять «успіх» та «успішність». Філософські, соціологічні, психолого-педагогічні погляди та дослідження дефініції «успіх» та «успішність». Психологічні компетенції успішності. Характеристики властивостей особистості, що сприяють досягненню успіху

■ Інформаційний блок

Необхідність розвитку професійної успішності майбутніх учителів пов'язана із вимогами суспільства до високого рівня професіоналізму фахівців відповідно до світових стандартів; необхідністю створення привабливої та конкурентоздатної вітчизняної системи вищої освіти, інтегрованої до Європейського простору вищої освіти; суспільним замовленням на успішного вчителя (Концепція нової української школи, 2016).

Саме вчитель є агентом змін для створення привабливої та конкурентоздатної національної системи освіти України, що відповідає світовим та європейським освітнім цінностям і стандартам (гуманізації, лібералізації, права і свободи людини, свободи здобуття освіти, освіти впродовж життя тощо). Питання успішного вчителя набули розголосу у процесі реформування нової української школи і пов'язані із проблемою підготовки нового вчителя – компетентного, інноваційного, мобільного. Основні положення щодо підготовки сучасного вчителя затверджені у Концепції Нової української школи (2016), Концепції педагогічної освіти (2018). Тільки успішний вчитель може формувати успішну особистість, що сприятиме успішності Нової української школи.

Аналіз сутності професійної успішності потребує розгляду сучасних трактувань понять «успіх» та «успішність», які аналізуються у філософії, соціології, психології та педагогіці. Науковці аналізували цю проблему в різних

аспектах, пов'язуючи поняття «успіх» із такими філософськими категоріями, як «гуманізм», «оптимізм», «щастя» та «свобода».

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує успіх як позитивний наслідок роботи, справи (синонімічними будуть поняття: «значні досягнення», «удача», «талан») і як громадське визнання, схвалення чого-небудь (досягнень, позитивних якостей, особливостей) [1, с. 1304].

Успішність особистості пов'язується з результатом власної діяльності, з продуктивністю її зусиль; зі здатністю та вмінням досягати успіху. Дослідники вважають, що успішна людина має сама переживати цей стан як успіх та мати визнання серед оточення.

Філософський аналіз категорії успіху базується на двох підходах:

- з погляду успішної особистості, що прагне до само-реалізації, тобто поняття «успішність» є близьким до понять «життєвий шлях», «смісл»;

- досягнення особистістю успіху зводиться до формули «мета - задоволення мети», тобто успішним є той, хто досягнув мети (Асмолов, 2007; Зінченко, 1991) [5].

Соціологія (Р. Ануфрієва, П. Бергер, П. Бурдьє, Є. Головаха, І. Кон, Р. Мертон, Д. Філд) визначає «життєвий успіх» як комплекс уявлень на основі суспільних цінностей, стандартів, очікувань та індивідуальних досягнень, що визнаються у суспільстві як високі. Ці показники є критеріями оцінки успіху, визначають, які саме активності особистості соціально винагороджуються, до чого варто прагнути і чим пишатися.

Доведено, що чим більш значущими є досягнення людини в суспільстві, тим більше вона цінує самовизначення для своїх дітей і сама орієнтована на самовизначення, аніж та, яка перебуває на нижчих соціальних сходинках. Зокрема, виявлено, що в середовищі будь-якого класу і соціальних верств існують такі типи людей: «альпіністи» (зі спрямованістю на досягнення життєвого успіху), «статики» (з помірною активністю) і «пасивні люди». Можна припустити,

що люди різних типів активності будуть досягати успіху більш швидко, або ж навпаки, більш поступово.

Соціологи відзначають наявність різних типів життєвого успіху відповідно до певних критеріїв: засобів його досягнення з погляду законів наявної правової системи (успіх легітимний і нелегітимний), форм прояву (одномірний успіх, що передбачає першість в одній сфері діяльності, і, відповідно, багатомірний), масштабів визнання (у колі сім'ї, у межах організації, міста, країни, всесвіту) [12]. Шлях досягнення життєвого успіху визначається суспільством, хоча й залежить від багатьох чинників: соціального походження, психологічних рис особистості й навіть випадкового збігу обставин.

Психологія досліджує досягнення успіху через внутрішні механізми особистості, в яких велику роль має мотивація та емоційний інтелект.

Психологи визначають успіх як позитивний результат діяльності, досягнення мети, максимальну самореалізацію особистості. Найчастіше психологи звертаються до емоційного чиннику успіху, впливу емоційності переживання на діяльність та спонукання до наступних дій (Л. Венгер, А. Запорожець, К. Ізард, Д. Карнегі, В. Леві, М. Лісіна, А. Люблінська, В. Мухіна), звертаючи увагу на негативні наслідки переживання невдачі. Аналізуючи успіх, наголошують на важливості активності особистості як першочергового чинника у досягненні успіху: «Це такий розвиток сил і здібностей, за допомогою якого людина досягає бажаної мети в своєму житті, організовуючи відповідним чином свою енергію і зусилля, а також знання і здібності» [7, с. 6]. Успіх, на думку науковців – це розвиток здібностей, розкриття особистісного потенціалу.

Одне з перших соціологічних осмислень успіху належить М. Веберу. Успішність людини, на його думку, була санкціонована самим Богом і поставлена на рівень соціальної чесноти.

Цікавим для розуміння успіху є американський філософський підхід у системі освіти: для викладання в

американських закладах освіти обиралися тільки ті знання і навички, які могли допомогти в досягненні матеріального успіху або ж сприяти формуванню рис характеру, асоційованих з «self-made man» – «людиною, яка зробила самого себе»; отож, «людина розумна настільки, наскільки може конвертувати свої знання в матеріальний еквівалент» [12, с. 14].

Кроскультурні погляди на проблему успішності різняться за своїми формулами, але як на Заході, так і на Сході серед основних мотивів життєдіяльності є мотиви, що спрямовані на досягнення, так би мовити, «зовнішнього» успіху: визнання, влада, статус.

Педагогічна наука не обійшла увагою категорію «успіх» і аналізує її з погляду успішності навчальної діяльності, успіхів (результативності) у засвоєнні знань та розвитку навичок, успішності педагогічної діяльності. Питання успіху в навчанні й вихованні окреслено у роботах відомих педагогів: Ш. Амонашвілі, А. Дістервега, Д. Дьюї, Я. Коменського, Я. Корчака, Ж.-Ж. Руссо, А. Макаренка, М. Монтессорі, В. Сухомлинського, С. Шацького, Р. Штайнера, С. Френе та ін.

Педагогіка успіху (Ш. Амонашвілі, П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський) визначає, що успіх, який є станом задоволеності життям, сприяє подальшій самореалізації особистості. Цей стан стимулює зростання, яке може бути пов'язане як із традиційною діяльністю, так і стосуватись емоційної, моральної, духовної зрілості, або розвитку інших сторін особистості, що також є життєвим успіхом (Романовський, 2011). Тому, важливим є дотримання принципу гуманізації в освіті, спрямованого на розкриття здібностей та властивостей особистості через створення комфортних умов навчання [6, с. 212].

К. Ушинський приділяв особливу увагу питанням покращення організації навчання дітей, і дійшов висновку, що тільки успіх підтримує інтерес учня до навчання. Педагог вважає, що дитина, яка ніколи не пізнала радості праці в учінні, не відчула гордості від того, що здолала труднощі, втрачає бажання, інтерес учитися [11]. На думку К. Ушинського, важливу роль у цьому відіграє вчитель: «вихователь

будує учіння так, що і запеклий ледар робить крок уперед – такий легкий цей крок; успіх декількох кроків підбадьорює дитину, і вона починає робити кроки важчі, потім ще важчі й, нарешті, піде упевнено... Тут все залежить від успіху перших спроб і поступовості наступних... Вихователь повинен бути упевненим, що успішна діяльність душі завжди приємна дитині, й повинен потурбуватися про те, щоб дати їй такий успіх» [11, с. 426].

Гуманізм у педагогіці А. Макаренка проявлявся через піклування про вихованців, оптимізм і вимогливість, спрямованість на розвиток у своїх вихованців почуття обов'язку перед самим собою та іншими. А. Макаренко розробив принцип «системи перспективних ліній» («завтрашньої радості»), за яким «людина не може жити на світі, якщо попереду в неї немає нічого радісного. Справжнім стимулом людського життя є завтрашня радість... Виховати людину – значить виховати у неї перспективні шляхи, по яких розміщується її завтрашня радість» [2, с. 397]. Педагог вважав, що для досягнення дитиною успіху необхідно створити умови для вільного розвитку дитини, підтримувати почуття захищеності, власної гідності, «мажорний настрій». Методика успішності педагогічної системи А. Макаренка ґрунтувалася на увазі до кожного вихованця, її успіхів і невдач, труднощів, особливостей та прагнень, здатності та необхідності бачити добре в людині, навіть якщо це важко помітити в «живих буденних руках людей», навіть коли воно «губиться в поточних конфліктах», вірі в сили свого вихованця. Основним принципом педагога була теза – якомога більше поваги до людини і якомога більше вимог до неї, а основою успішної діяльності дитини виступає праця, здорове колективне життя, самоорганізація і «сонячні сподівання на майбутнє», посмішки, сміх, гумор [2].

Значний внесок у розроблення основних положень педагогіки успіху зроблено В. Сухомлинським. У праці «Серце віддаю дітям» (розділ «Школа радості») він обґрунтовує положення про завтрашню радість дітей як виключний чинник становлення оптимістичного світосприйняття дітей

та джерело їхньої наснаги у пізнанні, як результат дитячих успіхів у навчальній діяльності. Методи навчальної діяльності мають викликати у дитини інтерес до пізнання навколишнього світу, а навчальний заклад – стати школою радості пізнання, творчості та спілкування. Це і є головне завдання діяльності вчителя – створити кожному учневі ситуацію успіху. В основі підходу до виховання і навчання лежить знання і розуміння дитини, віра, любов і повага до неї, бережливе, чуйне ставлення до підтримки почуття її гідності, турбота про фізичний, психічний і духовний розвиток вихованця [9, с. 30].

У «Школі радості» В. Сухомлинський започаткував «живий» контакт дітей із природою, з навколишнім середовищем, які допомагали відчувати дітям радість, оптимізм, повноту життя: «ми домагаємось того, щоб кожна започаткована учнем молодшого шкільного віку (особливо учнем першого класу) робота обов'язково завершилася успіхом» [9, с. 235]. Вводячи поняття «значний успіх», вчений вважав, що першою заповіддю виховання є надання дітям радості праці, радості успіху в навчанні, збудження в їхніх серцях почуття гордості, допитливості, жаги знань: «Як старанно, зосереджено працюють пустуни і шибеники, якщо вчителеві вдалося «запрягти» їх у посильну розумову працю, яка обіцяє і приносить успіх! У напруженій праці розкривається їх діяльна душа; вони стають невпізнаними: вся їхня увага зосереджена на тому, щоб якнайкраще виконати роботу» [10, с. 439].

Продовжувачем ідей педагогіки успіху став О. Белкін, який переконливо доводить, що дитина, яка не вірить в себе, не зможе досягти успіху в майбутньому. Педагог розробив класифікацію школярів за критерієм їхнього ставлення до навчання, відповідності результатів витраченим зусиллям, характеру очікування (надійні, впевнені, ті, які сумніваються, зневірені) та рекомендує комплекс прийомів, спрямованих на створення ситуацій успіху. Створені ситуації є головним інструментом творення дитячих радостей, проте для ефективної роботи із ситуаціями педагогу необхідно навчитися розуміти внутрішній світ вихованців, їх переживання,

проникнутися їхніми станами, почуттями, співпереживати їм, що можливо лише за умови здійснення емоційної взаємодії [7].

У педагогіці поняття «успіх» трактується як досягнення особистості порівняно з попередніми, зростання пізнавальних можливостей та спроможностей, їхній розвиток чи вдосконалення. У цьому процесі важливим є не тільки результат, а засоби його досягнення, неприпустимість авторитарного підходу, підтримка свободи дій учня, його самостійності та активності, створення позитивного психологічного клімату.

Визначення поняття «успіх» із педагогічного погляду: успіх – це результат, який особистість досягла в процесі здійснення певних цілей, що стояли перед нею та є для неї важливими і призводять до особистого задоволення процесом життя внаслідок своєї самоефективності та самовдосконалення [3].

Поняття успішності також визначається як наявність успіхів у чомусь; успішність пов'язується із діяльністю, яка супроводжується наявністю певних успіхів, тобто досягнень, здобутків, перемог тощо [5].

Отже, успішність більш широке поняття, яке включає успіх (успіхи). За результатами комплексного аналізу трактувань успіху вченими, пропонуємо визначення понять успіху та успішності: *успіх* – це позитивна як зовнішня, так і внутрішня оцінка результату досягнення визначеної мети; *успішність* – системний процес життєтворчості особистості, який визначається гармонізацією в усіх сферах життя, позитивною емоційною насиченістю діяльності, високою результативністю ціледосягнення.

Сутнісна природа *професійної успішності* вивчена недостатньо, хоча й є на сьогодні однією з актуальних проблем різних наук: психології, філософії, педагогіки, менеджменту, економіки. Зокрема, педагогічні дослідження професійної успішності вчителя аналізують особистісні і соціально значущі результати педагогічної діяльності, а

професійну успішність з погляду компетентності, майстерності, професіоналізму вчителя.

Характеристиками професійного та життєвого успіху є: чинники зовнішнього впливу (освітні, соціальні, економічні, політичні тощо), особистісні якості та характеристики. При оцінці успішності необхідно орієнтуватися не тільки на зовнішні об'єктивні показники результативності різних видів професійної діяльності, а й на внутрішні (психологічні) показники – мотивацію, професійне мислення, рівень домагань, задоволеність працею, психологічну комфортність тощо [3].

Поняття «успішність» поєднує об'єктивні показники результативності діяльності (продуктивність праці, якість продукції тощо) та суб'єктивні показники (задоволеність працею, переживання уведеності особи в діяльність, власну оцінку досягнутих результатів, й самоефективність як особистісну складову успішності діяльності) [6].

Отже, в усвідомленні успішності необхідно враховувати також суб'єктивний показник професійної успішності, що відображає сприйняття суб'єктом праці процесу та результатів своєї діяльності з погляду задоволеності та позитивної оцінки.

Кількість складових професійної успішності, що виокремлюються вченими, постійно зростає і набуває якісно нових рівнів: до усталених складників (здібності, інтелект, знання, вміння, навички, професійно важливі якості, компетентність, компетенції, ресурси, потенціал, потенціали особистості та ін.) з середини ХХ ст. приєдналися складники особистості, що пов'язані з успішністю – самоактуалізація, самоефективність, локус контролю тощо; кінець ХХ ст. додав до складу професійної успішності вищі особистісні утворення: «позапрофесійний потенціал», «духовність», «духовні здібності» тощо; в сучасному суспільстві маркерами успішності виступають маркери самореалізації, які є індивідуальними та роблять феномен професійного успіху досить різноманітним, і неможливість однозначного його трактування.

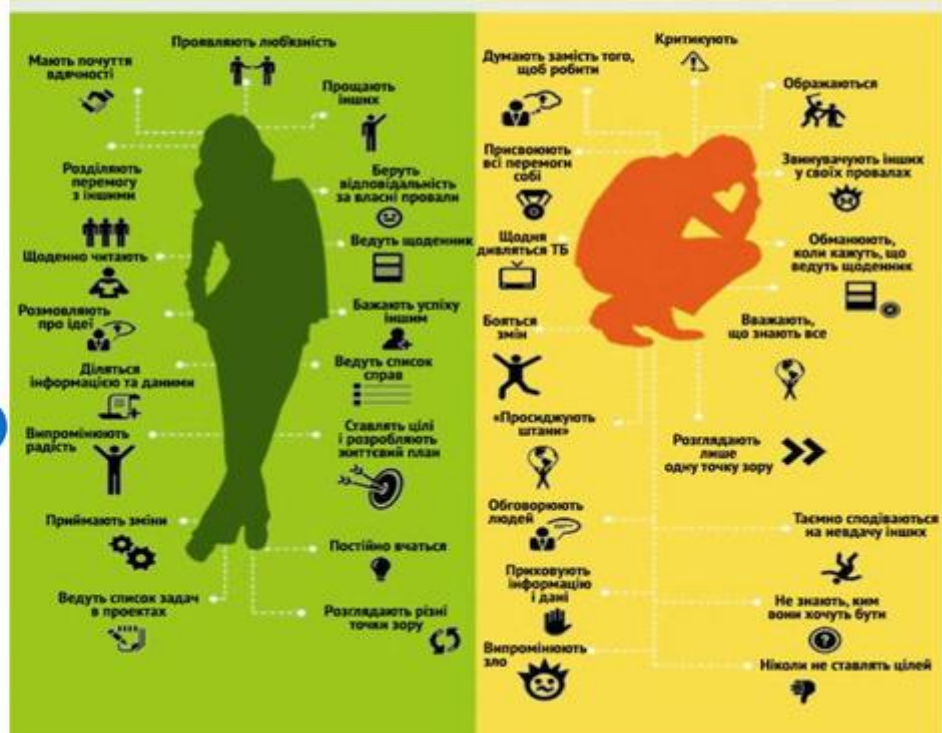

■■■➔ *аналізуємо психологічні характеристики успіху*

ІНДИКАТОРИ УСПІХУ

УСПІШНІ ЛЮДИ

НЕУСПІШНІ ЛЮДИ

■■■■➔ *порівняємо індикатори успіху та неуспіху*

Професійний успіх є об'єктивно-суб'єктивною характеристикою діяльності, що пов'язана із професійним та службовим зростанням, високим рівнем доходів, їх постійним зростанням, позитивною динамікою професійного розвитку, широкому професійному визнанні, успішній адаптації у професійній сфері, активності професійних контактів, позитивній мотивації на успіх, розвиток особистісних якостей та компетентностей, які є необхідними для успіху в професійній сфері, а також їхніх позитивних оцінках та самооцінках [13].

Основні позиції щодо розуміння професійної успішності:

- це інтегративна, мультифакторна характеристика суб'єкта діяльності;
- в успішності поєднується зовнішня і внутрішня оцінка діяльності як успішної;
- успішність супроводжується позитивним емоційним переживанням процесу та результату діяльності
- у професійній успішності провідну роль відіграє особистість (особистісні якості, здібності, цінності, емоційні переживання).

Питання для самоконтролю та практичні завдання

Блок самоконтролю

1. Як Ви розумієте успіх та успішність?
2. Як психологія трактує успіх?
3. Охарактеризуйте педагогічні підходи до поняття успіху.
4. Хто з відомих педагогів приділяв увагу успішності у педагогічній діяльності?
5. Які чинники успішності?

6. Які складники успішності є актуальними сьогодні?
7. Яку роль, на Вашу думку, відіграє креативність у досягненні успіху вчителем музичного мистецтва?
8. Які є суб'єктивні показники успішності?
9. Проаналізуйте загальні характеристики професійної успішності.

Творча майстерня

- Як Ви розумієте вислів «Щастя - це коли твої думки, слова та вчинки знаходяться в гармонії» Махатма Ганді?
- Проаналізуйте риси успішного лідера (Додаток 1).

Література до теми

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Макаренко А. С. Твори в 7 т. Київ : Радянська школа, 1953. Т. 3. 496 с.
3. Максимова О. О. Педагогічні умови досягнення успіху дітьми-шестирічками у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2006. 20 с.
4. Максименко С. Д. Екзистенціально-генетичні витоки існування особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2012. № 3. С. 4-11.
5. Михайлишин Г. Й., Довга М. М. Успішність особистості : філософський та психолого-педагогічний контекст. URL : <http://aukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/39-dev-yata-vseukrajinska-praktichno-piznaval>
6. Романовський О. Г., Михайличенко В. Є. Філософія досягнення успіху : навчальний посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2003. 691 с.
7. Назар Ю. О. Дефініція поняття успішності професійної діяльності в соціально-психологічному контексті. 2013. URL : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/>.

8. Скорик Т. В., Грицик Н. В. Технологія «Створення ситуації успіху» у становленні професійної успішності майбутнього вчителя. *Вісник Запорізького національного університету : Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. №1 (34). 376 с. С. 195–200.

9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ : Рад. школа, 1988. 244 с.

10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. 2. Сто порад учителеві. С. 419–656.

11. Ушинський К. Д. Избранные педагогические сочинения: в 2-х томах. Москва : Педагогика, 1974. Т. 2. 439 с.

12. Чучиліна К. С. Чинники професійного успіху молодих фахівців у сучасному українському суспільстві : дис. ... канд. соц. наук : 22.00.04. Харків, 2012. 224 с.

13. Skoryk T., Grytsyk N. Theoretical analysis of the factors influencing modern teachers' professional success. *Scientific journal of Polonia University*. 2020, № 38 (2020) nr 1-2. Pp. 212–216.

1.2. Професійна успішність майбутнього вчителя як мета-категорія

Професійна успішність вчителя – інтегральна характеристика його діяльності. Структурні компоненти професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Чинники становлення професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Характеристика професійно важливих якостей вчителя музичного мистецтва

*Лише той Учитель,
хто живе так, як навчає*

Г. Сковорода

Сучасні завдання підготовки майбутніх учителів окреслено у таких державних нормативно-правових документах: Законі України «Про вищу освіту» (2014 зі змінами і доповненнями), Законі України «Про освіту» (2017), Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2013), Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. (2014), Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2015), Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 роки (2015), Концепції Нової української школи (2016), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020) та ін. Документами визначено потреби ринку освітніх послуг, обґрунтовано вимоги до фахової підготовки вчителя, якості педагогічної освіти та системи освіти в цілому.

Маємо констатувати, що в Україні, на жаль, професія вчителя втрачає престиж, наявна невідповідність між суспільною роллю й соціальним статусом педагога, що обумовлює необхідність оновлення змісту, підходів, методів та форм підготовки вчителя до успішної педагогічної діяльності, оскільки лише успішний вчитель із розвиненим соціальним та емоційним інтелектом, творчими здібностями та інноваційним типом мислення, комплексом сформованих компетентностей здатний до ефективної професійної діяльності. Професійна успішність вчителя є складником забезпечення його самореалізації, стійкої мотивації на саморозвиток та навчання впродовж життя, посилення іміджевої позиції, підвищенням статусу професії «вчитель закладу загальної середньої освіти».

Професію вчителя відносять до сфери «людина – людина», а поняття успішності професійної діяльності ототожнюють із педагогічною майстерністю та професійною компетентністю вчителя, які визначають ефективність його діяльності. Незважаючи на велику кількість досліджень, єдиного визначення поняття «професійна успішність вчителя» допоки не запропоновано.

Аналіз категорій «успіх», «успішність», «професійна успішність» з позицій різних підходів дає можливість запропонувати цілісний підхід до моделювання професійної успішності вчителя як метаконструкту педагогічної діяльності.

Професійна успішність вчителя розглядається як метакатегорія, що визначається комплексними показниками професійної компетентності, здібностями до педагогічної діяльності, особистісними якостями та здатністю до самореалізації у професійній діяльності.

Аналіз наукових джерел дав можливість структурувати визначення сутності професійної успішності вчителя різних авторів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Сутність професійної успішності вчителя

<i>Автор</i>	<i>Сутність професійної успішності вчителя</i>
О. Єрофеева	спосіб виконання професійної діяльності, що передбачає глибоке знання предмету, відповідність змісту конкретних професійних дій результатам праці, власним суб'єктивним характеристикам, самооцінці й ставленню до праці, що супроводжується позитивним педагогічним результатом
Н. Кисельова	як суб'єктно-особистісний стан професіонала, що характеризується проживанням особистісних досягнень у контексті історії його професійної діяльності й виникає на ціннісній основі прагнення до педагогічного успіху й майстерності
В. Коновалова, Н. Коваленко	як складне психолого-педагогічне утворення на засадах стійких мотивів, системи професійних знань, професійно-педагогічних умінь і самооцінки, що забезпечує викладачеві успіх, тобто досягнення поставленої мети й позитивних результатів діяльності, а також стабільний емоційний настрій від того, що результат, до якого педагог прагнув у своїй діяльності, або збігся з його очікуваннями, або перевершив їх

<i>Автор</i>	<i>Сутність професійної успішності вчителя</i>
І. Зимня, Л. Мітіна, В. Шадриков	як діяльність, результатом якої є зміни не лише особистості учня, але й самого вчителя
І. Сингаївська	це структурна і функціональна єдність психологічних умов, чинників і показників, спрямованих на досягнення та визначення результатів професійної діяльності; процес узгодження соціальних, професійних вимог із особистісними цілями, потребами та цінностями з метою формування ефективної системи психологічних стимулів для вдосконалення педагогічної та наукової діяльності викладача вищого закладу освіти
Я. Такеєва	професійні характеристики успішного учителя: широка загальна культура; знання пізнавальних можливостей дитини; використання сучасних освітніх технологій; вивчення досвіду інших учителів, обмін досвідом з колегами, взаємонавчання; планування, організація, моніторинг і оцінка власної діяльності; участь учителів у дослідницькій діяльності з вивчення професійних проблем
Т.Скорик	це процес і результат професійної діяльності, що характеризується стійкою спрямованістю на професійний саморозвиток та професійні досягнення, цілепокладанням та ціледосягненням, має позитивну зовнішню та внутрішню оцінку.

Спільним у трактуванні категорії «професійна успішність вчителя» є такі характеристики:

- інтегративна характеристика діяльності вчителя, яка забезпечується взаємодією внутрішніх та зовнішніх показників: умови праці, зміст діяльності, вимоги до вчителя як фахівця, індивідуально-психологічні особливості (здібності, властивості, інтереси, мотивація) тощо;

- характеристика професійної діяльності, що містить зовнішню та внутрішню оцінку результату, що має позитивний емоційний модус;

- індивідуально-типологічна характеристика діяльності вчителя, оскільки є основним чинником саморозвитку, самореалізації та самоефективності вчителя.

Професійна успішність вчителя музичного мистецтва досягається за умови особистісного й професійного розвитку до рівня професіонала, який володіє стійкою мотивацією до саморозвитку, здатний ефективно управляти своїм емоційним станом та усвідомлює свою приналежність до «вчительської» професії (особистісний фактор). Таке усвідомлення забезпечує впевненість у своїх професійних здібностях, допомагає адекватно оцінювати професійні успіхи і невдачі, коригувати власний стиль взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

Професійна успішність вчителя музичного мистецтва – це інтегральна характеристика його діяльності, що базується на професійній компетентності та педагогічних здібностях, опосередковується особистісним ставленням до професії та здатністю до самореалізації в ній.

Професійна успішність вчителя проявляється як реалізація вчителем освітньо-виховних завдань на рефлексивному рівні, що супроводжується станом особистісного задоволення процесом та результатами своєї діяльності.

Професійна успішність вчителя – це процес і результат професійної діяльності, що характеризується стійкою спрямованістю на професійний саморозвиток та професійні досягнення, цілепокладанням та ціледосягненням, має позитивну зовнішню та внутрішню оцінку.

Структурними компонентами професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва є:

- мотиваційно-ціннісний (мотивація досягнення, потреба у постійному саморозвитку, гуманістична спрямованість особистості);

- компетентнісний (професійна (музично-педагогічна), деонтологічна, соціальна та емоційна компетентність);

- поведінковий (здібності до музично-педагогічної діяльності, модель поведінки успішної особистості: впевненість у правильності педагогічних дій, відповідальність за прийняті рішення, емоційна стабільність, цілеспрямованість професійних дій вчителя);

- особистісний (якості успішної особистості, здатність до саморозвитку, самореалізації, самоефективність особистості тощо).

Беручи до уваги складові професійно обумовленої структури особистості [9], чинниками становлення професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва виокремлюємо:

1. Соціально-педагогічна спрямованість особистості: гуманістична спрямованість, деонтологічна компетентність, мотивація досягнення (мотиви самодетермінації), стійкий інтерес до музично-освітньої діяльності;

2. Педагогічна компетентність: предметна (мистецька), психолого-педагогічна, методична;

3. Професійно важливі якості вчителя: любов до дітей та музики, гуманність, цілеспрямованість, соціальний оптимізм, інтернальність, креативність, толерантність, вимогливість, демократизм;

4. Професійно значущі психо-фізіологічні властивості вчителя: педагогічні та музичні здібності, емоційний інтелект, працездатність.

Найбільш значущими для вчительської праці, які сприяють розвитку професійної успішності є *soft skills*: вміння полагоджувати конфлікти, працювати в команді, управляти своїм часом, розуміння важливості *deadline*.

Професійна успішність вчителя музичного мистецтва носить суб'єктивний характер та має свої особливості прояву:

- тільки вчитель-майстер може вибудувати правильну лінію освітньо-виховної взаємодії з конкретним учнем (немає готових настанов для конкретного випадку), тому і чинники професійної успішності носять суб'єктивний характер і

мають свою значимість в залежності від інших суб'єктивних та об'єктивних факторів;

- вчитель у своїй діяльності керується морально-етичними цінностями, має бути впевненим у своїх діях та наполегливим у досягненні мети, тому важливості набувають особистісні якості вчителя;

- провідну роль у досягненні професійної успішності вчителя відіграє його емоційний інтелект, який забезпечує емоційну стабільність діяльності, здатність до усвідомлення та розуміння внутрішнього стану як власного так і вихованців, та обирати засоби адекватної взаємодії з ними.

Показниками успішності педагогічної діяльності педагога-музиканта є такі характеристики:

1) знання музичного мистецтва й володіння відповідними методикою його викладання, інноваційними технологіями та сучасними музичними практиками;

2) вміння оптимально організовувати час уроку, власну діяльність і діяльність учнів для досягнення завдань музично-освітньої діяльності;

3) здатність гармонійно спілкуватися й забезпечити комфортний освітній простір, в якому учні почувають себе вільно та здатні проявляти творчі здібності;

4) здатність прогнозувати результати своєї музично-освітньої діяльності;

5) здатність використовувати соціальний та емоційний інтелекти для прогнозування розвитку міжособистісних відносин, розуміння психологічних особливостей учнів (адекватно оцінювати почуття, настрій, мотивацію вчинків учнів, темп і особливості засвоєння ними музичного матеріалу);

6) здатність розуміти й адекватно оцінювати себе як особистість і професіонала, виявляти здатність до само-розвитку;

7) уміння аналізувати та розв'язувати складні педагогічні ситуації, виявляти педагогічну креативність.

Питання для самоконтролю та практичні завдання

Блок самоконтролю

1. Дайте характеристику поняття «професійна успішність вчителя».
2. Проаналізуйте різні визначення професійної успішності майбутнього вчителя, запропоновані науковцями. Обґрунтуйте те, яке, на Вашу думку, є найбільш повним для вчителя музичного мистецтва.
3. Які структурні компоненти професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва ?
4. Розкрийте сутність структурних компонентів професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва.
5. Визначте та охарактеризуйте зовнішні чинники становлення професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва.
6. Визначте та охарактеризуйте внутрішні чинники становлення професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва
7. Назвіть найбільш важливі особистісні якості вчителя, що сприяють досягненню професійної успішності.
8. Охарактеризуйте особливості прояву професійної успішності вчителя музичного мистецтва.

Творча майстерня

1. Скласти рейтингову таблицю особистісних якостей та здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва, які сприяють досягненню професійної успішності.
2. Запропонувати візуалізацію «професійна успішність вчителя музичного мистецтва».

Література до теми

1. Руденко С. І. Соціальний інтелект як чинник успішності педагогічної діяльності: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2008. 22 с.

2. Проектування і розвиток професійно успішної особистості в освітньо-виховному середовищі університету: метод. рек. куратору академ. групи / авт.-уклад. Будаєв В. Д.; Нац. акад. пед. наук України, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2015. 130 с.

3. Романовский А. Г., Михайличенко В. Е., Грень Л. Н. Педагогика успеха. НТУ «ХПИ», 2012. 371 с

4. Скорик Т. В. Розвиток професійної успішності майбутніх учителів у закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2020. 314 с.

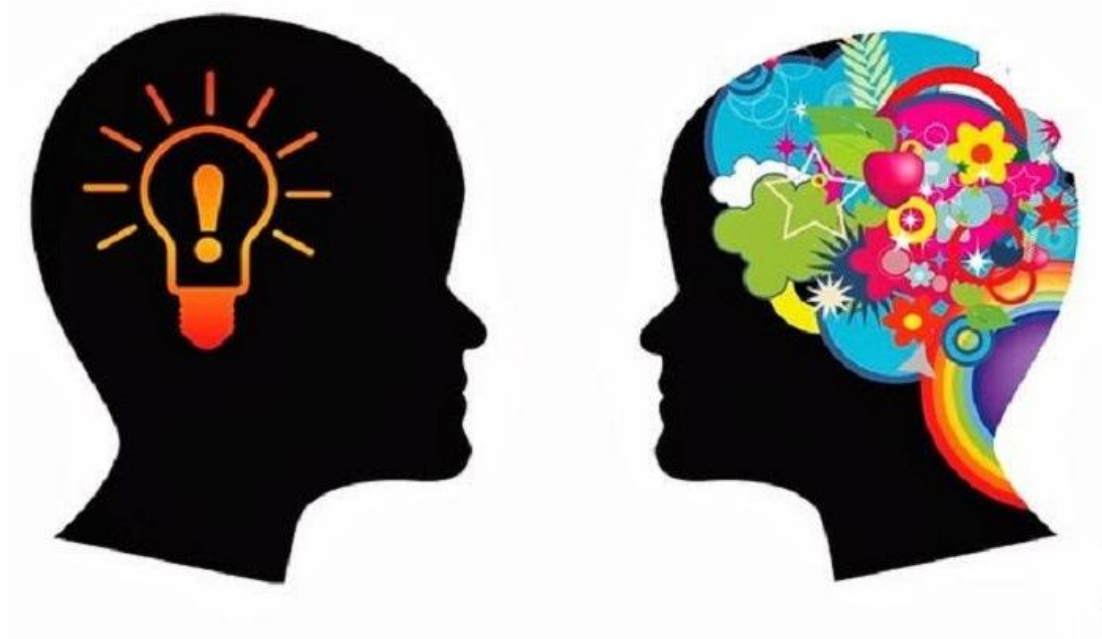
5. Скорик Т. В. Сутність та структура професійної успішності майбутнього вчителя. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. Вип. 29 (2-2020). С. 352-361.

6. Скорик Т. В. Цілепокладання як стратегія становлення професійної успішності майбутнього вчителя. *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 28-29 трав. 2020 р.)*. Київ: Видавець КП ІАЦ «Волиньнегрософт». 2020. С. 615-616.

7. Скорик Т. В. Передумови забезпечення професійної успішності майбутнього вчителя. *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)*: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 25-26 вер. 2020 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. С. 57-60

8. Управління підготовкою успішного вчителя: теорія і практика: монографія / В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова; ред. В. І. Бондар. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 331 с

9. Чугуєва І. Є Професійна успішність фахівців в категоріях необхідного і достатнього. *Психологічні науки. Зб. наукових праць*. 2012. Том 2. Вип. 9. С. 246-250.

▣▣▣➔ як впливає позитивне мислення на професійну успішність вчителя?

1.3. Соціальний та емоційний інтелекти як засаднича основа професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва

Інтелект та види інтелекту. Сутність та структура соціального інтелекту. Сутність та структура емоційного інтелекту. Показники та засоби діагностики соціального та емоційного інтелектів. Тестування соціального та емоційного інтелектів. Вплив соціального та емоційного інтелектів на професійну успішність та інші сфери життя особистості

*Найголовніша формула успіху –
знання «як поводитися з людьми»*

Т. Рузвельт

*Іди за серцем,
але візьми в супутники розум*

Альфред Адлер

Педагогічна діяльність здійснюється у безперервній взаємодії та комунікації з учнями, педагогами, батьками, тобто відноситься до соціономічних професій, до діяльності у сфері «людина-людина». Фахівці цієї сфери повинні бути як професійно обізнаними, так і здатними до ефективної взаємодії з іншими людьми, вміти швидко переключатися з одного виду діяльності на інший, володіти навичками емоційної саморегуляції, розуміти внутрішні стани інших людей; прогнозувати їхню поведінку; комплексно аналізувати ситуації спілкування; швидко реагувати на нові ситуації та виклики. Виділяють також професійно-важливі якості, що

зумовлюють успішність фахівців соціономічних професій: широкий світогляд, креативність, розуміння інших людей та здатність передбачати їх поведінку, свідомо впливати на результати ситуацій спілкування, стресостійкість, особистісна зрілість [9; 10].

Значну роль відіграють соціальний та емоційний інтелекти та їхній вплив на задоволеність викладачів своєю роботою і рівень академічної успішності. Соціальний інтелект (СІ) розвиває здатність сприймати та інтерпретувати поведінку людей, їхні прагнення, мотиви та мрії, вміння прогнозувати та правильно скеровувати їхні дії, а також здатність усвідомлювати власний вплив на інших та здатність до саморегуляції. Отже, соціальний інтелект є професійно важливою характеристикою фахівців, які працюють у професійному середовищі «людина-людина» [9].

Соціальний інтелект (Я. Каплуненко) визначають як здібність людини, яка забезпечує успішність соціальної адаптації та ефективність комплексного аналізу ситуацій спілкування; здатність до розуміння й управління власними емоціями та емоціями інших людей; здатність до здійснення організаційно-комунікативної діяльності [3].

До структурних компонентів СІ входять: когнітивний, емоційний та поведінковий (комунікативно-організаційний):

- *когнітивні*: здатність до рефлексії, соціальна пам'ять та сенситивність, креативність (гнучкість мислення), соціальний досвід та знання;

- *емоційні*: сприйняття і розуміння емоцій та почуттів, емпатійність, уважність, соціальну експресію, здатність до емоційної саморегуляції та здійснення емоційного впливу на оточуючих;

- *поведінкові* (комунікативно-поведінкові): практичні соціальні вміння та навички (легкість та відкритість у спілкуванні, контактність, розуміння інших, вміння пояснити

свою думку, переконливість, здатність до ефективної взаємодії та кооперації, мовленнєві здібності, сугестивні, вирішення проблем та здатність уникати конфліктів, легко знаходити спільну мову з різними людьми) [3].

Соціальний інтелект (Е. Івашкевич) включає такі комунікативні, прогностичні та рефлексивні здібності, які забезпечують адекватне розуміння суб'єктом інших людей та ефективність міжособистісної взаємодії, пізнавальної та професійної діяльності тощо [2]. За високого рівня розвитку соціального інтелекту відбувається успішне розв'язання соціальних нестандартних задач та завдань, а також досягається успішність педагога в реалізації педагогічної діяльності [2, с. 126].

Соціальний інтелект, як чинник професійної успішності вчителя, є основою комунікативної компетентності, передбачає здатність людини розуміти й прогнозувати поведінку людей у різних життєвих ситуаціях з огляду на вербальні й невербальні прояви, розуміти й адекватно оцінювати себе, свої дії та вчинки стосовно навколишніх [6].

Основними функціями соціального інтелекту, які пов'язані з показниками успішності педагогічної діяльності є:

- *пізнавально-оцінна*: впливає на вміння оптимально організувати час уроку, свою діяльність і діяльність учнів для досягнення поставлених цілей, з успішним плануванням і прогнозуванням розвитку міжособистісних ситуацій;

- *прогностична*: пов'язана зі здатністю прогнозувати результати своїх дій, особливості розвитку міжособистісних відносин;

- *комунікативна*: проявляється у здатності вчителя гармонійно спілкуватися й будувати педагогічно доцільні відносини, а також у спрямованості на роботу з учнями й здатності розуміти їхні психологічні особливості (здатність критично й разом з тим адекватно оцінювати почуття, настрої, мотивацію вчинків учнів, темп і особливості засвоєння ними навчального матеріалу тощо);

- *рефлексивна*: проявляється в розумінні й адекватній оцінці вчителем себе як особистості й професіонала.

Вміння аналізувати й грамотно розв'язувати складні педагогічні ситуації (як показники професійної успішності) пов'язано з усіма перерахованими функціями соціального інтелекту [6].

Іранські дослідники (S. Yahyazadeh-Jeloudar та F. Lotfi-Goodarzi) СІ та його впливу на задоволеність професійною діяльністю показали, що до факторів задоволеності від роботи відносять зміст самої діяльності, ставлення до наставників, стосунки з колегами, відкритість до нових можливостей, умови праці та рівень заробітної плати, а рівень СІ вчителів позитивно пов'язаний з майже всіма зазначеними факторами, крім рівня заробітної плати [18]. Соціальний інтелект є необхідною умовою успішності викладачів, а система освіти та самі вчителі мають підтримувати конструктивну поведінку та позитивне ставлення до інших, що відображає високий рівень розвитку їхнього соціального інтелекту [12].

Цікавими є дослідження, проведені у школах США, які показали, що поведінка вчителів у класах та спосіб побудови стосунків має вдвічі більше значення для успішності учнів, ніж інші складові освітнього процесу (адміністрація, громада, форма навчання тощо). Доведено, що вчителі з розвинутим соціальним інтелектом здатні створювати та використовувати позитивні поведінкові стратегії, які значно підвищують мотивацію учнів до навчання. Аналіз значної кількості (понад 100) досліджень стосунків вчитель-учень, дозволив R. Marzano (2003) констатувати, що їхній якісний показник є основоположним для досягнення успіху управління учнівським колективом. Викладачі з високим рівнем соціальних навичок мали на 30 % менше проблем з дисципліною, порушень правил шкільної поведінки та супутніх проблем серед своїх учнів, ніж вчителі, які не мали зі своїми учнями гарних стосунків [17].

Емоційний інтелект є надзвичайно важливою інтегральною, динамічною властивістю особистості, яка реалізується через здібності розуміти емоції, узагальнювати їхній зміст,

виокремлювати емоційний підтекст у міжособистісних стосунках, регулювати емоції так, щоб сприяти через позитивні емоції успішній когнітивній діяльності та долати негативні емоції, які заважають спілкуванню та самовідчуттю успішності [7].

Вперше поняття «емоційний інтелект» та його модель було представлено у докторській дисертації Р. Бар-Она, захищеної у Південній Африці у 1988 р. [13; 14]. П. Селовей та Д. Мейер розробили першу модель емоційного інтелекту у 1990 р. Уточнена модель емоційного інтелекту складає чотири вміння, які послідовно розвиваються в онтогенезі і стосуються як власних емоцій, так і емоцій інших людей: ідентифікація емоцій; використання емоцій для ефективної діяльності; розуміння емоцій та управління ними. Дослідники розглядали емоційний інтелект як частину соціального та розуміли його як здатність контролювати власні почуття і емоції, почуття та емоції інших людей, розрізняти їх та використовувати цю інформацію для управління мисленням та діяльністю [15; 16]. У 1990-х рр. з'явилися також й інші моделі емоційного інтелекту, найбільш відомими серед яких стали моделі Д. Гоулмана [1; 10], Р. Бар-Она [13].

Найбільшої популярності емоційний інтелект набуває з появою книги Д. Гоулмана «Емоційний інтелект», в якій обґрунтовано вплив ЕІ на успішність особистості, порівняно з традиційним ІQ, який на думку автора, прогнозує лише 10–30 % ефективності професійної діяльності.

Д. Гоулман визначає емоційний інтелект як «здатність людини тлумачити власні емоції і емоції оточуючих з тим, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей» [1].

Пізніше Д. Гоулман запропонував чотирьох компонентну структуру емоційного інтелекту [1] та виділив чотири сфери компетентностей, до яких входять:

а) самосвідомість, яка охоплює характеристики адекватної самооцінки, емоційної самосвідомості та впевненості у собі;

б) самоконтроль, що включає контроль над емоціями, відкритість, адаптивність, жагу до перемоги, ініціативність та оптимізм;

в) соціальну чутливість та форми її прояву: співпереживання, ділову обізнаність, запобігливість;

г) керування взаєминами з оточуючими людьми, що виявляється у прагненні надати їм допомогу, сприяти змінам, ефективно вирішувати конфліктні ситуації, стимулювати командну роботу і співпрацю, надихати та здійснювати вплив на оточення.

У психології емоційний інтелект розуміють як «сукупність некогнітивних (емоційних і соціальних) здібностей, знань і умінь, що впливають на можливість індивіда успішно відповідати вимогам навколишнього середовища і протистояти його тиску» [5].

Структурні компоненти EI:

– здатність сприймати або відчувати емоції (як свої власні, так і іншої людини) – самосвідомість;

– здатність розуміти, що виражає та чи інша емоція – саморефлексія;

– здатність направляти свої емоції на допомогу розуму, тобто посилення мислення за допомогою емоцій – самокорекція;

– здатність керувати емоціями – саморегуляція.

Модель здібностей пропонує такі компоненти структури емоційного інтелекту: рефлексивна регуляція емоцій, розуміння й аналіз емоцій, фасилітація мислення за допомогою емоцій, сприйняття, оцінювання та вираження емоцій [11, с. 29].

Дані досліджень XXI ст. щодо сутності й структури емоційного інтелекту та його функцій представлено у таблиці 1.2.

Структура та функції емоційного інтелекту

Структура	Функції
Е. Носенко, Н. Коврига (2003): - здатність адекватно ідентифікувати власні емоції і почуття та емоції оточуючих; - регулювати їх з метою підтримання доброзичливих стосунків з оточуючим; - самомотивуватись на досягнення цілей власної діяльності	Е. Носенко, Н. Коврига (2003): - адаптивну; - стресозахисну
І. Андрєєва (2011): - розпізнавання власних емоцій; - володіння своїми емоціями; - розуміння емоцій інших людей; - самомотивація	О. Собченко (2010): - інтерпретативна; - регулятивна; - адаптивна; - стресозахисна; - активізуючи
Д. Люсін (2004), А. Четверик-Бурчак (2015): - внутрішньоособистісний компонент; - міжособистісний компонент	Є. Карпенко (2017): - самоактуалізації та індивідуалізації; - адаптації та соціалізації; - ціннісного самовизначення та життєтворчості

Дослідники єдині в підході до виділення здатності до ідентифікації, розуміння емоцій та управління ними у структурі емоційного інтелекту, та виділенні стресозахисної та адаптивної функцій. Саме ці складові та функції емоційного інтелекту є головними у досягненні вчителем професійної успішності.

Викладачам рекомендують розвивати такі здібності: розуміння власних емоцій (пізнавання власних емоцій, розуміння джерел почуттів, усвідомлення відмінностей між почуттями і діями); контроль власних емоцій (терпимість до фруструючих подій, управління гнівом, уникнення образ і принижень, вираження гніву без емоційних спалахів, уникнення внутрішньої і зовнішньої агресії); наявність

позитивних почуттів по відношенню до себе, школи, сім'ї; управління стресом, подолання самотності і соціальної тривожності); самомотивацію (відповідальність, фокусування на завданні, неімпульсивна поведінка і так далі); розуміння емоцій інших (емпатія, розуміння перспектив інших, уміння слухати); соціальні уміння (розуміння інших і взаємин з ними, компетентне вирішення конфліктів, рішення міжособових проблем, компетентна комунікація, здатність бути популярним, відкритим, дружнім, залученим тощо) [1].

Для майбутнього вчителя музичного мистецтва розвинений емоційний інтелект набуває особливого значення, так як впливає на правильну вибудову взаємодії із дітьми, колегами та батьками, що є для більшості молодих вчителів неабиякою проблемою. Окрім цього, емоційний інтелект впливає на комунікацію та стиль поведінки у проблемних та кризових ситуаціях, оскільки при розвиненому емоційному інтелекті проявляється висока здатність до емпатії та рефлексії. Розвинений ЕІ сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, допомагає творчо підходити до розв'язання проблем, підвищує мотивацію до професійної діяльності та зростання, посилює професійну активність вчителя, сприяє саморозвитку та самореалізації. Виступаючи мобілізуючою ланкою особистісних, соціальних, спеціальних та індивідуальних компетентностей, емоційний інтелект є необхідною передумовою та складником професійної успішності вчителя. Емоційна компетентність як показник емоційного інтелекту сприяє підвищенню адаптивних здібностей індивіда, гармонійній взаємодії із оточуючим світом, особистісному розвитку, життєвому успіху.

Роль СІ та ЕІ у педагогічній діяльності визначається їхнім впливом на її продуктивність, ефективність і умови оптимізації. У педагогічній діяльності поняття «продуктивність» розглядається як чітко вибудована система дидактичних методів і прийомів, комунікативні вміння, рівень соціальної адаптації вчителя [2]. Педагоги з високим рівнем продуктивності педагогічної діяльності здатні розуміти особистісні якості та властивостей індивіда, виявляючи цілі й мотиви його поведінки та продуктивно впливати на них.

Таким чином, емоційний та соціальний інтелекти педагога активізують процеси пізнання педагогом особистості учня, впливають на вибір правильної стратегії взаємодії з ним.

Враховуючи, що до структури ЕІ та СІ входять домінуючі педагогічні здібності: здатність розуміти учнів (на когнітивному та емоційному рівнях), індивідуальний підхід (із урахуванням почуттів та емоцій учнів), творчий підхід до вирішення педагогічних завдань, срийнятливість, швидка адаптація в освітньому середовищі та вибудова позитивної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, рефлексія педагогічних дій, що створює умови для ефективної педагогічної дії, а в цілому сприяє досягненню успішності вчителя музичного мистецтва.

Соціальний та емоційний інтелекти взаємодоповнюють один одного і є взаємозалежними у структурі інтелектів особистості, тобто реалізація високих показників прояву одного із них неможлива без прояву іншого. У професійній діяльності вчителя музичного мистецтва ці інтелекти проявляються в когнітивній (уявлення про себе та про інших, розуміння та ідентифікація емоцій), емоційній (емоційне самопочуття, саморегуляція), поведінковій (комунікативна поведінка) сферах педагогічної діяльності вчителя.

Дослідники пропонують тестові методики (табл. 1.3) для визначення соціального та емоційного інтелектів, які дозволяють оцінити рівень їх сформованості та спрямувати увагу на розвиток тих його складових, які перешкоджають професійній успішності.

Окреслені види інтелекту (ЕІ та СІ) є основою для досягнення вчителем професійної успішності, оскільки позитивно впливають на такі аспекти педагогічної діяльності: створення вчителем творчої ділової атмосфери суб'єкт-суб'єктної взаємодії на уроці; налагодження та підтримку ефективної комунікації з усіма учасниками освітнього процесу; здатність підібрати саме ті методи музичної діяльності, які найбільш цілісно відповідають критерію

ефективності із урахуванням їх емоційної насиченості та відповідності емоційному навантаженню уроку; здатність вчителя до конструктивного розв'язання педагогічної проблеми з урахуванням потреб всіх учасників ситуації; здатність до саморегуляції внутрішнього самопочуття та уникнення негативних проявів емоцій тощо.

Таблиця 1.3

Тестові методики СІ та ЕІ

Вид інтелекту	Методики дослідження
Емоційний інтелект	<ul style="list-style-type: none"> - Опитувальник «Емін» Д. Люсіна; - Методика оцінки емоційного інтелекту - опитувальник EQ Н. Холла; - Тест емоційного інтелекту Мейера - Селовея - Карузо.
Соціальний інтелект	<ul style="list-style-type: none"> - Діагностика соціального інтелекту (тест Дж. Гілфорда і М. Саллівена); - Методика вербальних та образних субтестів «Методики дослідження дивергентного мислення» П. Торренса, Дж. Гілфорда (в модифікації О. Є. Тунік); - Опитувальник СОІНТ Н. Ф. Каліної; - Тестовая методика MSCEIT.

Питання для самоконтролю та практичні завдання

Блок самоконтролю

1. Що Ви розумієте під поняттям «соціальний інтелект»?
2. Хто досліджував соціальний інтелект?
3. Які структурні компоненти соціального інтелекту?
4. Як структурні компоненти впливають на професійну діяльність вчителя музичного мистецтва?
5. Як впливає соціальний інтелект на професійну успішність вчителя музичного мистецтва?
6. Дайте визначення поняття емоційний інтелект?
7. Які компоненти емоційного інтелекту ?

8. Які компоненти емоційного інтелекту виділяв Д. Гоулман?

9. Як структурні компоненти ЕІ впливають на професійну діяльність вчителя музичного мистецтва?

10. Проаналізуйте функції СІ та ЕІ та їхній вплив на професійну діяльність вчителя музичного мистецтва?

11. Чому СІ та ЕІ є засадничими чинниками досягнення вчителем професійної успішності?

Творча майстерня

1. На основі тестових методик визначте рівні сформованості власного СІ та ЕІ.

2. Підберіть тестові методики для визначення рівнів сформованості СІ та ЕІ у дітей.

3. Запропонуйте вправи та завдання із використанням засобів мистецтв для розвитку СІ та ЕІ для учнів.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Пер. з англ. С. Л. Гумецької. Харків : Віват, 2019. 512 с.

2. Івашкевич Е. З. Психологія соціального інтелекту педагога : дис. ... докт. психол. наук : 19.00.01. Київ, 2018. 531 с.

3. Івашкевич Е. З. Соціальний інтелект як система інтелектуальних здатностей особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 32. С. 53-65. URL : <http://problemps.kpnu.edu.ua/en/>

4. Карпенко Є. В. Емоційний інтелект як фактор життєздійснення особистості. *Психологічні перспективи*. 2017. Вип. 30. С. 50-63.

5. Матусевич І. Основні концептуальні підходи до розуміння емоційного інтелекту у психології. URL : <http://conferences.peasmo.org.ua/node/44>.

6. Руденко С. І. Соціальний інтелект як чинник успішності педагогічної діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Київ, 2008. 22 с.

7. Санько К. У. Особливості взаємозв'язку емоційного інтелекту та відчуття успішності сучасної молоді. URL : <http://problemps.kpnu.edu.ua/en/>.

8. Скорик Т. В., Міненок А. О. Емоційний інтелект як основа професійної успішності майбутнього вчителя початкових класів. *Професійна успішність педагогічного працівника як основа менеджменту якості освітнього процесу: Збірник матеріалів четвертих всеукраїнських педагогічних читань присвячених 80-річчю з дня народження Лідії Кондрашової*. Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2019. С. 317–320.

9. Скорик Т.В. Розвиток професійної успішності майбутніх учителів у закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2020. 314 с.

10. Чепелева Н. В., Пов'якель Н. І. Діалогово-орієнтований підхід в системі підготовки практичних психологів. *Вісник Тернопільського експериментального інституту педагогічної освіти*. Тернопіль, 1996. С. 29–31.

11. Четверик-Бурчак А. Г. Механізми впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Дніпропетровськ, 2015. 190 с.

12. Albrecht K. Social intelligence: The News cience of success. Jossey-Bass: Business Book Review. 2006. URL : <https://www.karlalbrecht.com/downloads/>.

13. Bar-On R. The Emotional Intelligence Inventory (EQ-i): technical manual. Toronto, Canada: Multi-Health Systems, 1997.

14. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*. 2006. Supl. 18. P. 13–25.

15. Mayer J., Salovey P. Emotional intelligence. Mode of access: URL : [http://www.unh.edu/emotional intelligence/](http://www.unh.edu/emotional%20intelligence/)

16. Mayer J. D., Di Paolo M., Salovey P. Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: a component of emotional intelligence. *Journal of Personality Assessment*. 1990. Vol. 54. № 3, 4. P. 772–781.

17. Marzano R. Classroom Management That Works : Research-Based Strategies for Every Teacher. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development, 2003. 143 p.

18. Yahyazadeh-Jeloudar S. The Relationship between Social Intelligence and Job Satisfaction among MA and BA Teachers. *EduSci*. 2012. № 4 (3). URL : <http://krepublishers.com/02-Journals/199-Yashyazadeh-Jeloudar-S-Tt.pdf>

Розділ 2

Практика становлення професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва у ЗВО

*Творчість, майстерність,
досконалість вчителя – це, насамперед,
наполеглива праця*

В. Сухомлинський

*Прогрес і розвиток неможливий,
якщо ви завжди будете робити все так,
як робили завжди*

Уейн Дайєр

2.1. Педагогічна майстерність та професіоналізм як передумови становлення професійної успішності майбутнього вчителя

Педагогічна майстерність: основні характеристики, компоненти та їх розвиток. Педагогічна творчість вчителя та її вплив на становлення вчителя-майстра. Шляхи розвитку креативності вчителя. Педагогічний професіоналізм як комплексний вияв майстерності вчителя

Успішність педагогічної праці стосовно її якості та досконалості оцінюється як «майстерність», «педагогічне мистецтво», «вмілість», підкреслюючи її творчий характер, важливість природних здібностей, прояв любові до дітей та своєї справи. Для вчителя важливим є ґрунтовна підготовка та постійна робота над собою, готовність до постійного самовдосконалення.

В. Сухомлинський запропонував особистісне, гуманістичне тлумачення особистісних якостей вчителя, наголошуючи, що це «напружена праця серця й творчість розуму», а вчителі – це «творці людських душ», «сіячі істинно людського», «світочі інтелектуального життя», де основними складниками педагогічної культури є гуманізм, духовність, громадянськість, інтелект, якості дослідника, творчий підхід до справи, здатність до самовдосконалення. У працях видатного педагога обґрунтовано творчу природу педагогічної праці, особливості педагогічної культури. В. Сухомлинський вважає, що педагогічна діяльність має приносити вчителю радість і не перетворюватися у нудну, одноманітну діяльність [22].

Педагогічний словник пропонує визначення поняття «майстерність» як «високе мистецтво в певній галузі, вправність у виконанні певного виду діяльності. Майстерність передбачає наявність професійних знань, умінь та навичок...

Майстерність є також рисою, яка відрізняє одного працівника від іншого, адже він творить щось неповторне, нестандартне» [15, с. 300].

І. Зязюн цілісно аналізує сутність педагогічної майстерності, характеризує її як це комплекс властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації діяльності вчителя, її рефлексивність, та розглядає її в різних площинах: як найвищий рівень педагогічної діяльності, що характеризує якість результату; як вияв творчої активності особистості педагога, оскільки визначає психологічний механізм успішної діяльності [14, с. 25].

Провідними здібностями педагогічної діяльності у структурі педагогічної майстерності І. Зязюн виокремив комунікативність, перцептивні здібності, динамізм особистості, емоційну стабільність, оптимістичне прогнозування, креативність та визначив критерії й рівні педагогічної майстерності педагога. Критеріями визначено:

- доцільність (за спрямованістю);
- продуктивність (за результатами);
- діалогічність (за характером стосунків з учнями);
- оптимальність (у виборі засобів);
- творчість (за змістом діяльності) [14, с. 37].

Рівні педагогічної майстерності:

- елементарний - наявність окремих якостей професійної діяльності, володіння знаннями;
- базовий - володіння основами педагогічної майстерності (знання, володіння методикою викладання, гуманістичне спрямування педагогічних дій, позитивні стосунки з учнями, вміння організувати навчально-виховний процес);
- досконалий - чітка спрямованість дій учителя, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні, планування власної діяльності на тривалий проміжок часу з орієнтацією на розвиток особистості учня;

- творчий рівень - ініціативність і творчість у професійній діяльності, самостійне конструювання оригінальних, педагогічно доцільних прийомів взаємодії, застосування рефлексивного аналізу, сформованість індивідуального стилю професійної діяльності.

Трактування педагогічної майстерності у результативному та процесуальному аспектах як комплексу властивостей особистості вчителя, як вищої творчої активності учителя, що зумовлюється результатами оволодіння знаннями, уміннями, навичками та раціональним використанням особистісного потенціалу, індивідуальності вчителя [14, с. 5-7], є найбільш цілісним. Таке трактування поєднує всі означені характеристики - мистецтво (як довершеність), особистісний фактор як чинник оволодіння майстерністю, творчість як здатність продукувати та реалізовувати творчі ідеї та пов'язується не стільки з рівнем педагогічної майстерності, скільки з динамікою оволодіння нею, творчою самореалізацією вчителя в професійній діяльності.

І. Зязюн зазначає: «основи педагогічної майстерності - цілісна наука, яку досягнути нелегко, але без неї в школі нічого робити. Заняття з педагогічної майстерності допомагають оволодіти такими професійними навичками, які збуджують підсвідомість та емоційну природу людини. Вони «відчиняють двері» в лабораторію педагогічної творчості» [8, с. 127]. Основним принципом оволодіння педагогічною майстерністю вчений вважав положення, що педагогічна майстерність є умова і засіб реалізації особистості вчителя, його позиції, творчого потенціалу.

Педагогічна творчість є терміном-супутником педагогічної майстерності. На думку науковців, не може бути майстерності без творчого початку, а творчі вияви у педагогічній діяльності проявляються через майстерність діяльності вчителя. Педагогічна майстерність розглядається як досконалий творчий рівень реалізації професійних дій на рівні мистецтва, результатом якого є створення оптимальних та ефективних умов для становлення особистості кожного учня. Вчитель, який прагне стати майстром має постійно

самовдосконалюватись, аналізувати власні дії та освітній процес у цілому, бути сприйнятливим та спостережливим, самоефективним та здатним до педагогічного емпатуерменту [1].

Поняття «педагогічна творчість» в психолого-педагогічних джерелах розглядалось в різних аспектах: як творчий процес у діяльності педагога, як інтегративна якість особистості вчителя, як критерій якісного становлення особистості вчителя, як один із напрямів педагогіки творчості, виховання та самовиховання особистості.

Сутністю поняття «професійна творчість» є акт виробництва новизни в процесі будь-якої професійної діяльності.

С. Сисоєва трактує педагогічну творчість як особистісно-розвивальну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, спрямовану на формування творчої особистості учня та підвищення рівня творчої педагогічної діяльності вчителя [17, с. 32]. Основним критерієм ефективності педагогічної творчості вчителя є її результативність, що означає забезпечення вчителем позитивної динаміки формування творчої особистості учня і підвищення рівня творчої педагогічної діяльності самого вчителя, які визначатимуться в результаті порівняння досягнутого з вихідним значенням [17, с. 110].

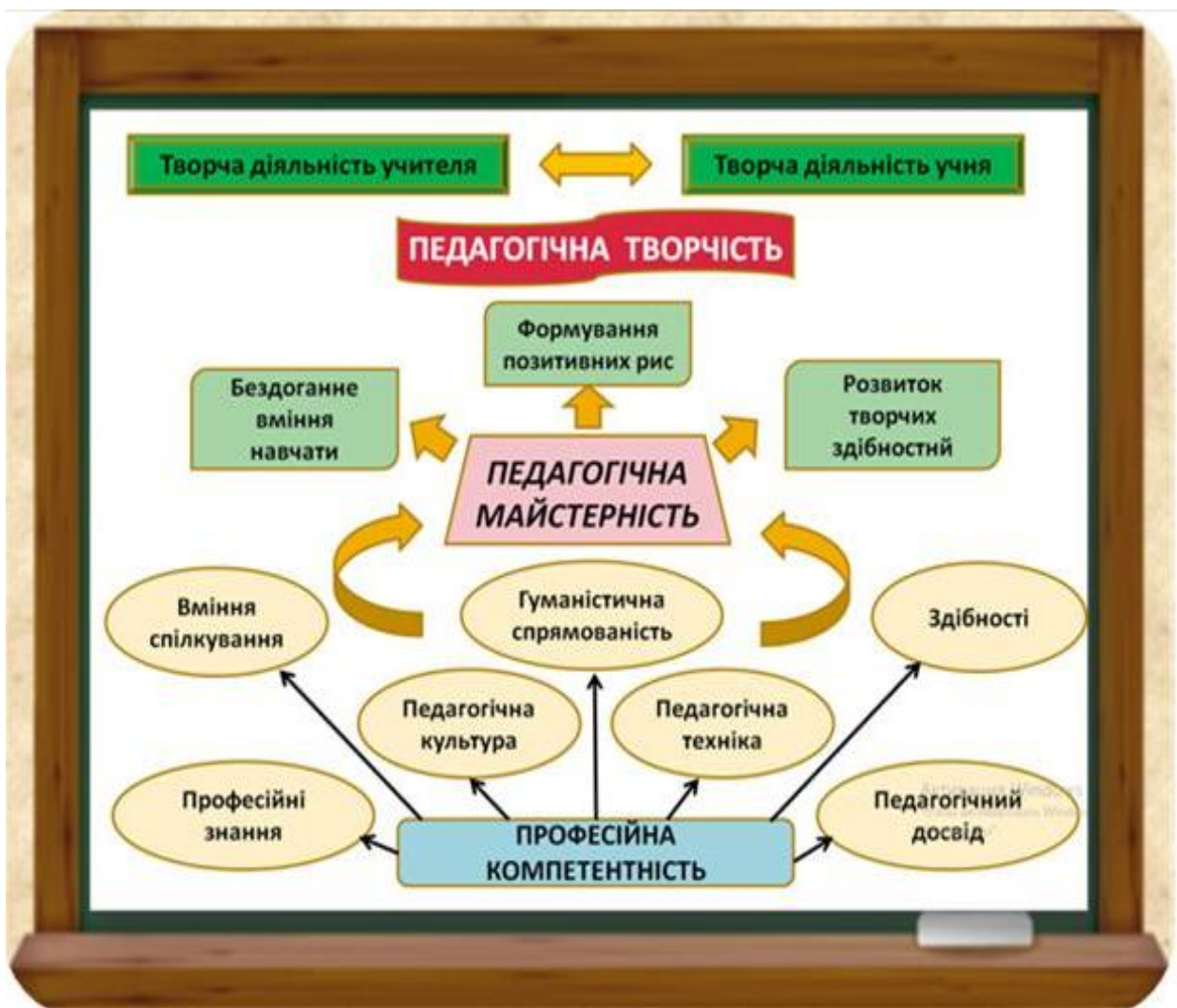

Виокремлюють такі риси творчого вчителя:

- високий рівень ідейно-моральної свідомості;
- постійний пошук оптимальних дидактичних, виховних, методичних, управлінських та інших педагогічних розв'язків;
- творчий стиль мислення, творча фантазія та уявлення;
- прагнення досягти ефективних результатів у педагогічній праці, високий рівень загальної культури [16].

▣▣▣▣➔ *творчість вчителя – мислення чи талант?*

■■■■➔ як професійна компетентність переростає у майстерність та творчість?

Важливою ознакою педагогічної креативності вчителя музичного мистецтва є педагогічна спрямованість його мислення, розвинуте творче мислення педагога, інтелектуальна активність, критичність мислення, здатність активізувати музично-творчу діяльність учнів.

Творча діяльність вчителя є єдністю внутрішніх передумов до творчості (педагогічна креативність) і зовнішніх виявів (різні види професійної діяльності: навчальна, навчально-дослідницька, спілкування тощо). Креативність є системоутворювальним компонентом професійної діяльності майбутнього педагога [11].

Творчість є обов'язковою умовою майстерності, оскільки педагогічна майстерність учителя формується й удосконалюється на основі його творчої активності, пошуково-перетворювальної діяльності в освітньому процесі. Саме тому творчий учитель може ще не встигнути стати майстром, але необхідною умовою руху до педагогічної майстерності є його творчість. Високого рівня майстерності вчитель досягає лише на основі педагогічної творчості й обов'язково сумлінності, завзятості, працелюбності, досвіду тощо [17, с. 106].

Визначальними рисами педагогічної творчості виступають новизна, оригінальність, нестандартність процесу та результату педагогічної діяльності, вихід за межі відомого в педагогічній науці та практиці (Ф. Гоноболін, А. Маркова, І. Харламов та ін.).

Педагогічна творчість – це оригінальний та високо-ефективний підхід учителя до навчальних завдань, збагачення теорії і практики навчання і виховання [4, с. 326], це завжди пошук та знаходження нового.

Педагогічна творчість містить елементи новизни, що найчастіше пов'язано не стільки з продукуванням прийомів навчально-виховної діяльності, скільки з деякою їхньою модернізацією, новаторство ж розуміється як справжнє відкриття, важливий винахід.

У наукових психолого-педагогічних джерелах визначення поняття професіоналізму зустрічається доволі часто, як якісна характеристика суб'єкта діяльності (представника певної професії), що визначається мірою володіння ним сучасним змістом та засобами вирішення професійних завдань, продуктивними способами їх здійснення та кількісних показників такої діяльності.

Специфічні ознаки та зміст поняття «педагогічний професіоналізм» є досить близьким до поняття «професійна успішність вчителя», оскільки, як зазначає Н. Гузій «успішне функціонування людини у педагогічній професії зумовлюється якісними характеристиками її професіоналізму, майстерності, творчості, культури» [5]. Такими характеристиками є специфічні особливості педагогічної праці, що полягають у гуманістичному, колективному, творчому характері педагогічної діяльності.

Для досягнення професіоналізму вчителем важливості набувають професійно-особистісні якості, як інтегрована сукупність професійних і особистісних якостей, що виникає внаслідок трансформації професійно важливих знань, вимог і вмінь в особистісно значущі для вчителя і які виявляються у більш ефективній педагогічній діяльності, посиленні впливу на особистість учня [12; 13].

Виокремлюють такі професійно-особистісні якості вчителя, які забезпечують професіоналізм вчителя: спроможність розуміти учня, переконувати, доступно викладати матеріал, зацікавлювати, швидко реагувати та гнучко поводитися у педагогічних ситуаціях, передбачати результати діяльності, організаторські здібності, педагогічний такт, любов до предмета, що викладає та здатність до творчості; серед загальноособистісних якостей виділяють переконаність, цілеспрямованість і принциповість [2; 6; 13].

Найбільш важливими рисами вчителя музичного мистецтва за сучасних умов є творче ставлення до своєї професійної діяльності, прагнення до творчих справ разом із

учнями, діалоговий характер взаємодії з учнями, моральність, доброта і толерантність, спостережливість, висока загальна культура, товариськість, пластичність поведінки, організованість, компетентність, вимогливість, емоційність та енергійність.

Основні професійно значущі якості вчителя, що забезпечують ефективність діяльності умовно об'єднують у такі групи [2]:

1) якості, які визначають спрямованість особистості: соціальні потреби, ідейні переконання, усвідомлення соціального, суспільного обов'язку, моральна орієнтація, суспільна активність, громадська відповідальність;

2) якості, які визначають педагогічну спрямованість особистості вчителя: любов до дітей, педагогічний такт, спостережливість, вимогливість, організаційні можливості, справедливість, цілеспрямованість, реальна самооцінка, стриманість, професійна працездатність;

3) якості, які визначають пізнавальну активність: інтереси, інтелектуальна активність, готовність до самоосвіти, відчуття нового.

Цінною є думка І. Зязюна, який окреслює шлях професіонала, поділяючи його на низку етапів, кожному з яких властивий певний статус (за Є. Климовим): оптант – людина в етапі вибору професії; адепт – людина, яка опановує професію у навчальному професійному закладі; адаптант – молодий спеціаліст, що опановує тонкощі професії (перші 3–5 років роботи); інтернал – професіонал з досвідом роботи, який самостійно й успішно справляється з основними професійними функціями; майстер – працівник, який виокремлюється якимись спеціальними якостями й уміннями, чи універсалізмом, широким орієнтиром у професійній сфері, зі стабільними досягненнями, вважаючи себе незамінним; авторитет – майстер своєї справи, широко відомий в своїй сфері і за її межами, вміє організувати працю, має широке коло помічників; наставник – авторитетний майстер своєї справи, має широке коло однодумців, помічників, послідовників, передає досвід молодим, слідкує за

їхнім зростанням. «У кожного шлях до майстерності характеризується різним часовим відрізком, але найбільш швидко досягають вершин молоді спеціалісти, що мають вагомий багаж теоретичних і практичних знань, наповнених смислом обраної професії» [9, с. 36].

Отже, педагогічна майстерність є наступним щаблем розвитку професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва, основи якої закладаються у процесі професійної та практичної підготовки, тоді як педагогічна творчість проявляється як особистісний показник майбутнього вчителя, як схильність до інновацій, інноваційного типу мислення, педагогічний професіоналізм можна вважати більш високим проявом ефективності вчительської праці.

Важливим для розвитку професійної успішності майбутнього вчителя є тлумачення поняття професійного акме. Акме в професійному розвитку (професійне акме) – це психічний стан, який означає вищий для цієї людини рівень в його професійному розвитку на певному відрізку часу; максимальну мобілізованість, реалізованість всіх професійних здібностей, можливостей і резервів людини на конкретному етапі життя (за відсутності перенапруження і використання всіх можливостей організму) [1, с. 5]. Відповідно, професійне акме вчителя – це найвищий щабель в професійному розвитку вчителя на певному етапі професійної кар'єри.

Професійна акмеологія приділяє значну увагу визначенню й аналізу рівнів професійної діяльності та зрілості особистості фахівця. Варто зазначити, що у становленні професійності особистість проходить чотири етапи оволодіння професією:

1) початковий рівень оволодіння професією (адаптація до неї, первинне засвоєння чинних норм, необхідних технологій тощо);

2) рівень фахової майстерності (використання у своїй діяльності кращих зразків професійного досвіду, оволодіння прийомами індивідуального та особистісно-орієнтованого підходу до суб'єктів взаємодії);

3) рівень самоактуалізації в професії (усвідомлення можливостей професії для розвитку особистості, саморозвиток за допомогою професії);

4) рівень творчості фахівця (особистісний творчий внесок, внесення авторських пропозицій щодо окремих завдань, прийомів, засобів, методів, форм організації процесу навчання, створення нових систем ефективної взаємодії). На цьому рівні особистість досягає професійної успішності, її професіоналізм досягає вершин свого розвитку, а професійна діяльність перетворюється у творчу, рефлексивну та самодостатню [3].

Акмепедагог – це цілісна особистість, яка є професіоналом-дослідником, інноватором-пошуковцем, зрілою (з морально-духовними цінностями) та соціально-значущою особистістю.

Акмемодель професійної успішності – це модель, в якій поєднують проєктовані якості та властивості особистості майбутнього вчителя та прогнзовані показники професійної успішності тобто, шлях від «Я-реального» до «Я-ідеального», а також чинники та етапи становлення професійної успішності майбутнього вчителя.

Складові акмемоделі: соціальна, духовна, професійна та особистісна зрілість, де соціальна зрілість – здатність особистості до соціально значущої самоактуалізації та самореалізації у фаховому й громадському житті; здатність якісно виконувати функцію педагога як центральної фігури позитивних соціальних перетворень; духовна зрілість – гуманістична спрямованість, єдність інструментальних та термінальних цінностей; професійна зрілість – інтегральна характеристика вчителя, система професійно-педагогічних компетентностей і здатність на їхній основі бути дослідником і творцем педагогічного процесу, автором інновацій у соціально значущому вимірі змісту, методик, окремих методів, форм і засобів; особистісна зрілість – емоційний інтелект, задоволеність професійною діяльністю [7].

Акмеовектор педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва передбачає постійний саморозвиток і самовдосконалення, що є джерелом підтримки сталості професійної успішності впродовж усього професійного шляху, визначає високу продуктивність вчительської праці та емоційну комфортність у професійній діяльності.

Питання для самоконтролю та практичні завдання

Блок самоконтролю

1. Дайте визначення педагогічної майстерності.
2. Розкрийте сутність педагогічної майстерності.
3. Які складові педагогічної майстерності?
4. Які особистісні якості є визначальними для педагогічної майстерності?
5. Як впливає педагогічна майстерність на професійну успішність вчителя музичного мистецтва?
6. Як науковці визначають педагогічну творчість?
7. Які провідні характеристики педагогічної творчості?
8. Який зв'язок між педагогічною майстерністю та педагогічною творчістю вчителя музичного мистецтва?
9. Розкрийте сутність педагогічного професіоналізму вчителя.
10. Які провідні характеристики педагогічного професіоналізму?
11. Як співвідноситься педагогічна майстерність, педагогічна творчість, педагогічний професіоналізм із професійною успішністю вчителя музичного мистецтва?
12. Дайте характеристику акмеовектора педагогічної діяльності.
13. Які основні компоненти акмеологічної моделі становлення професійної успішності майбутнього педагога-музиканта?
14. Розкрийте складові акмеомоделі педагогічної діяльності.
15. Які основні етапи становлення професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва, враховуючи акмеовектор розвитку педагогічної діяльності?

Творча майстерня

1. Обґрунтувати складові педагогічної творчості вчителя музичного мистецтва.
2. Скласти рейтинг особистісних якостей педагога-новатора.
3. Побудувати візуальну акмеомодель педагогічної діяльності.

Література до теми

1. Акмеологія в Україні: теорія і практика. 2010. № 1. 152 с.
2. Волкова Н. П. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації: автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 44 с.
3. Гладкова В. М., Пожарський С. Д. Основи акмеології: підручник. Львів: Новий Світ, 2007. 320 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
5. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога: автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 39 с.
6. Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта: методологія. теорія, практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. Т. 1. 400 с.
7. Євтух М. Б., Скорик Т. В. Акмеологічний підхід до становлення професійної успішності майбутнього вчителя. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки.* 2020. Вип. 7 (163). С. 8–13.
8. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. Київ: МАУП, 2000. 312 с.
9. Зязюн І. А. Система освіти у вимірі компетентнісної діяльності й дії вчителя та майстерного управління учінням. *Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології».* 2014. № 3 (2). С. 29–36.
10. Кічук Н. В. Формування творчої особистості вчителя. Київ: Либідь, 1991. С. 17–36.

11. Лисовская В. А. Формирование творческого потенциала личности воспитателя в пед. вузе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Киев, 1984. 16 с.

12. Основи педагогічної творчості та майстерності : курс лекцій : навч. посіб. / авт. кол.: В. М. Горєєва, Н. В. Гузій, Л. О. Мільто та ін. Суми : ПВП «Еллада S», 2009. 255 с.

13. Педагогічна Конституція Європи. *Вища освіта України*. 2013. № 3. URL : <https://svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-jevropi/>

14. Педагогічна майстерність / За ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.

15. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2002. 516 с.

16. Поташник М. М. Педагогическое творчество : проблемы развития и опыт. Київ : Рад. школа, 1988. 187 с.

17. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість. Київ-Харків : Каравела, 1998. 151 с.

18. Скорик Т. В. Розвиток професійної успішності майбутніх учителів у закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 314 с.

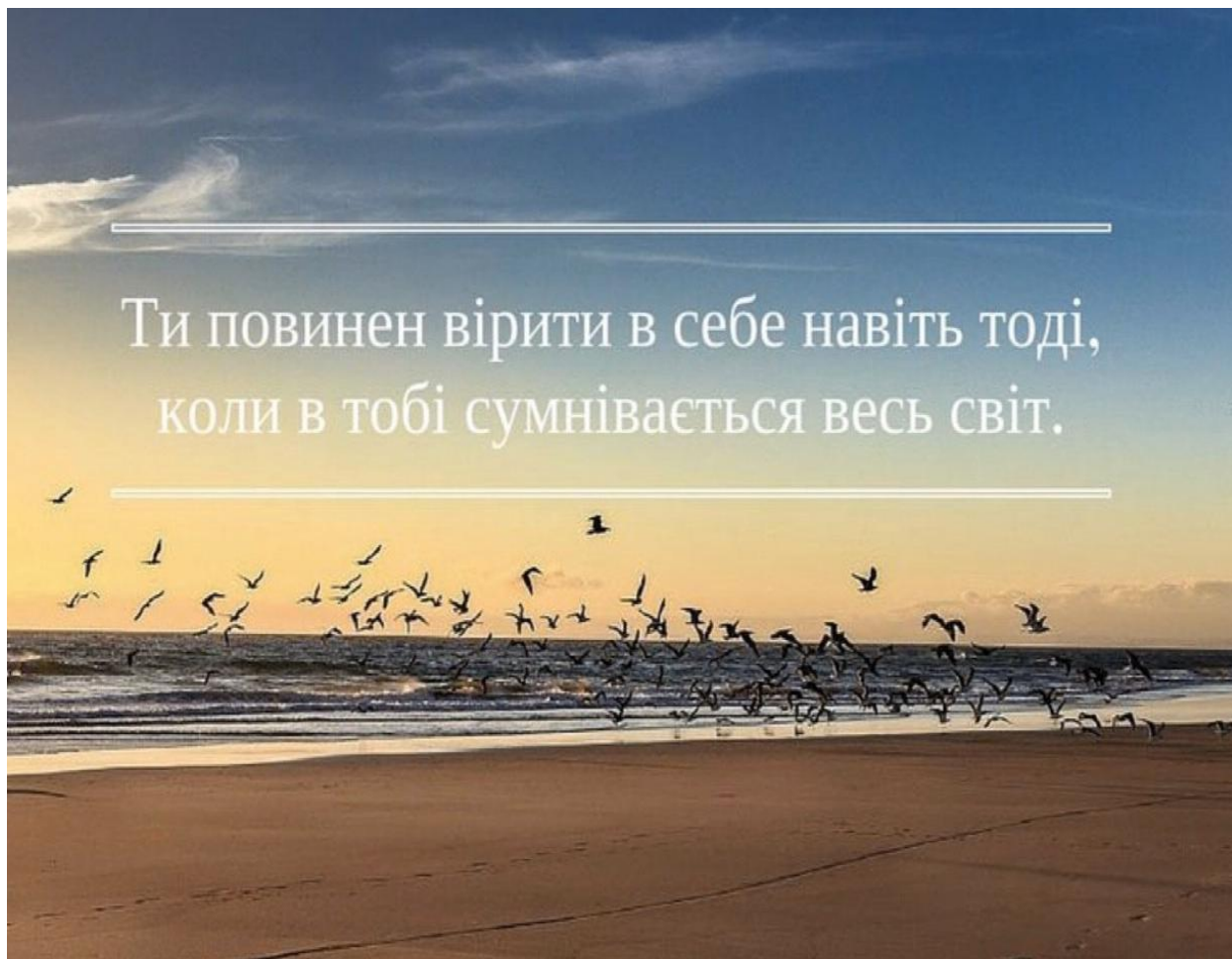
19. Скорик Т. В. Педагогічна майстерність та педагогічна творчість як показники професійної успішності вчителя. В кн.: *Modern approaches of socio-economic development of regions: theory and practice. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. P. 249–257.*

20. Скорик Т. В. Особливості формування професійної компетентності сучасного вчителя. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 2(43). С. 98–105.

21. Скорик Т. В. Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 1999. Вип. 3. С. 291–295.

22. Сухомлинський В. О. Павліська середня школа. Розмова з молодим директором. Вибрані твори в 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. Т. 4. 640 с.

Ти повинен вірити в себе навіть тоді,
коли в тобі сумнівається весь світ.

*Посередній учитель розповідає,
Хороший учитель пояснює,
Кращий учитель демонструє,
Великий учитель надихає*

Невідомий автор

*Учитель готується до гарного уроку все життя.
Така духовна філософська основа
нашого фаху і технологія нашої праці*

В. Сухомлинський

2.2. Професійне самовиховання і саморозвиток майбутнього вчителя як інструмент досягнення успішності

Професійне самовиховання і саморозвиток у системі підготовки майбутнього вчителя. Умови і чинники професійного самовиховання студентів. Технологія професійного самовиховання: самовиховання майбутнього вчителя як система; етапи самовиховання; самопізнання як передумова самовиховання; визначення мети самовиховання; планування діяльності із саморозвитку. Програма професійного самовиховання і саморозвитку: методика, результати. Самовиховання і професійний ріст учителя

Професійне самовиховання і саморозвиток – це усвідомлені дії, спрямовані на удосконалення та особистісний розвиток відповідно до вимог професії. Особистісний саморозвиток і професійне самовиховання є взаємопов'язаними між собою, складними за своєю структурою і процесом здійснення, проте оволодіння цими технологіями допоможе майбутньому вчителю більш продуктивно пройти шлях до професійної успішності.

Самовдосконалення особистості спрямоване на розвиток професійно значимих якостей, формування педагогічних компетентностей.

Особистісне зростання як процес передбачає:

- усвідомлення себе як особистості,
- усвідомлення своїх потенційних можливостей
- підвищення рівня психологічної компетентності
- розв'язання внутрішніх конфліктів
- самоактуалізацію
- інтерес до самопізнання.

Особистісне зростання як результат передбачає: прийняття себе, розуміння та прийняття інших, вибудова гармонійних стосунків із оточуючими, душевна рівновага і гармонія, поява нових форм самоактуалізації [1].

Успішність професійної діяльності вчителя залежить від зрілості особистості, яка визначається трьома складовими:

1) *пізнавальна складова*, як здатність людини мати адекватне уявлення про себе та інших у світі:

- здатність оцінки себе як активного суб'єкта життєдіяльності, що здійснює вільні вибори та відповідає за них;

- сприйняття людей як унікальних і рівноправних учасників процесу життєдіяльності;

- сприйняття світу, що постійно змінюється та створює новий простір для постійного розвитку та реалізації можливостей особистості

2) *емоційна складова* зрілої особистості:

- здатність довіряти своїм відчуттям та використовувати їх як основу взаємодії з іншими;

- схвалення себе та інших, щирий інтерес до інших;

- зацікавленість у сприйнятті світу, його позитивних сторін;

- здатність переживати сильні позитивні та негативні емоції, адекватно ситуації;

3) *поведінкова складова* зрілої особистості:

- дії спрямовані на самопізнання, саморозвиток та самореалізацію;

- у ставленні до інших – вияв поваги та доброзичливості;

- у ставленні до світу – примноження, відновлення ресурсів за рахунок творчої самореалізації та дбайливе поводження з тим, що вже є [5, с. 88].

Процес самовиховання починається із самоусвідомлення себе як особистості, розуміння норм та суспільних вимог, власних потреб і правильної оцінки своїх вчинків, тобто від підліткового віку. Як писав В. Сухомлинський: «...Підліток стає справжньою людиною лише тоді, коли він навчиться пильно вдивлятися не лише в світ, що оточує його, а й в самого себе, коли він прагне пізнати не тільки речі, явища навколо себе, а й свій внутрішній світ, коли сили його душі спрямовані на те, щоб зробити самого себе кращим, досконалішим» [4].

Самовиховання передбачає здатність ставити перед собою значущі цілі (цілепокладання) та здатність вчителя до самоаналізу і самооцінки, до контролю своєї поведінки та діяльності. Самовиховання спрямоване на інтелектуальну (виховання розуму), емоційну (виховання почуттів), вольову сфери. Провідною в цьому процесі є вольова сфера, яка гармонізує внутрішній світ людини, узгоджує з його із навколишнім світом та адаптує до нього.

Постійна робота вчителя над собою – це шлях до майстерності та успішності, тому самовиховання – це процес роботи над собою, коли майбутній учитель з об'єкта виховного впливу («Я – студент») перетворюється на суб'єкт власної життєдіяльності («Я – майбутній вчитель, маю розвиватись та досягнути успішності»). Самовиховання майбутнього вчителя починається із усвідомлення різниці між уявленням про себе як майбутнього професіонала і реальними можливостями. Усвідомлення невідповідності між «Я-реальним» і «Я-ідеальним», наявність уявлення про професійний ідеал, який формується під впливом літературних джерел та вивчення педагогічного досвіду відомих педагогів і є поштовхом для такої роботи.

Чинники, що впливають на цілеспрямованість професійного самовиховання:

- сформованість професійного ідеалу;
- наявність вольових якостей;
- цілеспрямованість мотивів вибору педагогічної професії;
- позитивний морально-психологічний клімат в освітньому середовищі;
- стиль взаємодії у тріаді здобувач освіти - викладач-адміністрація;
- наявність вільного часу та його раціональне використання;
- організація освітнього процесу і самопідготовки;
- залученість до позааудиторної діяльності, що відповідає інтересам та здібностям здобувачів освіти

Процес цілеспрямованого самовиховання складається із:

1) самопізнання: розуміння себе;

2) саморегуляція (самостримування) від негативних думок та дій;

3) самоспонування (самонаснаження) до позитивних думок та вчинків.

Самопізнання розглядають як можливість виявлення передусім своїх позитивних якостей і задатків, які шляхом самовиховання можливо перетворити у здібності, талант, стійку рису характеру. Головне для самопізнання – це розуміння свого покликання, своєї цінності як особистості, самовдосконалення відповідно до професійного «покликання», власного педагогічного ідеалу. Самопізнання допомагає зробити самооцінку більш адекватною, а отже більш критично поставитись до себе та своїх можливостей. Особистість усвідомлює риси свого характеру, мотиви своїх дій, здібності, які допомагають чи перешкоджають у професійному зростанні та комунікації. Це створює можливості для самостримування та самонаснаження до дії, корекції задля досягнення поставленої мети. У психології існує розвинений інструментарій, який може допомогти педагогові в організації свого професійного самопізнання: тестові методики, методики самооцінювання. Для прикладу, можна скористатися питаннями, рекомендованими англійським психологом Р. Бернсом (*Додаток 3*).

Самовиховання майбутнього вчителя розглядається як система, структура якої включає: цілі самовиховання; зміст і завдання самовиховання (поведінка і діяльність, які приводять до досягнення мети самовиховання, що залежить від психічних рис особистості, її інтелектуальної, емоційної, вольової сфер); засоби самовиховання (своєрідні способи впливу на самого себе, які об'єднують цілі та результати: ознайомлення з різними видами мистецтва, читання наукової та художньої літератури, власна педагогічна діяльність і т.д.); результати самовиховання (ті зміни особистості, які відбулися в результаті самовиховання) [2].

При організації професійного самовиховання і саморозвитку майбутній вчитель має дотримуватися наступної послідовності дій:

1. Цілепокладання: вибір особистісно значимих цілей і завдань самовиховання.
2. Створення програми самовиховання і саморозвитку: планування діяльності.
3. Вибір методів і засобів самовиховання і саморозвитку.
4. Реалізація цілей і завдань програми професійного самовиховання і саморозвитку.
5. Самоконтроль та корекція: порівняння досягнутих результатів з очікуваними.
6. Аналіз результатів: урахування досягнутих змін.

Визначення мети самовиховання і саморозвитку: від правильного вибору мети залежить спрямованість та ефективність самовиховання. Мета має бути значимою для майбутнього вчителя, яка окреслює перспективи діяльності та професійного зростання, кар'єри та особистісного розвитку, тобто в цілому відображати життєві цілі.

Майбутній вчитель повинен ставити перед собою мету – досягнути ефективної музично-освітньої діяльності, розвинути професійно-значущі риси своєї особистості, збагатити свою знаннєву компоненту, світогляд, емоційну сферу, зміцнювати фізичне здоров'я, підвищувати методичну компетентність, розвивати педагогічну творчість та майстерність. Визначаючи мету самовдосконалення, важливо відповісти собі не тільки на питання «Яким я хочу бути?», але й на питання «Для чого я хочу таким бути?»

Складання програми професійного самовиховання і саморозвитку: розробка плану, вибір методів та засобів його реалізації. За своїм змістом – це план дій з досягнення конкретних цілей самовиховання з урахуванням вимог педагогічної професії вчителя музичного мистецтва: найбільш важливі змістові компоненти педагогічної діяльності, компетентності майбутнього вчителя, вимоги стандарту до підготовки вчителя, що коригуються із

особливостями особистісного розвитку, наявності/відсутності необхідних умінь і здібностей.

План індивідуального самовиховання може бути як план-максимум (на більший відрізок часу) і план-мінімум (на день, тиждень, місяць, семестр).

Програма самовиховання і саморозвитку здобувачів ВО може складатися із таких основних компонентів:

I. *Розвиток пізнавальної компетентності*: орієнтуватися у змісті мистецької освіти; здатність розуміти емоційний стан учнів; здатність здійснювати контроль свого емоційного стану.

Розвиток здатностей: виділяти головне в обсязі інформації; здатність до зчитування емоційного стану інших за невербальними ознаками; регулювати власний емоційний стан.

Розвиток особистісних якостей: спостережливості; інтуїції; тактовності.

Вправи та завдання: вести щоденник спостережень; аналізувати тексти, складати тези виступу, схеми уроків і т.п.; вправи на розвиток емоційної проникливості, спостережливості, інтуїції.

II. *Розвиток конструктивної компетентності*: формулювати цілі та завдання музично-освітньої діяльності; планувати роботу та підготовку до неї; відбирати оптимальний зміст; складати плани конкретних музично-творчих дій.

Розвиток здатностей до: узагальнення, аналізування, систематизації інформації.

Розвиток особистісних якостей: організованості, схильність до порядку та точності, конструктивізму, пунктуальності.

Вправи: на аналізування текстів та виділення головного, сценарій виступів, оформлення планів, вправи тайм-менеджменту.

III. *Вироблення комунікативної компетентності*: налагоджувати взаємодію, впевнено та зрозуміло доносити інформацію, аргументувати власну думку.

Розвиток здатностей: емоційність, мовне чуття, техніка мовлення, володіння мімікою та жестами, здатність до самонавіювання, терпіння.

Розвиток особистісних якостей: товариськість, доброзичливість, щирість, толерантність та ін.

Вправи: тренування у спілкуванні; в публічних виступах (підготовлених та імпровізаційних); навчитися управляти своєю мімікою та мовленням.

IV. Розвиток організаційної компетентності: організаторське чуття, вміння визначати пріоритети в роботі, здійснювати контроль та самоконтроль, викликати інтерес (натхнення) до справи, об'єктивно оцінювати результати роботи.

Розвиток здатностей: лідерських, до роботи в команді, сприймання та розуміння інших, організованість, вимогливість та ін.

Розвиток особистісних якостей: цілеспрямованість, діловитість, дисциплінованість.

Вправи: тренуватися в ролях модератора, фасилітатора, тьютора; керівництві діями інших, в самоконтролі, в оцінюванні та самооцінюванні.

На основі такого підходу розробляється індивідуальна програма самовиховання якостей професійної успішності педагога-музиканта.

IV. Розвиток культурної компетентності: ціннісне ставлення до української національної культури, здатність до поширення та збагачення мистецьких національних надбань в освітньому просторі; здатність творчо розвиватись та використовувати інноваційні прийоми креативної діяльності в музично-освітній діяльності.

Розвиток особистісних якостей: креативність, свобода дій, інтерес до нового, готовність до непередбачуваного, сміливість, відповідальність.

Вправи: аналіз інформації із різних джерел та надання власної оцінки, відвідування культурно-мистецьких заходів та написання есе/інтерв'ю, диспути, мозковий штурм, метод проектів, творчі вправи та завдання.

Приклад програми самовиховання у *Додатку 4.*

Методи самовиховання і саморозвитку – це сукупність прийомів і способів педагогічного впливу на самого себе з метою формування й розвитку бажаних і необхідних особистісних якостей та усунення негативних.

Основними методами та прийомами самовиховання і саморозвитку є: самоаналіз, самопізнання, самооцінка, самоусвідомлення, самонаказ, самотренування, самопорівняння, самозобов'язання, самонавіювання, самопримушення, самоінструктування, самозвіт, самоорганізація життя та діяльності, самоконтроль тощо.

Важливу роль у самовихованні і саморозвитку відіграють методи управління своїм внутрішнім емоційним станом – методи саморегуляції. До них відносять самонавіювання, самопідбадьорення, самопереконавання, самопримушування, самонаказ, самосхвалення, самоконтроль, самозаохочення, самокритика, аутогенне тренування тощо.

Самонавіювання (аутосугестія) – це процес навіювання певного психічного стану, вплив людини на саму себе, вироблення у себе нових установок, психічних станів шляхом повторення словесних формул чи створення уявних образів. Шляхом самонавіювання можна максимально мобілізувати свої сили і волю, набути навичок самовладання, тобто здатності здійснювати діяльність і в ситуаціях, що дезорганізують людину і впливають на її емоційну сферу.

Самонавіювання як аутогенне тренування (аутотренінг) – це цілеспрямоване самонавіювання за допомогою словесних формул, у процесі якого відбувається м'язова релаксація, концентрація уваги, розвивається здатність до регулювання розумової активності з метою створення настрою на необхідну діяльність. Формула аутогенного тренування має складатися із послідовності таких сполучень: «я хочу...», «я можу...», «я буду...», «я є...».

Самопідбадьорення – це самозвернення з метою зміцнення віри в себе за допомогою таких прийомів: самозаспокоєння; навіювання впевненості в досягненні мети; навіювання впевненості в собі; рівняння на ідеальний образ авторитетних людей. Самопідбадьорення може мати форму

самокритики, коли використовуються зауваження у свою адресу, посилаючись на їх подолання («я маю це подолати, я повинен, я зможу» тощо).

Самопереконавання – це процес доведення собі необхідності розвитку окремих якостей чи властивостей особистості, необхідності певних дій для досягнення власного удосконалення або мети діяльності. Самопереконавання застосовують у тих випадках, коли нам потрібно закріпити свої позиції, не втратити впевненості у собі, переконувати самого себе та підбирати аргументи на користь прийнятого рішення.

Самопримушування та самонаказ можна розглядати як різновиди самопереконавання, коли ми змушуємо себе щось зробити з огляду на негативні результати відсутності цих дій. Це може бути своєрідна заборона самому собі чогось, що пов'язано із необхідністю щось робити зусиллям волі. Сила самопримушування полягає в єдності з самопереконаванням і самокритикою.

Самозаохочення використовується для того, щоб закріпити позитивний емоційний стан, нагородити себе. Самозаохочення породжує задоволення від досягнення певного успіху. Метод самозаохочення є самосхвалення – подяка, компліменти самому собі, похвала за позитивні вчинки, думки, досягнення.

Самопокарання – не завжди потрібно хвалити себе і виправдовувати в разі невдач, іноді можна і самозасуджувати, аналізувати свої дії та виявляти недоліки. Якщо негативний результат певних дій можна виправити, то потрібно це робити своєчасно.

Самоконтроль – свідоме самостійне регулювання особистістю своєї поведінки, її мотивів і спонукань на основі виявлення відхилень у думках, вчинках, діях від загально-прийнятих вимог. До механізму самоконтролю входять: самоаналіз, самооцінка, самокритика, просування у саморозвитку, порівняти досягнуті результати з очікуваними, вчасно помітити помилки, скоригувати програму подальших дій [3].

Оволодіння методами самовиховання і саморозвитку сприяють спеціальні прийоми, вправи, тренінги, а також самостійна робота майбутнього вчителя над собою.

Формування педагогічної рефлексії відбувається через осмислення та порівняння власної діяльності та діяльності інших, аналізування уроків у період педагогічної практики студентів-одногрупників, аналізу ефективності та доцільності використовуваних методичних прийомів, оцінювання педагогічного артистизму, рівня експресивності, позитивних та негативних аспектів. На основі такого аналізування відбувається переосмислення та вдосконалення власної педагогічної діяльності.

З метою формування здатності до самоаналізу та самооцінки власних педагогічних дій використовували метод сторітеллінгу (розповідання історій): думки та розповідь про себе, опис своїх вчинків та почуттів, оцінка наслідків. Сторітеллінг передбачає демонстрування фрагментів проведення уроків на практиці, які доповнювалися коментуванням власних почуттів та емоцій. У такий спосіб, особистий вид сторітеллінгу допомагає зрозуміти себе, свої переживання, усвідомити причини хвилювання, скоригувати свою самопідготовку до уроків, спрямувати свої дії на подолання цих недоліків.

Результатом роботи самовиховання і саморозвитку є позитивні зміни в особистості й успішне зростання в професійній діяльності, що проявляється у підвищенні результативності навчання, усвідомленні своїх можливостей, підвищенні самооцінки та сприйнятті власних досягнень як успіхів.

Прагнення до самовдосконалення, самоосвіта є важливим чинником професійного росту вчителя, один із шляхів розширення його професійних можливостей, пізнавальних інтересів та формування творчої індивідуальності, більш повної самореалізації педагога як особистості.

Шляхи професійного росту вчителя:

– ознайомлюватися та оволодівати методиками передового педагогічного досвіду, новітніми технологіями, пошуковою дослідницькою роботою. У результаті такої діяльності вчитель краще осмислює закономірності освітнього процесу, виробляє здатність до педагогічної оцінки вчинків дитини, причин конфліктів і способів їх подолання.

- систематичне вивчення філософської та психолого – педагогічної літератури, спеціальної та методичної літератури з музичного мистецтва/мистецтва, законодавчих актів про освіту, освітніх стандартів з мистецької освіти, участь у роботі професійних об'єднань, семінарів, вебінарів, освітніх платформ (Додаток 5), конференцій, педагогічних читань і т.д.

- відслідковування інформації у ЗМІ, Інтернет-ресурсах. Всі ці джерела швидко реагують на всі зміни, що відбуваються у системі педагогічної освіти, у освітньому процесі. Вони популяризують досвід педагогів-новаторів, науково-педагогічні новини, сучасні освітні технології, матеріали різного роду зустрічей, конференцій, вітчизняні та зарубіжні періодичні наукові психолого-педагогічні видання.

У процесі професійного самовиховання і саморозвитку учитель виробляє власний стиль професійної діяльності та самовираження, які забезпечують ефективне професійне зростання вчителя. Професійний ріст педагога можна назвати пошуком свого педагогічного стилю, набуття майстерності та професіоналізму, що вирізняє вчителя з-поміж інших (Додаток 6). Педагог, що опікується власним розвитком, скеровує свої творчі пошуки на самовдосконалення та удосконалення професійної діяльності. Щоб досягнути успішності у професійній діяльності, педагогу потрібно систематично аналізувати свої сильні і слабкі сторони, розвивати в собі цілеспрямованість та ціледосягнення не тільки у професійному, а й у особистісному аспекті. Так як, у педагогічній діяльності особистісні якості – неодмінна умова досягнення професійного успіху.

Питання для самоконтролю та практичні завдання

Блок самоконтролю

1. Розкрийте сутність самовиховання та саморозвитку.
2. Що передбачає особистісне зростання?
3. Назвіть складові, що характеризують зрілість особистості.
4. Назвіть складові самоусвідомлення.

5. Назвіть чинники, що впливають на цілеспрямованість професійного самовиховання.

6. Які складові процесу цілеспрямованого самовиховання?

7. Яка послідовність дій вчителя при організації професійного самовиховання і саморозвитку?

8. Які компоненти можуть входити до програми самовиховання і саморозвитку?

9. Назвіть методи самовиховання та саморозвитку

10. Розкрийте можливі шляхи професійного зростання вчителя музичного мистецтва.

Творча майстерня

1. Розробити особисту програму саморозвитку (Додаток 4).

2. Скласти блок вправ для особистісного саморозвитку за кожним напрямом.

Література до теми

1. Бойко А. І. Самовиховання вчителя як чинник вдосконалення педагогічної майстерності. URL : http://novyn.kpi.ua/2009-3-2/01_Vojko.pdf

2. Оржеховська В. М., Хітько Т. В., Кириленко С. В. Посібник з самовиховання. Київ, 1996.

3. Професійне самовиховання майбутнього вчителя. URL: https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/185266/mod_resource/content

4. Сухомлинський В. О. Виховання і самовиховання / Збірник творів у 5-ти т. Т. 5. С. 229–239.

5. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.

*Нерідко руки самі знають,
як вирішити головоломку,
яку марно намагався вирішити інтелект*

Карл Густав Юнг

2.3. Технології розвитку професійної успішності майбутнього педагога-музиканта

Технології розвитку соціального та емоційного інтелектів майбутнього вчителя. Арт-технології розвитку емоційного інтелекту та саморегуляції внутрішнього самопочуття майбутнього вчителя. Тренінг професійного зростання вчителя

Розвиток професійної успішності відбувається у процесі всієї професійної підготовки під час формування педагогічних компетентностей, використанні спеціальних технологій: технологій формування навичок soft skills, арт-технологій (для саморозвитку та навчання), технології колективно-творчого навчання, співробітництва, технології індивідуалізації навчання, технології роботи в «малих групах», проектної, технології портфоліо, технології диференціації та індивідуалізації навчання, пошуково-дослідницької, технології розв'язання педагогічних задач; технології «створення ситуації успіху», технології розвитку соціального та емоційного інтелектів, театральних-педагогічних, інтерактивних, технології проблемного навчання тощо.

Найбільш сприятливими для розвитку професійної успішності майбутнього педагога-музиканта є технології педагогіки успіху, до яких відносимо технологію організації успішної діяльності, рефлексивно-перцептивний тренінг,

технологію створення ситуації успіху у навчанні та арт-технології.

Рефлексивно-перцептивний тренінг забезпечує засвоєння прийомів та методів більш глибокого проникнення у власну особистість здійснення самоаналізу (рефлексія) і більш адекватного, переважно в професійній сфері, пізнання інших людей (перцепція).

Технології особистісно зорієнтованого навчання та технології співробітництва є ефективними для розвитку професійної успішності майбутнього вчителя, набуття професійних компетентностей партнерської взаємодії, здатностей до саморозвитку та розвитку особистості учня у напрямі його самопізнання та самовизначення.

Особистісно орієнтована технологія в центр уваги ставить особистість учня (студента), зміст (інформація) є другорядним доповненням, метою є розвиток особистості, а результатом – прогрес особистості (розвиненість, усвідомлення потреб та їхня реалізація, самопізнання, самовизначення, самостійність, незалежність тощо). Основний критерій якості такого навчання – це відповідність запитам особистості та умовам самореалізації особистості [8, с. 67].

Цікавою та продуктивною для розвитку професійної успішності майбутнього вчителя є партнерська технологія (або технологія співпраці), яка оптимально поєднує предметно орієнтоване і особистісно орієнтоване навчання. За цієї технології відбувається і розвиток особистості, і засвоєння навчального предмета. Викладач спрямовує педагогічні дії на те, щоб досягти максимальних навчальних результатів та допомогти зростати особистості, розвивати ціннісні орієнтири та особистісні якості [8, с. 68].

Технологія співробітництва найважча для практичної реалізації, так як вона «багатопланова», поєднує науку із дотиком до внутрішнього світу особистості, і кожен має піти з уроку «навченим, особистісно збагаченим і задоволеним», та передбачає мету – забезпечити розвиток і виховання та створити умови для самореалізації особистості [8, с. 68].

Технологія «організації успішної діяльності» [15] є однією із найбільш результативних у підготовці вчителя. Особливістю технології «організація успішної діяльності» є формування праксеологічних умінь, тобто вмінь ефективно організувати діяльність на основі загальних законів її реалізації, дотримання визначеної етапності дій. Підготовчий етап технології передбачає створення психологічних передумов: формування мотивації, позитивного емоційного стану, психологічної стратегії «переможця»; діагностування особистісних якостей. На підготовчому етапі реалізації технології важливим є також підвищення самооцінки здобувачів освіти, забезпечення технологіями подолання перешкод. Наступні етапи – початковий, етап виконання та досягнення результату, спрямовані на цілепокладання, коригування та досягнення успіху. На початковому етапі важливим завданням є вибудова правильної цілі, стратегії досягнення професійного успіху [15].

Однією із провідних технологій розвитку професійної успішності у процесі фахової підготовки є технологія створення ситуації успіху в навчанні, питання якої розглянуто в роботах багатьох педагогів та психологів сучасності.

Ефективність цієї технології полягає у тому, що у студентів виробляється алгоритм мислення і поведінки успішної людини, що підкріплюється позитивним емоційним переживанням та відсутністю страху перед проблемами і невдачами, виробляється потреба у пізнанні нового, здатність до постійного збагачення знань та саморозвитку [10].

Розробником технології «створення ситуації успіху» є О. Белкін [3]. В основі технології лежать основні підходи до організації освітнього процесу на засадах педагогічної ситуації успішного навчання, запропоновані у роботах А. Макаренка, С. Соловейчика, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

Педагогіка обґрунтовує ситуацію успіху як цілеспрямоване, організоване поєднання умов (об'єктивних і суб'єктивних), за яких створюється можливість досягати

значних результатів у діяльності особистості чи колективу в цілому [4]. Ситуація успіху у навчанні – це створена викладачем педагогічна проблема, вирішенням якої є позитивний результат, радісні переживання здобувачів освіти, що спонукає їх до подальшої пізнавальної активності.

З психологічного погляду, ситуація успіху – це суб'єктивний психологічний стан задоволення від результату діяльності, емоційне переживання стану радості від подолання певних психологічних бар'єрів і труднощів.

Технологія «створення ситуації успіху» – це емоційне навчання, в якому особистість переживає позитивні емоції, радість від пізнання нового та власних інтелектуальних відкриттів, оцінює свої результати як успіх і досягнення.

Головні завдання технології полягають у наступному: допомогти особистості зростати в успіху; відчути радість від здолання труднощів (цим позитивним емоційним переживанням відводиться особлива роль); усвідомити значущість власних зусиль для досягнення результату [6, с. 199].

У технології «створення ситуації успіху» умовно розділено учнів на групи за ставленням до навчання: «надійні», «впевнені», «невпевнені», «зневірені» [7, с. 205]. Аналогічно, групи студентів можна так схарактеризувати [9]:

- «надійні» – це здібні здобувачі освіти, які мають сформовану мотивацію до професійної діяльності, самостійні, упевнені в собі; їхній професійний вибір був усвідомленим, мають педагогічні здібності та якості, оптимістично налаштовані на майбутнє, що відносяться до типів «мислитель» чи «теоретик»;

- «упевнені» – здібні здобувачі освіти, які мають педагогічні та інші спеціальні здібності (спортивні, художні тощо); демонструють високий рівень домагань у навчанні, високий ступінь мотивації для досягнення мети, чітко усвідомлюють, яких результатів хочуть досягти. Проте вони емоційно збудливі і залежні від успіху, визнання їх оточенням; періоди активності змінюються періодами спаду; мають завищену самооцінку та самовпевненість. Такі

здобувачі освіти відносяться до типів «прагматики» чи «активісти»;

- «невпевнені» – це в цілому успішні здобувачі освіти, що проявляють інтерес до навчання, відповідальні, але з заниженою самооцінкою власних здібностей. Вони демонструють педагогічні якості, але невпевнено почувають себе у ролі вчителя, а публічні виступи для них велика проблема подолання страху; будь-яка невдача стає для них великою перешкодою і нівелює всі досягнення. Такі здобувачі освіти відносяться до типу «мислителі»;

- «зневірені» – це здобувачі освіти, які мають непогану теоретичну підготовку та педагогічні здібності, усвідомлено обрали професію вчителя, проте розчарувалися у навчанні. Причини можуть бути різні: невідповідність рівня викладання їхнім очікуванням, невідповідність інтересів, невдачі на практиці в школі тощо. За різних причин відбулась втрата сподівань, що спричинило розчарування і ці здобувачі освіти типу «активісти» чи «прагматики» перейшли до типу «мислителів».

Технологія «створення ситуації успіху» пропонує цілий банк прийомів, які постійного поповнюються новими педагогічними знахідками. Пропонуємо наступні прийоми створення ситуації успіху на певних етапах становлення професійної успішності майбутнього вчителя та відповідно до категорій здобувачів освіти у навчальній діяльності (табл. 2.1) [9].

Розподіл прийомів технології за етапами становлення професійної успішності враховує психологічні механізми зняття емоційної напруги, подолання занепокоєння, створює передумови для переживання успіху та можливості реалізувати педагогічні здібності.

Найбільш цілісними є акметехнології, спрямовані на становлення акмеологічної моделі професійної успішності вчителя, передбачають розвиток когнітивного та емотивного компонентів структури особистості, забезпечують здатність до особистісного зростання в педагогічній діяльності та самореалізації в різних сферах професійної взаємодії.

Прийоми створення ситуації успіху у навчанні відповідно до етапів становлення професійної успішності майбутнього вчителя

Категорії студентів Етапи становлення ПУ	"Надійні" ("мислителі", "теоретики")	"Упевнені" ("активісти", "прагматики")	"Невпевнені" ("мислителі")	"Зневірені" ("активісти", "прагматики", "мислителі")
I етап Мотиваційно-ціннісний	"Невтрочання"	"Холодний душ"	1. "Емоційне поглажування" 2. "Емоційне блокування" 3. "Емоційне підкріплення"	1. "Емоційне заохочення" 2. "Емоційне підкріплення" 3. "Емоційний сплеск"
II етап Когнітивно-стимулюючий	"Педагогічна рада"	"Обмін ролями"	"Стабілізація" "Допомога друга"	"Гидке каченя" "Створення ситуації змагання"
III етап Діяльнісно-технологічний	"Обмін ролями"	"Зараження" "Сходи"	"Анонсування"	"Навмисна помилка"
IV етап Проективно-праксеологічний	"Еврика"	"Еврика"	"Даю шанс" "Сходи"	"Адекватний стимул" "Стань у стрій"
V етап Рефлексивно-оцінювальний	"Лінія горизонту"	"Лінія горизонту"	"Еврика" "Лінія горизонту"	"Еврика" "Лінія горизонту"

Науковці визначають акмеологічні технології як сукупність засобів, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу особистості, розвитку властивостей і якостей, що сприяють досягненню високого рівня особистісно-професійного розвитку й професіоналізму; визначають їх як

інтегровану систему, яка передбачає: технологію проектування і реалізацію програми професійно-педагогічної підготовки (освітньої програми); технологію управління організаційно-педагогічними процесами; технологію виховання духовно-морального потенціалу людини; технологію успішного навчання кожного; технологію акмеологічного супроводу педагогічного процесу [5, с. 9].

Акметехнології спрямовані на формування мотивації до саморозвитку та самоствердження, більш глибокого розуміння себе, власних потреб та мотивів учинків. Результатом використання акметехнологій (О. Дубасенюк) є стійка здатність особистості до самореалізації, сформована соціальна та емоційна компетентність, яка дозволяє бути успішним у мінливих соціокультурних умовах [2].

Ефективними акмеологічними технологіями можуть бути технології формування емоційного інтелекту особистості: арт технології, технологія особистісно орієнтованого розвивального навчання, технологія ситуативного моделювання, проектні, технологія критичного мислення, вітагенного навчання, соціальна, тренінги з ненасильницького спілкування тощо.

Необхідність розвитку емоційного інтелекту у майбутніх учителів обумовлюється важливістю у педагогічній діяльності таких його складових: самосвідомості як здатності сприймати або відчувати емоції (як власні, так і іншої людини); саморефлексії як здатності розуміти, що виражає та чи інша емоція; самокорекції як здатності направляти свої емоції на допомогу розуму, тобто посилення мислення за допомогою емоцій; саморегуляції як здатності керувати емоціями [9].

Дослідники емоційного інтелекту зазначають, що в одних випадках розвиток ЕІ вимагає застосування конкретної технології, а в інших – комплексного використання всіх відомих способів, прийомів, методик.

У науково-педагогічних дослідженнях пропонують низку технологій для розвитку емоційного інтелекту, які

також можна використовувати у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва: технологія особистісно орієнтованого розвивального навчання, технологія ситуативного моделювання, проєктні технології, технологія критичного мислення, вітагенного навчання, соціальна технологія, арт-технології тощо.

Використання арт-технологій є найбільш перспективними для розвитку емоційного інтелекту та можуть бути використані вчителями у майбутній педагогічній діяльності.

Арт-технології – це сукупність методів, що використовують специфічну мову мистецтва для розвитку здатності особистості до усвідомлення та вияву почуттів, а також здатності до їх перетворення у позитивному напрямі. Арт-технології ґрунтуються на тому, що художні образи здатні допомогти людині зрозуміти самого себе і через творче самовираження зробити своє життя більш емоційним та гармонійним. Арт-технології сприяють розвитку емоційно-вольової сфери, самоаналізу, кращому розумінню власних емоцій, почуттів та мотивів поведінки, гармонізації емоційного стану, вирішенню внутрішніх конфліктів, розкриттю особистісного потенціалу [10].

Розвиток емоційного інтелекту арт-технологіями є навчання через методи та прийоми формування вмінь спостерігати та осмислювати емоційний стан як власний, так і інших людей, розвиток навичок емпатії та управління і корекції власних емоцій засобами мистецтва.

Найбільш продуктивними арт-технологіями розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва можуть бути музикотерапія, ізотерапія, драматерапія та психодрама, які співвідносяться із компонентами формування емоційного інтелекту як засадничої основи професійної успішності майбутнього вчителя.

Розглянемо їх більш детально.

Музикотерапія. Значення музичного мистецтва як фактора розвитку емоційного інтелекту полягає в морально-естетичному характері його впливу: емоційний зміст твору стає стимулом для розкриття та вияву почуттів, розвитку емпатійності людини. Спілкування з музикою розвиває уяву, мислення, світосприйняття людини, викликає емоції та почуття як пережиті раніше, так і нові. Музичне мистецтво володіє також специфічною й унікальною можливістю цілеспрямованого впливу на соматичний і психічний стан людини. Очікуваний оздоровлювальний ефект зумовлений не тільки впливом на емоції, але й специфічним впливом окремих засобів виразності: ритму, мелодії та гармонії, які складають основу музики, що проникає в глибини психіки (L. Halasz, 1966; K. Hanusova, L. Kurzova, 1966; V. Holzknecht, V. Pos, 1969).

Музика може впливати на негативні емоції та переводити їх у позитивні, вивільняти почуття, врівноважувати їх і наповнювати гармонією. Методи, які застосовує сучасна музикотерапія класифікують за критерієм переважної лікувальної дії: методи, спрямовані на відреагування, а також емоційну активацію; тренінгові методи, які застосовуються у контексті поведінкової терапії; релаксаційні і регулятивні методи; комунікативні методи; творчі методи у формі інструментальної, вокальної, рухової імпровізації [11; 12; 13].

Ці методи можуть стати основою у тренінговій роботі розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів і є дієвими у процесі налагодження комунікації, соціальної взаємодії, формуванні адекватності емоційної сфери тощо [10, с. 319], тобто забезпечують розвиток складових професійної успішності майбутнього вчителя.

Ізотерапія. Досить поширеною технікою арт-терапії є ізотерапія. Причому значна увага наділяється кольоротерапії, аналізу впливу кольорів, які оточують людину та яким вона надає перевагу. Психологія проводить широкі дослідження впливу кольору на особистість (М. Люшер, Г. Бреслав, В. Драгунський, Н. Серов). Колір та кольорова гама, що

оточують людину, відіграють дуже важливу роль в житті, кольоровий образ створює енергоінформаційні носії, що діють в людині і на людину. Поєднання кольорових потоків буде проєктуватись на кольоросприйняття та кольоро-відтворення, що відображує глибинні характеристики людини та її психо-емоційний стан на даний момент [16]. Отож за кольорами, які обирає людина, можна говорити про настрої та емоції, які вона відчуває.

Ізотерапія взяла «на озброєння» психотерапевтичні можливості образотворчої діяльності і не вимагає спеціальних художніх здібностей, оскільки заснована на спонтанному самовираженні, що певною мірою ігнорує естетичні критерії в оцінці результатів мистецького процесу. Для ізотерапії важливішим є сам процес творчості, щирість і повнота самовираження, а не кінцевий продукт і його оцінка аудиторією [16]. Така діяльність може використовуватись у розвитку ЕІ із майбутніми вчителями, які не вміють малювати, як на їхню думку, а також із тими, що малюють добре.

Малювання може бути способом вирішення психологічних, особистісних проблем психологічного чи фізичного характеру: подолання страху, тривоги, невпевненості, самотності, негативних переживань; розвиток вправності і впевненості руки, точності рухів, дрібної моторики тощо. Наприклад, за тональним і колірним рішенням, ритмом і композицією малюнка, за вибором персонажів та сюжету можна визначити наявність тих чи інших проблем у психіці й світовідчутті людини. Майбутні вчителі мають навчитися усвідомлювати та розрізняти за малюнками дітей ті проблеми та почуття, які вони переживають, допомогти дітям перевести їх у вербальне вираження та віднайти способи їх перетворення, за потреби.

Ізотерапія спрямована на гармонійний розвиток психічних функцій кожної людини. Заняття можуть бути різноманітні за тематикою, формою, методами впливу, матеріалами. Для засвоєння матеріалу і вироблення навичок можна використовувати комплексні методики: заняття малюнком у поєднанні з мовленням, музикою, світлом тощо [14; 16].

Драмотерапія та психодрама. У процесі театральної діяльності відбувається розвиток емоційної «мови» тіла, тобто здібності до вираження власних емоцій та почуттів через невербальну поведінку.

Драмотерапія – це один з видів арт-терапії, який містить елементи музики, образотворчого мистецтва та танцю. Драмотерапія використовує форму театрального мистецтва і робить її доступною для всіх. Всі компоненти театрального мистецтва – голос, рух, рольова імпровізація, робота з текстом і саме виконання, поряд з використанням масок, костюмів, освітлення та постановки є невід’ємними складовими драмотерапії. За допомогою театру можна висловити і пережити те, що часто називають «таїною життя», відчуті емоції та прожити події, які неможливі у звичайному житті. Через умовність театру можна прискорити події, пережити весь спектр емоцій, або ж зупинити час. Натхнення, творення, експериментування, відмова від стереотипів, розкутість у почуттях та вияві емоцій – основа театрального мистецтва, що складає методіку арт-терапії [1].

Близькою до драмотерапії є *психодрама*. Відмінністю між ними є те, що драмотерапія в основному використовує драматичну реальність на матеріалі п’єс, легенд і міфів за різними життєвими ситуаціями. Психодрама ж працює зі сценарієм життя людини, реальними подіями, які відбувалися в її минулому, відбуваються зараз, або можуть відбутися в майбутньому.

Велика частина терапевтичної роботи в психодрамі здійснюється через імітацію, тобто відтворення епізоду з різними членами групи, що виконують у сценах роль «значущих інших». Під час аналізу сцен у психодрамі використовують багато театральних прийомів, серед них і програвання ролей у зворотньому напрямі та метод «порожнього стільця» [1, с. 26]. Психодрама вважається потужним засобом психотерапії, що використовує методи

театральної педагогіки, які були розвинені й вдосконалені задля більш потужного емоційного впливу.

Таким чином, використання технологій у процесі підготовки до професійної діяльності сприяє розвитку у майбутніх учителів педагогічної майстерності та творчості, професіоналізму, формує алгоритм дій успішної особистості.

Питання для самоконтролю та практичні завдання

Блок самоконтролю

1. Назвіть технології, що відносять до ефективних технологій розвитку професійної успішності.

2. Проаналізуйте чинники становлення професійної успішності вчителя музичного мистецтва.

3. Розкрийте сутність технології створення ситуації успіху в навчанні.

4. Як у технології «створення ситуації успіху» умовно розділено студентів на групи за ставленням до навчання.

5. Які прийоми пропонує технологія «створення ситуації успіху».

6. Дайте характеристику арт-технологіям.

7. Які компоненти має технологія розвитку емоційного інтелекту засобами мистецтва.

Творча майстерня

Запропонуйте тренінги для розвитку професійної успішності вчителя музичного мистецтва.

Література до теми

1. Дженнінгс С., Мінді А. Сни, маски та образи. Практикум з арт-терапії / Пер. з англ. І. Дінерштейн. Харків : Ексмо, 2003. 384 с.
2. Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта : методологія, теорія, практика : монографія. Т. 1. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 400 с.
3. Енциклопедія освіти / Голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Інноваційні технології навчання : навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / упорядн. словника Волобуєва С. В. Київ : НТУ, 2017. 172 с.
5. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці: навч. посібник. Київ, 2000. 232 с.
6. Маслоу А. Мотивация и личность. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 352 с.
7. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / За заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2004. 256 с.
8. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ, 2004. 616 с.
9. Скорик Т. В., Грицик Н. В. Технологія «Створення ситуації успіху» у становленні професійної успішності майбутнього вчителя. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 1 (34). С. 195–200.
10. Скорик Т. В., Міненко А. О. Арттехнології розвитку емоційного інтелекту майбутнього вчителя початкових класів. *Педагогічний альманах*. 2019. Вип. 43. С. 180–186.
11. Скорик Т. В. «Університет третього віку»: концептуальні положення та досвід реалізації. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки*. 2012. Вип. 104. Т. 2. С. 94–98.
12. Скорик Т. В. Соціалізація особистості засобами музичного мистецтва. *Сталий розвиток у соціальному вимірі: глобальним проблемам – локальні рішення: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Чернігів, 2 листоп. 2011 р.)*. Чернігів : ЧДТУ, 2012. С. 28–32.

13. Скорик Т. В. Принципи інтеграції предметів мистецького циклу. *Діалог культур у контексті історії українсько-грецьких зв'язків*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20 трав. 2011 р.). Київ : НАКККиМ, 2011. С. 200–203.

14. Сорока О. Образотворче мистецтво й арт-терапія: порівняльний аналіз. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2012. Вип. 4. С. 144–156.

15. Янкович О. І. Освітні технології вищої школи України: проблеми та перспективи: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. 208 с.

16. Skoryk T. V., Korogod T. O., Isaenko A. A. Isotherapy as a art therapeutic work with elderly people. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2015. № 2 (6). С. 72–77.

Розділ 3

Тематика практичних занять

3.1. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

■ Науковий огляд проблематики успіху та успішності

1.1. Питання для обговорення

1. Поняття «успіх», «успішність».
2. Чинники успішності особистості.
3. Психологічні механізми особистісного зростання.

1.2. Підготовка рефератів

- Філософія успіху.
- Психологічні характеристики успішності.
- Мотивація досягнення як механізм успішності.

1.3. Підготувати есе: «Моє уявлення про щастя»

1.4. Проблемні питання та завдання

1. Охарактеризувати якості особистості, які визначатимуть успішність її життєдіяльності.
2. Проаналізувати зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на становлення якостей успішної людини.
3. Проаналізувати зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на успішність особистості в соціумі.
4. Проаналізуйте риси успішного лідера (Додаток 1) та визначіть, які є притаманні Вам.

Список джерел для підготовки

1. Балецька Л. М. Психологічні особливості атрибуції успіху у професійному самовизначенні студентів вищих навчальних закладів : дис... канд. психол. наук : 19.00.07 . Київ, 2014. 254 с.
2. Михайлишин Г. Й., Довга М. М. Успішність особистості : філософський та психолого-педагогічний контекст. URL : <http://aukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/39-dev-yata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-konferentsiya/>

3. Романовский А. Г., Михайличенко В. Е., Грень Л. Н. Педагогика успеха. НТУ «ХПИ», 2012. 371 с

4. Скорик Т. В. Розвиток професійної успішності майбутніх учителів у закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 314 с.

5. Ткачук І. І. Теоретичні засади дослідження проблеми успіху особистості в діяльності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць Ін-ту проблем виховання НАПН України. Кам'янець-Подільський : Вид-во Зволейко Д. Г., 2011. Вип. 15, кн. 1. С. 139–147.

6. Федосєєва А. М. Проблема життєвої успішності та шляхи її дослідження. *Людина в контексті епохи : матеріали регіон. наук. конференції, присвяченій 85-річчю М.Є. Бударіна* (30 листопада 2005) / Відп. ред. І. І. Кроттен. Омськ : ОмГПУ, 200. С. 235–240.

3.2. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

■ Професійна успішність майбутнього вчителя як мета-категорія

2.1. Питання для обговорення

1. Професійна успішність вчителя – характеристика поняття.

2. Структурні компоненти професійної успішності майбутнього вчителя.

3. Зовнішні та внутрішні чинники становлення професійної успішності майбутнього вчителя.

4. Особистісні якості вчителя, що сприяють досягненню професійної успішності.

2.2. Проблемні питання та завдання

1. Визначити специфіку і зміст діяльності педагога-музиканта

2. Охарактеризувати особистісні якості педагога-музиканта, які визначатимуть його успішність

3. Самостійно, або у невеликій групі студентів визначити, які компетентності та здатності, що їх забезпечують необхідні майбутньому педагогу-музиканту для успішної професійної діяльності. Записати у вигляді таблиці.

Компетентності	Здатності

4. Запропонувати візуалізацію «професійна успішність вчителя».

Список джерел для підготовки

1. Назар Ю. О. Дефініція поняття успішності професійної діяльності в соціально-психологічному контексті. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2013. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/>

2. Проєктування і розвиток професійно успішної особистості в освітньо-виховному середовищі університету : метод. рек. куратору академ. групи / авт.-уклад. Будаєв В. Д. ; Нац. акад. пед. наук України, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2015. 130 с.

3. Романовский А. Г., Михайличенко В. Е., Грень Л. Н. Педагогика успеха. НТУ «ХПИ», 2012. 371 с

4. Скорик Т.В. Розвиток професійної успішності майбутніх учителів у закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 314 с.

5. Скорик Т.В. Сутність та структура професійної успішності майбутнього вчителя. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. Вип. 29 (2-2020). С. 352–361.

6. Скорик Т.В. Цілепокладання як стратегія становлення професійної успішності майбутнього вчителя. *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ,

28-29 трав. 2020 р.). Київ : Видавець КП ІАЦ «Волинськегрософт». 2020. С. 615–616.

7. Скорик Т. В. Передумови забезпечення професійної успішності майбутнього вчителя. *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)* : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 25–26 вер. 2020 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. С. 57–60

8. Чугуєва І. Є Професійна успішність фахівців в категоріях необхідного і достатнього. *Психологічні науки. Зб. наукових праць*. 2012. Том 2. Вип. 9. С. 246–250.

3.3. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

■ **Соціальний та емоційний інтелекти як засаднича основа професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва.**

3.1. Питання для обговорення

1. Інтелект та види інтелекту.
2. Сутність та структура соціального інтелекту.
3. Сутність та структура емоційного інтелекту.
4. Роль СІ та ЕІ у становленні професійної успішності вчителя музичного мистецтва.

3.2. Практичні завдання:

- Підібрати тестові методики діагностики соціального інтелекту.
- Підібрати тестові методики діагностики емоційного інтелекту.
- Визначити рівень власного ЕІ (Додаток 2).

3.3. Підготовка реферативних матеріалів на тему:

«Вплив СІ та ЕІ на професійну успішність та інші сфери життя особистості».

3.4. Проблемні питання та завдання

1. Обґрунтувати, який із видів інтелекту має вирішальний вплив на професійну успішність педагога-музиканта.

2. Проаналізувати показники вияву високого рівня соціального та емоційного інтелектів у вчителя.

Список джерел для підготовки

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Пер. з англ. С. Л. Гумецької. Харків : Віват, 2019. 512 с.

2. Дерев'янюк С. П. Феноменологія емоційного інтелекту : навчально-методичний посібник. Чернігів : Видавець «Лозовий В. М.», 2016. 312 с.

3. Івашкевич Е. З. Соціальний інтелект як система інтелектуальних здатностей особистості. *Проблеми сучасної психології*. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. 2016. Вип. 32. С. 53–65. URL: <http://problemps.kpnu.edu.ua/en/>

4. Каплуненко Я. Ю. Особистісні чинники розвитку соціального інтелекту у фахівців соціономічних професій : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01. Київ, 2016. 24 с.

5. Карпенко Є. В. Сучасні вектори дослідження емоційного інтелекту. *Психологія і особистість*. 2019. № 1 (15). С. 60–72.

6. Карпенко Є. В. Емоційний інтелект як фактор життєздійснення особистості. *Психологічні перспективи*. Вип. 30. 2017. С. 50–63.

7. Ковальова О. А. Проблема визначення поняття «соціальний інтелект» у психологічній науці. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 10(41). С. 10–14.

8. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект : концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ, 2003. 159 с.

9. Скорик Т. В., Міненко А. О. Емоційний інтелект як основа професійної успішності майбутнього вчителя початкових класів. *Професійна успішність педагогічного працівника як основа менеджменту якості освітнього процесу*: Збірник матеріалів четвертих всеукраїнських педагогічних читань присвячених 80-річчю з дня народження Лідії Кондрашової. Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І, 2019. С. 317–320.

3.4. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

■ Педагогічна майстерність та професіоналізм як передумови становлення професійної успішності майбутнього вчителя

1. Питання для обговорення

1. Педагогічна майстерність: основні характеристики, компоненти та їх розвиток.

2. Педагогічна творчість вчителя та її вплив на становлення вчителя-майстра.

3. Шляхи розвитку креативності вчителя. Виконання вправ розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя (Додаток 7).

4. Педагогічний професіоналізм як комплексний вияв майстерності вчителя.

5. Значення театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності викладача.

6. Методи формування мовленнєвої культури викладача. Тестування комунікативності майбутнього вчителя (Додаток 8).

2. Завдання для самостійної роботи(виконати одне із запропонованих завдань)

1. Підготовка анотації до однієї із книг: Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. Київ. МАУП, 2000. 312 с.; Махатма Ганді «Педагогіка ненасильництва» https://www.yakaboo.ua/pedagogika-nenasil-stva.html#media_popup_fragment

2. Підготувати реферат:

- Акторська майстерність у діяльності вчителя.
- Театральна педагогіка у вимірах педагогіки
- Педагогічна і акторська дія у професійній майстерності вчителя.

3. Підготувати 6–10 вправ на розвиток акторської майстерності.

3. Проблемні питання

Пояснити цитату І. Зязюна: «Якщо акторська дія зумовлена літературним доробком драматурга, режисера, художника і самим актором, то педагогічна зумовлена життєвими потребами освіти і виховання особистості, а отже, їй законами педагогічного впливу, що дають значний простір для імпровізації. Але їй педагогічна, їй акторська дії можливі лише за умови публічного виконання, де мають місце наслідування, перенесення, співпереживання, тому педагог для досягнення успіху повинен бути одноосібним талановитим і драматургом, і літератором, і виконавцем». [Зязюн І. А. *Філософія педагогічної дії: монографія*. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. 2008. 608 с.]

3.5. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

■ **Формування елементів педагогічної майстерності педагога-музиканта**

Заняття з елементами тренінгу

1. Діагностика педагогічної спрямованості студентів, рівня емоційної стабільності і здатності до керування психологічним самопочуттям, рівня сформованості педагогічних умінь.

2. Майстерність учителя в керуванні психічним самопочуттям

2.1. Виконання вправ на релаксацію.

2.2. Виконання вправ самонавіювання (елементи аутогенного тренування).

2.3. Виконання вправ на розвиток умінь психофізичної саморегуляції, настроювання на наступну діяльність (контроль та регуляція дихання, контроль тону м'язів, м'язів рук, дія в передбачуваних обставинах).

3. Формування елементів акторської майстерності

3.2. Мова жестів (Додаток 9). Виконання вправ на само-вираження за допомогою жестів.

3.3. Виконання пантомімічної драматизації на задану тему: зобразити музиканта, вчителя, лікаря, детектива, перукаря, спортсмена (хокеїста, футболіста, атлета, боксера, тенісиста); пояснити за допомогою жестів завдання для аудиторії (заспокоїтись, зосередитись, активізуватись, розвеселитись).

3.3. Виконання ритмічної драматизації: декламування вірша під музику (на власний вибір).

4. Елементи акторської майстерності у педагогічній діяльності

4.1. Постановка педагогічних етюдів «Викладач і студенти на занятті» (різні способи взаємодії та спілкування).

5. Розвиток педагогічної рефлексії

5.1. Виконати вправу.

Викладач на дошці пише «Я» і ставить крапку. Від крапки студенти відводять лінії в кінці кожної з яких пишуть прізвище студента групи, якого б вони хотіли мати за викладача. Після завершення студенти, сидячи в колі, пояснюють свою позицію. Ті студенти, які не потрапили до запису на дошці, не повинні мати враження про низьке поцінування групою. Очевидно, що вони просто не мали змоги заявити себе в педагогічному ракурсі.

5.2. Моделювання педагогічної ситуації.

Студентові пропонують виступити на тему «Я і моя професія». За змістом і характером виступ є зручною моделлю для відпрацювання вміння вирізняти й аналізувати структуру педагогічної діяльності.

Аналіз виступу:

а) мета виступу (виконати вимогу викладача; розкритися з кращого боку; усвідомити правильність вибору професії; спробувати свої сили у новій ситуації чи іншій);

б) керування аудиторією (залучення до співпереживання, активного слухання, підтримки);

- в) використання невербальних засобів спілкування;
 - г) вміння вибрати головне, зацікавити аудиторію і зберегти увагу протягом виступу;
 - д) невимушеність поведінки, мови, інтонації.
- 5.3. Сформулювати власне педагогічне кредо.

6. Діагностика стилю навчання та стилю викладання

Мета: навчитися розрізняти стилі навчання студентів та визначати власний стиль навчання; розвивати здатність до формування власного стилю викладання та здатності до його корегування.

Завдання 1. Діагностика власного стилю навчальної діяльності (Додаток 6)

Для діагностики стилю навчання необхідно визначити 3-4 ключові характеристики кожного стилю: теоретиків, активістів, прагматиків та мислителів. За 10-бальною шкалою визначити власний стиль навчання та обґрунтувати його. Наприклад, «Мій стиль навчання, я характеризую як теоретик на відмітці 4, та активіст на відмітці 6, так як»

Завдання 2. Презентація стилю викладання (Додаток 6)

Робота в малих групах. Кожна група отримує завдання: дотримуючись певних характеристик вказаного стилю педагогічної діяльності, виступити в ролі вчителя та презентувати себе і мотивувати до вивчення музичного мистецтва учнів.

3.6. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

■ Професійне самовиховання та саморозвиток майбутнього вчителя як інструмент досягнення успішності

1. Питання для обговорення

1. Професійне самовиховання у системі підготовки майбутнього вчителя.

2. Умови і чинники професійного самовиховання студентів.
3. Технологія професійного самовиховання: самовиховання майбутнього вчителя як система; етапи самовиховання; самопізнання як передумова самовиховання.
4. Визначення мети самовиховання; планування діяльності із самовиховання.
5. Програма професійного самовиховання: методи самовиховання та саморозвитку; результати діяльності майбутнього педагога по самовихованню та саморозвитку.
6. Самовиховання і професійний ріст учителя (*Додаток 10*).

2. Проблемні питання та завдання

1. Проаналізуйте як самовиховання впливає на саморозвиток особистості (*Додаток 3*).
2. Підберіть техніки самопізнання та продемонструйте їх.
3. Визначте необхідні інструменти для самопізнання та саморозвитку.
4. Підберіть матеріал про роль самовиховання у житті видатних особистостей. Зробіть аналіз програм самовиховання за такою схемою: мета виховання, методи самовиховання, результати самовиховання.

3. Практичне завдання

1. Ознайомитись із *Додатком 4*. Проаналізувати, які твердження відповідають власному плану професійного саморозвитку.
2. Розробити індивідуальну програму самоосвіти та самовиховання: скласти план Вашого професійного саморозвитку на найближчі роки (див. *Додаток 5*).
3. Скласти власне портфоліо та написати резюме .

Список джерел для підготовки

1. Бойко А. І. Самовиховання вчителя як чинник вдосконалення педагогічної майстерності. URL: http://novyn.kpi.ua/2009-3-2/01_Vojko.pdf
2. Професійне самовиховання майбутнього вчителя. URL: https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/185266/mod_resource/content

3.7 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7-8

■ Технології розвитку професійної успішності майбутнього педагога-музиканта

1. Заняття з елементами тренінгу (Додаток 11)

Мета: створення умов для усвідомлення магістрантами власних професійних можливостей та визначення шляхів професійного зростання; сприяти розумінню учасниками власного професійного Я, прийняття себе в професії; навчити учасників долати професійні утруднення; керувати своїм професійним розвитком; сприяти професійно-творчому становленню педагога-музиканта.

Матеріали та обладнання: столи, стільці, фліп-чарт, фломастери, олівці, маркери, стікери.

2. Самостійне завдання

Знайти приклад тренінгів за тематикою

- Тренінг професійного зростання вчителя
- Тренінг розвитку професійної майстерності вчителя
- Тренінг розвитку професійної успішності
- Тренінг розвитку емоційного інтелекту

Прочитайте та проаналізуйте

У стародавній Греції вважали освіченою людиною ту, яка вміла читати та плавати; в XVII столітті Дж. Локк (Англія) називав справжнім джентльменом людину з високим рівнем інтелекту, розвинену фізично та морально. У наші часи цінуються знання з англійської мови та володіння навичками роботи на комп'ютері. Як, на вашу думку, чи наведена вище трансформація вимог до освіченої людини не призведе до того, що особистість стане лише додатком до комп'ютера? Доведіть свою позицію, спираючись на аналіз сучасних законів про освіту, Концепції Нової української школи.

Поясніть вислови

- Гарний учитель може навчати навіть тому, чого сам не вміє.

(Тадеуш Котарбинський)

- Кого боги хочуть покарати, того вони роблять педагогом.

(Сенека Старший)

- Лише той Учитель, хто живе так, як навчає

(Г. Сковорода)

- Посередній учитель розповідає, Хороший учитель пояснює, Кращий учитель демонструє, Великий учитель надихає.

(автор не відомий)

- Від лікарів і вчителів зазвичай вимагають дива, але якщо диво здійснюється – ніхто не дивується.

(Марія фон Ебнер-Ешенбах)

- Війни виграють не генерали, війни виграють шкільні вчителі та парафіяльні священики.

(Отто фон Бісмарк)

- Вчителі відкривають двері. Входиш ти сам.

(Китайська приказка)

Запропонуйте вислови про вчителя, які, на Вашу думку, найбільш правильно характеризують особливості діяльності вчителя музичного мистецтва.

Перелік питань до екзамену

1. Поняття «успіх», «успішність».
2. Чинники успішності особистості.
3. Психологічні механізми особистісного зростання.
4. Професійна успішність вчителя – характеристика поняття.
5. Структурні компоненти професійної успішності майбутнього вчителя.
6. Зовнішні та внутрішні чинники становлення професійної успішності майбутнього вчителя.
7. Особистісні якості вчителя, що сприяють досягненню професійної успішності.
8. Сутність та структура соціального інтелекту.
9. Сутність та структура емоційного інтелекту.
10. Роль соціального інтелекту у становленні професійної успішності вчителя музичного мистецтва.
11. Роль емоційного інтелекту у становленні професійної успішності вчителя музичного мистецтва.
12. Педагогічна майстерність: основні характеристики, компоненти та їх розвиток.
13. Педагогічна творчість вчителя та її вплив на становлення вчителя-майстра.
14. Шляхи розвитку креативності вчителя. Запропонувати вправи для розвитку педагогічної творчості майбутнього вчителя.
15. Професійне самовиховання у системі підготовки майбутнього вчителя.
16. Чинники, що впливають на цілеспрямованість професійного самовиховання
17. Методи самовиховання і саморозвитку .
18. Визначення мети самовиховання і саморозвитку; планування діяльності із самовиховання та саморозвитку.
19. Шляхи професійного росту вчителя
20. Технологія створення ситуації успіху у навчанні
21. Арт-технології розвитку емоційного інтелекту майбутнього вчителя.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків : Віват, 2019. 512 с.
2. Дерев'янка С. П. Феноменологія емоційного інтелекту : навчально-методичний посібник. Чернігів : Видавець «Лозовий В. М.», 2016. 312 с.
3. Івашкевич Е. З. Соціальний інтелект як система інтелектуальних здатностей особистості. *Проблеми сучасної психології*. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2016. Вип. 32. С. 53–65. URL: <http://problemps.kpnu.edu.ua/en/>
4. Каплуненко Я. Ю. Особистісні чинники розвитку соціального інтелекту у фахівців соціономічних професій : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01. Київ, 2016. 24 с.
5. Карпенко Є. В. Сучасні вектори дослідження емоційного інтелекту. *Психологія і особистість*. 2019. № 1 (15). С. 60–72.
6. Карпенко Є. В. Емоційний інтелект як фактор життєздійснення особистості. *Психологічні перспективи*. Вип. 30. 2017. С. 50–63.
7. Ковальова О. А. Проблема визначення поняття «соціальний інтелект» у психологічній науці. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 10(41). С. 10–14.
8. Назар Ю. О. Дефініція поняття успішності професійної діяльності в соціально-психологічному контексті. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2013. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/>
9. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект : концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : 2003. 159 с.
10. Проектування і розвиток професійно успішної особистості в освітньо-виховному середовищі університету : метод. рек. куратору академ. групи / авт.-уклад. Будаєв В. Д. ; Нац. акад. пед. наук України, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2015. 130 с.

11. Романовский А. Г., Михайличенко В. Е., Грень Л. Н. Педагогика успеха. НТУ «ХПИ», 2012. 371 с

12. Скорик Т. В. Розвиток професійної успішності майбутніх учителів у закладах вищої освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 314 с.

13. Скорик Т. В., Міненок А. О. Емоційний інтелект як основа професійної успішності майбутнього вчителя початкових класів. *Професійна успішність педагогічного працівника як основа менеджменту якості освітнього процесу: Збірник матеріалів четвертих всеукраїнських педагогічних читань присвячених 80-річчю з дня народження Лідії Кондрашової*. Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2019. С. 317–320.

14. Скорик Т. В. Сутність та структура професійної успішності майбутнього вчителя. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. Вип. 29 (2-2020). С. 352-361.

15. Скорик Т. В. Цілепокладання як стратегія становлення професійної успішності майбутнього вчителя. *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 28-29 трав. 2020 р.)*. Київ: Видавець КП ІАЦ «Волиньнегрософт». 2020. С. 615–616.

16. Скорик Т. В. Передумови забезпечення професійної успішності майбутнього вчителя. *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти) : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 25–26 вер. 2020 р.)*. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. С. 57–60

17. Управління підготовкою успішного вчителя: теорія і практика: монографія / В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова ; ред. В. І. Бондар. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 331 с.

18. Чугуєва І. Є Професійна успішність фахівців в категоріях необхідного і достатнього. *Психологічні науки. Зб. наукових праць*. 2012. Том 2. Вип. 9. С. 246–250.

19. Чучиліна К. С. Чинники професійного успіху молодих фахівців у сучасному українському суспільстві : дис. ... канд. соц. наук : 22.00.04. Харків, 2012. 224 с.

Інформаційні ресурси

1. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. URL : <http://www.mon.gov.ua/education/average>.

2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL : <http://www.mon.gov.ua/education/average>.

3. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс]. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс]. URL : <http://www.mon.gov.ua/education/average>.

5. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. URL : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv.

6. Вчитель у мережі [Електронний ресурс]. URL : <https://sites.google.com/site/ulejconf>

7. Єдине освітнє інформаційне вікно України [Електронний ресурс]. URL : <http://www.osvita.com>

8. Інформаційний портал «Знання» [Електронний ресурс]. URL : <http://znannya.info>

9. Освіта України [Електронний ресурс]. URL : <http://osvita-ukrainy.com.ua>

10. Освіта UA [Електронний ресурс]. URL : <http://osvita.ua>

11. Педагогічна бібліотека [Електронний ресурс]. URL : <http://www.pedlib.clx.ru>

12. Портал сучасних педагогічних ресурсів [Електронний ресурс]. URL : <http://www.intellect-invest.org.ua>

Додатки

Додаток 1

22 РИСИ ІСТИННОГО ЛІДЕРА

Ось що означає бути лідером:
бажання іти далі, коли інші хочуть зупинитись

1. Зосередженість

«Кажуть, що бути лідером – це приймати важливі, але непопулярні рішення. Частково так і є, але, на мою думку, це применшує роль фокусування. Хороший лідер не звертає своєї уваги на незначущі речі. Він повинен краще за своїх конкурентів фокусуватись на головній справі. Щоб досягти найважливіших завдань, ви маєте випрацювати вибіркову байдужість. Інакше банальні дрібниці затягнуть вас на дно».

*Тім Феррісс,
автор і ведучий The Tim Ferriss Show*

2. Впевненість

«Лідер вселяє відчуття впевненості та прагнення «підкорятися», адже у нього є чітке бачення, він співчутливий та сильний наставник. Як жінка-лідер, я намагаюсь бути не просто самовдоволеною та напористою, а й зберігати найкращі риси свого південного виховання – щедрість та доброту. Саме ці риси допомагають мені завойовувати повагу інших».

*Баррі Рафферті,
генеральний директор Ketchum North America*

3. Відкритість

«Я ніколи не розуміла ідеї «носіння маски». Будучи лідеркою, я розумію, що єдиний спосіб змусити мою команду та моїх колег довіряти та покладатись на мене – це на 100% бути собою – відкритою, подекуди неідеальною, але завжди тією, яка натхненно виконує свою роботу. Лише так я маю свободу віддавати себе сповна та діяти послідовно. Вони знають, що їх чекає у будь-який момент. Жодних несподіванок».

*Кері Поттс,
очільниця відділу зв'язків з громадськістю ESPN*

4. Чесність

«Наші працівники – це відображення наших лідерських цінностей. Якщо ми граємось у агресивну застарілу гру, щоб завжди бути правими замість того, щоб діяти правильно, то обмежуємо повноцінний потенціал нашого бізнесу та даремно витрачаємо талант. Якщо ви зосередитесь на тому, щоб завжди діяти щиро, це позитивно вплине на ваш бізнес та культуру».

*Гуннар Лавлейс,
співзасновник та один з генеральних директорів Thrive Market*

5. Натхнення

«Мені часто кажуть: «Ви самі себе створили». Але це неможливо. Лідери не творять себе самі, їх скеровують на цей шлях. Коли я приїхав до США, у мене не було грошей чи якихось речей, окрім тих, що поміщались у спортивну сумку.

Але навіть тоді я не міг сказати, що у мене нічого не було. Інші люди надихали мене та ділилися порадами, а мої погляди та внутрішній драйв запалювали в мені пристрасть. Саме тому я завжди прагну ділитись мотивацією – з друзями чи з незнайомцями на Reddit. Я знаю силу натхнення, і якщо хтось зможе досягти величі, стоячи на моїх плечах, то я з радістю їм допоможу».

*Арнольд Шварценеггер,
колишній губернатор Каліфорнії*

6. Пристрасть

«Ви повинні любити те, що робите. Для того, щоб досягти успіху в якійсь сфері, треба стати одержимим, дозволити собі зануритись у неї з головою. Не важливо, наскільки успішним може стати ваш бізнес, ви не повинні задовольнятися дійсністю. Ви мусите прагнути більшого та кращого».

*Джо Перез,
співзасновник Tastemade*

7. Інноваційність

«У будь-якій системі з обмеженими ресурсами та необмеженим зростанням населення – як у бізнесі, так і для людства загалом, інновації необхідні не лише для досягнення успіху, а й для виживання. Новатори стають лідерами. Ви не можете виокремити одних від інших. Інновації мислення, технологій чи організацій – наша єдина надія у вирішенні проблем».

*Обрі Маркус,
засновник Onnit*

8. Терплячість

«Терплячість – це справжній іспит, що має на меті випробувати твою прихильність певній справі. Дорога до величі завжди тяжка, але видатні лідери знають, коли слід залишити справу, а коли продовжити. Якщо ваше бачення доволі сміливе, ви зіткнетесь з сотнями причин, чому щось «неможливо втілити в життя», і з десятками людей, що сумніватимуться у ваших можливостях. Багато факторів повинні вдало зійтись – зовнішні ринки, конкуренція, фінансування, потреби користувачів та, звісно, трохи удачі, – щоб зробити щось значуще».

*Ден Браун,
керівний директор WhipClip*

9. Стоїцизм

«Цього не уникнути: ми потрапимо в жахливі ситуації, інколи через помилки, які нам дорого обійдуться, інколи через непередбачувані поразки чи недобросовісних конкурентів. Стоїцизм вчить приймати невдачі як належне та очікувати їх. Лише так вдасться зберегти спокій, уникнути емоційної реакції та погіршення ситуації. Тренуйте свій розум, зважайте на найгірший варіант розвитку подій та керуйте шкідливими інстинктивними реакціями – лише так ми вбережемося від перетворення жахливих ситуацій на фатальні трагедії».

*Раян Холідей,
автор книжки «Перешкода – це шлях»
та колишній маркетинговий директор American Apparel*

10. Уважність до деталей

«Розуміння того, що стоїть за нашими даними, – це найкраще, що я зробив для свого бізнесу. Оскільки наш сервіс базується на підписці, для нас важливо зменшити відсоток передплатників, які її скасовують. Зменшення відсотка відмов з 6 до 4 – це 50% зростання цінності середньостатистичного передплатника. Ми б ніколи не звернули на це уваги, якби не вміли правильно аналізувати дані».

*Сол Орвелл,
співзасновник Examine.com*

11. Автентичність

«Імітація – це справді один із найкращих компліментів, але коли йдеться про лідерство і про кожного з великих лідерів у моєму житті, то краще прагнути автентичності. Навчайтесь у інших, читайте автобіографії ваших улюблених лідерів, розвивайте навички... але ніколи не втрачайте свого унікального бачення, поглядів та особливо того, як ви приймаєте рішення».

*Джеремі Блум,
співзасновник та генеральний директор Integrate*

12. Відкритість до ідей

«Один із найбільших міфів про бізнес-лідерів полягає в тому, що вони, як великі мрійники, вперто йдуть до своїх цілей, що б не сталося. Але це дурниці. Насправді лідер повинен вміти мислити гнучко та пристосовуватись за потреби. Коли компанія все ще перебуває на стадії стартапу, планування часто переоцінене, а цілі – нестатичні. Натомість ви маєте вкладати більше енергії у побудову, розвиток та підтримку хороших відносин з людьми».

*Деймонд Джон,
генеральний директор Shark Branding та FUBU*

13. Рішучість

«У школі та в коледжі я часто підпрацьовував рефері на баскетбольних іграх. Ментор, який навчив мене судити ігри, дав мені одну хорошу пораду, яка годиться і для бізнесу: «Приймай рішення швидко, приймай рішення гучно і не озирайся». У ризикованих ситуаціях рішучо зроблений неправильний вибір часто може привести до кращих довготермінових результатів та сильнішої команди, ніж слабке рішення, яке може виявитись правильним».

*Скотт Гоффман,
власник Folio Literary Management*

14. Привабливість

«Усі ми приносимо щось унікальне в цей світ, тому одразу помічаємо щось несправжнє. Що більше ви зосереджуєтесь на унікальних зв'язках із людьми та пошуках способу їм допомогти, то привабливішими ви стаєте. Для того, щоби покращити свій бізнес, потрібно бути не великим лідером, а лідером, якого поважають».

*Льюїс Хоуз,
автор бестселера за версією New York Times «Школа величі»*

15. Вміння делегувати

«Багато моїх уявлень про лідерство сформувались тоді, коли я була атлетом. Мої найуспішніші команди часто не мали значної концентрації таланту, але були сформовані зі спортсменів, які мали правильну комбінацію навичок, сильних рис та довіри одне до одного. Для того, щоб створити суперуспішну команду, треба вміти делегувати повноваження та відповідальність. Часом це складно зробити. Інколи це ще складніше, ніж зробити щось самостійно. Але слід пам'ятати, що, обравши правильний проект та маючи підтримку, делегування дає чималі переваги. Лише так ви можете відшукати та розвинути здібності інших людей».

*Шеннон Паппас,
старший віце-президент Beachbody LIVE*

16. Позитивність

«Для того, щоб досягти величі, треба позитивно дивитися на життя. У компанії будуть злети та падіння, але саме позитивне ставлення допоможе рухатися далі. Однак будьте готовими до того, що ви мусите стати безстрашними. Варто справді вірити у те, що неможливе здатне стати реальністю».

*Джейсон Харріс,
генеральний директор Mechanism*

17. Щедрість

«Моя головна ціль – завжди бути найкращою версією самого себе. Усі ми ростемо – як колективне ціле, – коли я можу допомогти іншим зростати та розвиватись як особистості».

*Крістофер Перілі,
генеральний директор Pixel Mobb*

18. Наполегливість

«Один великий лідер якось мені сказав: «Наполегливість долає спротив». Після того, як я попрацював у Facebook, Intel та Microsoft і відкрив власну компанію, я зрозумів дві речі: усі

великі справи потребують часу і ви повинні наполегливо продовжувати, що б там не було». Ось що означає бути лідером: бажання іти далі, коли інші хочуть зупинитись».

*Ноа Кейтан,
Chief Sumo, appsumo*

19. Здогадливість

«Необхідно бути здогадливим, щоб відрізнити важливе від неважливого у щоденному потоці справ. Це своєрідна мудрість – її можна розвинути з часом, якщо приділяти їй увагу, але вона також повинна бути частиною вашого характеру. Це вроджена риса. Якщо ви робите правильну здогадку, то люди вважають вас генієм. Але якщо ви помиляєтесь, то схожі на ідіота».

*Дадж Бакта,
засновник WhistlePig Whiskey*

20. Вміння спілкуватись

«Якщо люди не знають про ваші очікування щодо них, вони не можуть вас вразити, але це не їхня провина. Люди, з якими я працюю, постійно спілкуються, часто аж забагато. Але комунікація – це вміння балансувати. Ви можете чогось хотіти чи потребувати, але найважливіше – вміти ставитись до роботи як до співпраці. Ми завжди прагнемо дізнатись про ідеї та думки інших – саме тому так багато талановитих людей працюють разом з нами».

*Кім Курлансік Рассен,
партнер у ТАО Group*

21. Підзвітність

«Значно простіше звинувачувати когось іншого, ніж брати на себе відповідальність. Але якщо ви хочете вчинити правильно, скористайтесь порадою фінансового експерта Леррі Роббінса. Він написав чудовий лист інвесторам про своє хибне припущення, яке коштувало їм значних втрат. Потім він відкрив новий фонд, у якому не стягував платежів за менеджерські послуги, – нечуваний крок у світі венчурних

інвестиційних фондів. Це і є характер. Це – відповідальність . Йдеться не просто про те, щоб взяти на себе провину, а й про те, щоби зробити наступний крок та виправити помилку».

*Сандра Карреон-Джон,
старший віце-президент M&C Saatchi Sport & Entertainment*

22. Невгамовність

«Справжні лідери вміють знаходити переваги в кожному учаснику своєї команди та прагнуть дивитись ширше. Краще вірити в те, що ваша команда не має відповідей на всі запитання. Бо якщо ви вірите в зворотне, то не ставите усіх потрібних запитань».

*Нік Вулери,
глобальний директор із маркетингу Stance Socks*

Джерело: <https://theukrainians.org/22-kharakterystyky-lidera/>

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ (опитувальник Н. Холл)

Методика запропонована для виявлення зданості розуміти почуття особистості, що виявляються в емоціях, керувати емоційною сферою. Вона складається з 30 твержень і має 5 шкал.

1. Емоційна усвідомленість.
2. Управління своїми емоціями (емоційна стабільність, емоційна неригідність).
3. Самомотивація (як мимовільне управління своїми емоціями, не враховуючи п. 14).
4. Емпатія.
5. Розпізнання емоцій інших людей (вміння впливати на емоційний стан інших людей).

Інструкція. Нижче Вам будуть запропоновані вислови, які так чи інакше відтворюють різні сторони Вашого життя. Напишіть, будь ласка, цифру з правого боку від кожного твердження, виходячи з оцінки Ваших відповідей:

- 3 балла – повністю не погоджуюсь;
- 2 балла – в основному не погоджуюсь;
- 1 балл – частково не погоджуюсь;
- + 1 балл – частково погоджуюсь;
- + 2 балла – в основному погоджуюсь;
- + 3 балла – повністю погоджуюсь.

■ Текст опитувальника

1. Для мене як негативні, так і позитивні емоції є джерелом знань про те, як вчинити у житті.
2. Негативні емоції допомагають нам зрозуміти, що я маю змінити в своєму житті.
3. Я спокійний, коли відчуваю тиск зі сторони.
4. Я здатен спостерігати зміну своїх почуттів.
5. Коли необхідно, я можу бути спокійним та зосередженим, щоб діяти у відповідності із запитами життя.
6. Коли необхідно, я можу викликати у себе широкий спектр позитивних емоцій, таких, як веселощі, радість, внутрішній підйом та гумор.
7. Я слідкую за тим, як я себе почуваю.
8. Після того, як щось мене засмутило, я можу легко справитись зі своїми почуттями.
9. Я здатен вислуховувати проблеми інших людей.
10. Я не зациклююсь на негативних емоціях.
11. Я відчуваю емоційні потреби інших.
12. Я можу впливати на інших людей заспокійливо.
13. Я можу примусити себе знову і знову встати перед обличчям перешкод.
14. Я намагаюсь творчо вирішувати життєві проблеми.
15. Я адекватно реагую на настрої, бажання та почуття інших людей.
16. Я можу легко входити в стан спокою, готовності та зосередженості.
17. Коли дозволяє час, я звертають до своїх негативних почуттів і розбирають, в чому проблема.
18. Я здатен швидко заспокоїтись після несподіваного засмучення.
19. Знання моїх справжніх почуттів є важливим для утримання «гарної форми».
20. Я добре розумію емоції інших людей, навіть якщо вони не виражені відкрито.

21. Я можу добре розпізнати емоції за виразом обличчя.

22. Я можу легко відкинути негативні почуття, якщо необхідно.

23. Я добре розумію знаки у спілкуванні, які вказують на те, що інші потребують.

24. Люди вважають мене гарним знавцем переживань інших людей.

25. Люди, які усвідомлюють свої справжні почуття, краще керують своїм життям.

26. Я здатний покращити настрій інших людей.

27. Зі мною можна порадитись з питань стосунків між людьми.

28. Я добре налаштовуюсь на емоції інших людей.

29. Я допомагаю іншим використовувати їхні спонукання для досягнення цілей.

30. Я можу легко відключитись від переживань та неприємностей.

Обробка та інтерпретація результатів

Ключ для діагностики

Назва шкали	№№ пунктів
Емоційна усвідомленість	1, 2, 4, 17, 19, 25
Управління своїми емоціями	3, 7, 8, 10, 18, 30
Самомотивація	5, 6, 13, 14, 16, 22
Емпатія	9, 11, 20, 21, 23, 28
Розпізнання емоцій інших людей	12, 15, 24, 26, 27, 29

Підрахунок результатів: по кожній шкалі вираховується сума балів із врахуванням знака відповіді (+ або -).

Рівні парціального емоційного інтелекту у відповідності зі знаками результатів:

- 14 балів і більше – високий;
- 8-13 балів – середній;
- 7 і менше балів – низький.

Інтегративний рівень емоційного інтелекту із врахуванням домінуючого знаку визначається за наступними кількісними показниками:

- 70 балів і більше – високий;
- 40-69 балів – середній;
- 39 і менше балів – низький.

Джерело: Методика оцінки емоціонального інтелекту // Ильин Е. П. Эмоции и чувства. СПб.: Питер, 2007. С. 645–646.

**ПИТАННЯ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕННЯ
САМОРОЗУМІННЯ Й УСВІДОМЛЕННЯ СВОЄЇ
Я-КОНЦЕПЦІЇ (Р. Бернс)**

1. Чи вважаю я себе завершеною, цілком сформованою особистістю, чи є у мене резерви внутрішнього зростання та розвитку?

2. Чи достатньо я упевнений у собі?

3. Чи здатний я терпляче сприймати різні точки зору? Чи досить у мене інтелектуальної гнучкості, щоб уникати догматизму і не стверджувати, скажімо, що: є лише один метод розв'язання певної задачі; тільки один підручник, де цю тему викладено правильно; тільки один спосіб навчитися чогось тощо?

4. Чи здатен я сприймати на свою адресу критику, необхідну для мого особистісного та професійного розвитку? Чи можу я відверто обговорювати з іншими свої особисті та професійні проблеми?

5. Чи знаю я насправді, як мої учні сприймають світ? Яким учителем я їм уявляюся? Чи можу я поглянути на себе їхніми очима?

6. Чи подобаються мені близькі контакти із учнями, чи я віддаю перевагу безособовому, відчуженому спілкуванню з ними? Що для мене важливіше: зміст навчального предмета чи потреби й особливості сприйняття учнів?

7. Чи прагну я установити причину труднощів, які виникають перед учнем у навчанні, чи я завжди готовий віднести їх до його нездібностей? Чи намагаюся я змінити характер навчальних занять учнів з низькою мотивацією до навчання, щоб дати їм відчуття успіху, розуміння, упевненість у собі? Чи вірю я в необхідність урахувувати індивідуальні відмінності розвитку учнів? Чи мої уроки дають кожному учневі продемонструвати свої можливості?

8. Чи спонукає мій стиль викладання любов до навчання та інтерес до мого предмета в учнів?

ПРИКЛАД ПРОГРАМИ САМОВИХОВАННЯ І САМОРОЗВИТКУ ЯКОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Компетентність	Конкретизація компетентності	Вияв компетентності	Шляхи та засоби самовиховання
Пізнавальна	<p>педагогічна допитливість та спостережливість, дотепність, тактовність та мобільність</p> <p>контроль за своїм внутрішнім психічним станом та настроєм</p> <p>широка обізнаність у музичному мистецтві/мистецтві та методах викладання</p>	<p>здатність виділяти головне</p> <p>здійснювати самоконтроль</p> <p>педагогічна кмітливість, педагогічна спостережливість.</p>	<p>накопичувати досвід педагогічного аналізу уроків мистецтва</p> <p>проявляти спостережливість та інтерес до особистості кожного з вихованців</p> <p>тренуватися самоконтролю</p> <p>навчатися критичному та творчому обробленню текстів, складанню творчих планів</p>
Конструктивна	<p>планування освітньої діяльності та самоосвіти</p> <p>визначення цілі та завдань освітнього процесу</p> <p>планування конкретних самоосвітніх та розвиваючих справ.</p>	<p>загально-інтелектуальні здібності</p> <p>організованість, схильність до точності та порядку</p>	<p>розробляти планування уроків музичного мистецтва</p> <p>складати плани на семестр</p> <p>чітко розраховувати та планувати час та завдання, виявляти гнучкість та креативність</p> <p>аналізувати плани уроків досвідчених педагогів</p>

Компетентність	Конкретизація компетентності	Вияв компетентності	Шляхи та засоби самовиховання
Комунікативна	<p>здатність налагоджувати взаємовідносини</p> <p>ефективно спілкуватись</p> <p>аргументовано висловлювати свою думку</p> <p>переконливо та змістовно викладати зміст навчального матеріалу</p> <p>володіти навичками ораторського мистецтва (виразне мовлення, володіння мімікою та жестами)</p>	<p>терплячість, здатність до самонавіювання, доброзичливість, щирість</p> <p>мовне чуття, емоційність, виразність</p>	<p>працювати над виробленням особистісних якостей</p> <p>проявити ініціативу в спілкуванні, використовуючи засоби мистецтва</p> <p>розвивати навички спостережливості за невербальними ознаками у спілкуванні</p> <p>аналізувати записи свого мовлення</p> <p>тренуватися в розвитку техніки мовлення</p> <p>розвивати навички аргументування та публічного виступу перед аудиторією</p>
Культурна	<p>ціннісне ставлення до української національної культури</p> <p>поширення та збагачення національних мистецьких надбань в освітньому просторі</p> <p>творчо розвиватись та використовувати інноваційні прийоми творчого розвитку учнів</p>	<p>виявляти повагу до української національної культури та толерантне ставлення до полікультурності суспільства</p>	<p>аналізувати культурні традиції різних народів</p> <p>виробляти навички творчого підходу до розкриття особливостей національної культури</p>

Компетентність	Конкретизація компетентності	Вияв компетентності	Шляхи та засоби самовиховання
Організаційно-прогностична	<p>уміння диференціювати конкретну роботу та розподіляти обов'язки</p> <p>здійснювати контроль та самоконтроль</p> <p>надихати на музично-творчу діяльність інших, заохочувати та викликати інтерес</p> <p>планувати професійне зростання</p> <p>здатність прогнозувати ефективність освітнього процесу</p>	<p>вимогливість, розуміння інших, схильність до організаторської діяльності</p> <p>дисциплінованість, діловитість</p>	<p>розвивати самомотивацію та самодіагностування власних досягнень</p> <p>розвивати основні групи педагогічних здібностей</p>
Лідерська	<p>приймати ефективні рішення</p> <p>відповідальне ставлення до обов'язків</p> <p>мотивування людей до досягнення спільної мети</p>	<p>конструктивне мислення</p> <p>ініціативність</p> <p>здатність до розподілу обов'язків та контролю</p> <p>відповідальність</p> <p>самоменеджмент</p>	<p>формувати цілепокладання та цілеосягнення</p> <p>розвивати лідерські якості</p> <p>розвивати сугестивні уміння</p>

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ

№	Назва	Веб-адреса	Опис
1	EdEra	https://www.ed-era.com/	Студія онлайн-освіти, яка займається виробництвом власних онлайн-курсів.
2	Prometheus	https://prometheus.org.ua/	Громадська онлайн-платформа, на якій зібрані курси від українських науковців та переклади іноземних курсів.
3	ВУМ (Відкритий Університет Майдану)	http://online.vum.org.ua/	Освітня ініціатива, яка поширює ідеї і сприяє розвитку громадянського суспільства в Україні. Курси для покращення педагогічної майстерності: креативного мислення, теорії поколінь, верифікації в інтернеті, мови жестів, інформаційної безпеки.
4	Інша освіта	https://insha-osvita.org/	Некомерційна організація, яка займається розвитком неформальної освіти в Україні.
5	Критичне мислення	https://www.criticalthinking.expert/najblyzhchi-podiyi/	Освітня платформа, яка проводить тренінги для вчителів початкової, основної і старшої школи, викладачів ЗВО з методики розвитку критичного мислення учнів і студентів, з педагогіки партнерства, освіти для сталого розвитку.
6	Навчай для України	https://teachforukraine.org/	Програма для молодих фахівців, які закінчили ЗВО.

№	Назва	Веб-адреса	Опис
7	Міжнародний освітній центр	https://www.facebook.com/insight.net/	Платформа для проведення майстер-класів, присвячених методикам викладання: допомога смартфонів у вивченні STEM-предметів, дослідницька діяльність на уроках, математичний сторітелінг, кейси як метод інтеграції тощо.
8	Learning Passport	https://ukraine.learningpassport.unicef.org/	Онлайн-платформа неформальної освіти, де представлено освітній контент, який не систематизується з погляду формальної освіти, але є корисним для освітніх цілей.
9	Освіторія	https://osvitoria.media/tag/onlajn-kurs/	Неприбуткова громадська спілка, яка допомагає змінювати і розвивати освіту в Україні.
10	Академія талановитих керівників	https://training.academy/uk/atrkievidea	Майданчик для активного спілкування, обміну ідеями, досвідом, знаннями людей, які небайдужі до змін в освітній сфері в Україні.
11	ВИЩЕ	http://gohigher.org	Спільнота для навчання та викладання, що організовує проведення тренінгів для викладачів.
12	Асоціація музичних педагогів України	https://www.facebook.com/musicmastersukraine/	Простір спілкування, натхнення, підтримки, навчання музичних педагогів і всіх, кому важлива та цікава тема виховання музикою.

№	Назва	Веб-адреса	Опис
13	ЦОІТ «Гармонія»	https://www.harmoniya.kiev.ua/ukr	Організація, що сприяє підвищенню професійної компетентності фахівців освітньої ланки та мистецько-творчого становлення
14	Прогресивні	https://www.facebook.com/progresylni/ https://progresylni.org/	Об'єднання освітян, громадських діячів та студентів, які прагнуть якісних змін в освіті.
15	Центр неформальної освіти діячів горизонтальних платформ	https://www.facebook.com/82%D1%80-	Громадська організація, місія якої: сприяння розвитку освіти дорослих в Україні, створення конкурентного середовища в сфері неформальної освіти.
16	Онлайн платформа неформальної освіти	https://learnlifelong.net/	Мета: усвідомлення цінності та розвитку культури освіти впродовж життя; сприяння посиленню інформованості населення щодо освітніх програм, які реалізуються в Україні; створення умов для всебічної реалізації потенціалу особистості та підвищення її соціальної, громадянської активності та відповідальності.
17	EdCamp Ukraine.	https://www.edcamp.org.ua/miniedcamps20192020	Спільнота відповідального вчителства, платформа для підтримки практикуючих і майбутніх педагогів у партисипативному підвищенні кваліфікації впродовж життя. (Не)конференції для професійного зростання шкільних педагогів

№	Назва	Веб-адреса	Опис
18	АХАЛАР	http://ahalar.org/	Освітні програми для розвитку лідерства, соціальної відповідальності, підтримки молодих талантів.
19	TEDx	https://m.facebook.com/TEDxChernihiv/about	Програма для локальних, незалежно організованих заходів, які об'єднують людей, щоб поділитися досвідом в стилі TED.
20	Академія креативності «Unicorn» -	https://www.facebook.com/unicorn.chernihiv/	Інноваційна платформа неформальної освіти в м. Чернігів для проведення тренінгів, фестивалів, освітніх проєктів.
21	Простір ідей	https://www.facebook.com/prostir.idey/photos/	Територія для роботи, творчості та зустрічей

СТИЛІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАВЧАННЯ

Діяльність викладача визначає також стиль його педагогічної діяльності. У науково-педагогічній літературі існують різні підходи до класифікації стилів викладання. Так, В. Ортинський класифікує їх за домінуванням певної групи методів і прийомів навчання у діяльності викладача, що впливає на їх ставлення до педагогічної діяльності в цілому, і виділяє наступні:

- репродуктивний стиль. Викладач повідомляє готові знання та перевіряє рівень їх засвоєння учнями. Основна вимога викладача – чітко, точно і швидко відтворення того матеріалу, який подає викладач. Думка студентів не враховується, самостійне мислення блокується. Викладач використовує формулювання: «повторіть», «дійте за зразком», «відтворіть». Негативним наслідком такої взаємодії є два небезпечні синдроми, що формуються у учнів: боязнь зробити помилку та страх забути. У викладача ж формується боязнь «не пройти програму», «порушити принцип навчання». У тактиці репродуктивного навчання прослідковуються небажання дискутувати, викладати стислі факти, доступно викладати складний матеріал;

- творчий стиль. В його основі – стимулювання учнів до творчості в пізнавальній діяльності, підтримка ініціатив. Виклад матеріалу здійснюється з використанням проблемного підходу, забезпечуючи «контекст відкриття». Для викладача характерні такі звернення: «порівняй», «доведи», «запропонуй свій варіант». Діяльність учнів має пошуковий, дослідницький характер. У тактиці педагога наявні такі лінії поведінки: уміння поставити навчально-пізнавальні проблеми так, щоб зумовити інтерес до аналізу; стимулювання до пошуку нових знань, нестандартних способів розв'язання проблем, підтримка у самостійних міркуваннях. Недоліком

такого стилю є те, що учні не можуть зберігати значного обсягу інформації, необхідної для систематичної та постійної праці;

- *емоційно-ціннісний стиль*. Забезпечує особистісне залучення учнів до навчально-виховного процесу на рівні емоційного розуміння й ціннісно-сислового сприйняття навчального матеріалу й духовно-морального образу самого викладача. Передбачає наявність емпатійних здібностей у педагога та вміння діалогічно організовувати навчально-виховний процес, вибудовувати емоційно-довірливі стосунки з учнями. Основні формули звернення: «оцініть», «висловіть своє ставлення, думку», «образно уявіть». Найяскравіше це проявляється у ігрових формах навчання, у процесі діалогу, театралізації, що сприяє виявленню самовідчуття, самопізнання, самооцінки. У тактиці педагога це виявляється як: перевага ціннісно-сислової інформації, орієнтація на емоційно-особистісний спосіб ставлення до навчальної інформації і взаємодії з учнями; створення ситуацій оцінки-взаємооцінки-самооцінки в освітньому процесі.

Найбільш повно розкриває зміст та процесуальні характеристики педагогічної діяльності типологія стилів, в основу якої покладено змістовий, процесуальний та результативний компоненти (А. Маркова, А. Ніконова):

- *емоційно-імпровізаційний стиль*. Викладачі, для яких характерний цей стиль, орієнтовані на процес навчання: домінує монологічний стиль викладу та використовується послідовне пояснення, оперування логікою та підтримка інтересу за рахунок викладу більш цікавого матеріалу, менш цікавий залишається на самотійне опрацювання учнів. Такий підхід характеризує неадекватне планування заняття. Недостатньо вираженим є закріплення, повторення, контроль за вивченим; використовуються різні методи: дискусійні, «мозковий штурм», колективне обговорення та інші активні методи. Для викладача характерна висока оперативність, інтуїтивність та імпульсивність, невміння проаналізувати результати своєї діяльності;

- емоційно-методичний стиль. Викладачі, для яких характерний цей стиль, орієнтовані на процес та результат навчання: адекватно планують заняття; постійно проводять закріплення та перевірку засвоєних знань, використовують різноманітні методи, поетапно опрацьовується матеріал. Для викладача характерна висока оперативність, перевага інтуїтивності над рефлексією, здатність до урізноманітнення прийомів та методів роботи, прагнення активізувати увагу учнів;

- розміркувально-імпровізаційний стиль. Викладачі, для яких характерний цей стиль, орієнтовані на процес та результат навчання: адекватне планування заняття, винахідливість у доборі методів навчання, проте більше надають перевагу запитанням, підказці, уточненням, ніж обговоренню та власним роздумам як своїм, так і учнів. Проте у студентів є можливість сформулювати відповідь детально, осмислено. Для викладача характерним є не високий темп роботи, перевага рефлексивності;

- розміркувально-методичний стиль. Викладачі, для яких характерний цей стиль, орієнтовані на результат навчання: адекватне планування заняття; консервативність у виборі прийомів та методів навчання, репродуктивний стиль викладання. Схильність до закріплення, повторення, контролю засвоєння у поєднанні з незначним набором методів спричиняє одноманітність у навчанні. Багато уваги приділяється відповідям окремих учнів, особливо невстигаючим, відсутність колективних обговорень. Для викладача характерна рефлексивність та ригідність.

Діяльність учнів/студентів у процесі навчання також носить особистісний характер і визначає індивідуальний підхід до навчальної діяльності, що характеризує індивідуальний стиль навчання.

Американський дослідник Дж. Льюїс пропонує наступну класифікацію стилів навчання:

- активісти (в основі – конкретний досвід): повністю присвячують себе своїм переживанням. Вони задоволені тим,

що є «тут і зараз», відверті, не скептичні, і це робить їх оптимістами у всьому новому. Їхня філософія – «Я спробую що-небудь ще»; їхня тенденція – спочатку діяти, а потім обдумувати наслідки; їхні дні заповнені діяльністю. Вони беруться за розв'язання завдань, маючи багато ідей. Як тільки захоплення однією діяльністю минає, вони шукають іншу справу. Намагаються отримати складний новий досвід, однак їх дратує сам процес виконання завдання, необхідність концентрації. Вони комунікабельні люди, постійно взаємодіють з іншими, але в процесі спілкування намагаються бути в центрі подій;

– мислителі (в основі – рефлексивне спостереження): більше уваги приділяють роздумам над завданням, ніж активній участі у його вирішенні. Вони розглядають його з різних боків, збирають різнобічні дані, ретельно розмірковують, щоб лише згодом перейти до висновків. У ретельному аналізі даних виявляють тенденцію відкладати прийняття рішення так довго, як це виявляється можливим. Їхній девіз: «Будь обережним!». Це люди, які прораховують усі можливі варіанти перед тим, як починають діяти. Вони займають останні ряди на зборах і дискусіях, спостерігають за діями інших людей, під час дискусії прислухаються до думки інших людей перед тим, як висловити власну, мають тенденцію до заниження власної самооцінки, терпиме ставлення до дійсності. Їхні дії є частиною картини, яка включає в себе минуле, а також сьогодення, спостереження інших і свої власні;

– теоретики (в основі – абстрактна концептуалізація): інтегрують і узагальнюють спостереження в складні, але логічні теорії; їхній спосіб розв'язання завдання послідовний і логічний. Вони відтворюють неузгоджені факти в цілісні теорії і не дозволяють собі відпочити до тих пір, поки всі речі не будуть упорядковані у раціональні схеми. Їм подобається аналіз і синтез, їхня проникливість будується на основі передбачень, правил, теоретичних моделей і мисленневих схем. Теоретики – прибічники філософії, заснованої на

раціональності й логіці: «Якщо це логічно, то це добре». Вони ставлять запитання: «Чи має це сенс? Як це пов'язане з тим? Що є основою передбачення?» Вони мають тенденцію присвячувати себе раціональній об'єктивності, а не чомусь суб'єктивному і неоднозначному, їхній підхід до проблеми є завжди логічним. Це їхня «ментальна установка», вони впевнено відкидають все, що суперечить цьому, вони схильні оперувати об'єктивними фактами, а не суб'єктивними судженнями, вторинними думками чи чимось легковажним;

- прагматики (в основі – активне експериментування): прагматики намагаються перевіряти всі ідеї, теорії і техніки, щоб бути впевненими в тому, що вони працюють на практиці. Рішуче підшуковують нові ідеї і за першої можливості експериментують з їх застосуванням. Вони належать до числа тих людей, котрі повертаючись з курсів менеджменту, переповнені новими ідеями, які бажають використати на практиці. Намагаються досягти успіху в справах і діють швидко і впевнено, якщо ідея захоплює. Вони виявляють нетерпимість до роздумів і відкритих дискусій. Це дуже практичні, «приземлені» люди, які люблять робити практичні висновки при вирішенні проблем. Реагують на можливі та наявні проблеми як на «виклик», їхня філософія – «завжди є краще рішення» і «те добре, що працює».

ВПРАВИ НА РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ

Вправа 1. Кожен із учасників називає своє ім'я та три риси, йому притаманні, що починаються на ту ж літеру, що й ім'я.

Вправа 2. Кожен із учасників називає по три слова, які асоціюються з його улюбленим предметом. Інші учасники мають його відгадати.

Вправа 3. Назвати своє ім'я, перевівши його у математичні знаки. Зобразити своє ім'я геометричними фігурами.

Вправа 4. Пригадати людину, для якої є характерною схильність до творчості. Назвати риси такої людини. Визначити, які з названих рис властиві і йому.

Вправа 5. Кожен із учасників повинен назвати професію, де він хотів та міг би працювати, пов'язану із творчістю. Які ще знання та вміння йому необхідні для цього. Вправа допомагає усвідомити власні креативні можливості та необхідність розширення власних можливостей.

Вправа 6. Допоміжні матеріали: папір формату А3 та фарби (за кількістю учасників). На фліпчарті викладач записує дві колонки якостей та особливостей поведінки людини:

Допомога у реалізації та пристосуванні до сучасного світу	Шкодять у реалізації та ускладнюють життя
<ul style="list-style-type: none"> - оптимізм, любов до людей - активність, здатність заражати енергією інших - прийняття себе і світу у всіх його проявах - комунікабельність - емпатія, сенситивність - бажання допомагати людям - толерантність - працьовитість - рішучість, наполегливість - мрійливість, розвиненість уяви та фантазії - цілеспрямованість 	<ul style="list-style-type: none"> - невпевненість - упередженість - занижена самооцінка - надмірна принциповість - формалізм - несаможиттєвість - стереотипність у мисленні та поведінці - тривожність - інфантильність - педантизм - перебільшена сором'язливість - збіднена уява - претензійність

Пропонується наступне завдання: визначити серед означених положень такі, що властиві Вам. На папері спробувати перевести ці якості у кольори і створити малюнок, поєднуючи позитивні та негативні. Після виконання відбувається аналіз кожного з малюнків.

**ДІАГНОСТИКА
ЗАГАЛЬНОГО РІВНЯ КОМУНІКАБЕЛЬНОСТІ
(за В. Ф. Ряховським)**

Інструкція. За кожну відповідь «так» нараховується 2 бали, «інколи» – 1 бал, «ні» – 0 балів.

Опитувальник

1. Ви очікуєте буденну ділову зустріч. Чи вибиває це вас із звичної колії?

2. Чи не відкладаєте ви візит до лікаря аж доти, доки вже зовсім не сила терпіти?

3. Чи не викликає у вас невдоволення або збентеження доручення виступати з доповіддю чи повідомленням у зв'язку із якоюсь нагодою?

4. Ви маєте нагоду поїхати у відрядження до міста, де ніколи ще не були. Чи прикладаєте ви максимум зусиль для того, щоб уникнути цієї поїздки?

5. Чи любите ви ділитися своїми переживаннями з іншими?

6. Чи дратує вас прохання незнайомої людини (показати дорогу, назвати час, відповісти на якесь запитання тощо)?

7. Чи вірите ви в існування проблеми «батьків і дітей» та в те, що людям різних поколінь важко зрозуміти один одного?

8. Чи не посоромитесь ви нагадати знайомому, що він забув повернути 10 гривень, що їх ви позичили йому кілька місяців тому?

9. У кафе вам подали недоброякісну страву. Чи змовчите ви, лише невдоволено відсунувши тарілку?

10. У ситуації один на один з незнайомою людиною ви не розпочнете бесіду самі і вам не сподобається, якщо першою заговорить вона. Чи це так?

11. Вас жахає будь-яка довга черга (у магазині, бібліотеці, касі кінотеатру тощо). Вам легше відмовитися від свого наміру, ніж стати «у хвіст» і нудитися в очікуванні?

12. Чи боїтеся ви брати участь у залагодженні конфліктної ситуації?

13. У вас є власні, суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури, ніяких «чужих» думок з цього при-воду ви не приймаєте. Це так?

14. Почувши десь у неофіційній ситуації («у кулуарах») явно помилкову точку зору з добре відомого вам питання, ви, скоріше за все, промовчите?

15. Чи викликає у вас невдоволення прохання знайомих допомогти розібратися у якійсь проблемі чи навчальній темі?

16. Вам легше формулювати свою точку зору (думку, оцінку) у письмовій формі, ніж в усній?

Обробка даних. Знайдіть загальну суму балів, яку ви набрали, відповідаючи на запитання тесту.

Інтерпретація результатів

32–30 балів. Ви некомунікабельні, і це ваша біда, оскільки саме ви, передусім, страждаєте від цього. Однак і близьким людям не легко. На вас важко покластися в справі, що вимагає групових зусиль. Намагайтеся бути більш комунікабельним, контролюйте себе.

29–25 балів. Ви замкнуті, небалакучі, віддаєте перевагу самотності, тому у вас, мабуть, мало друзів. Нова робота та необхідність нових контактів якщо і не викликають у вас паніку, то надовго виводять з рівноваги. Ви знаєте цю особливість свого характеру і часто буваєте незадоволені собою. Однак не обмежуйтеся лише цим, оскільки саме від вас залежить змінити ці особливості характеру. Хіба не буває так, що чимось дуже захопившись, ви «несподівано» стаєте розкутим та комунікабельним? Варто лише постаратися.

24–19 балів. Ви певною мірою товариські, у знайомій обстановці відчуваєте себе цілком упевнено. Нові проблеми вас не лякають, однак з новими людьми ви сходитесь обережно, неохоче берете участь у суперечках і диспутах. У ваших висловленнях часом занадто багато сарказму без усякої на те підстави. Усі ці недо-ліки у вашій владі.

18–14 балів. У вас нормальна комунікабельність. Ви допитливі, охоче слухаєте цікавого співрозмовника, досить терплячі в спілкуванні з іншими, відстоюєте свою позицію без зайвої запальності. Без неприємних переживань йдете на зустріч з новими людьми. У той же час ви не любите гучних компаній, екстравагантних витівок та багатослів'я – усе це вас дратує.

13–9 балів. Ви дуже товариські (часом, мабуть, навіть надміру), зацікавлені, говіркі, любите висловлюватися з різних питань, що, буває, дратує інших. Охоче знайомитесь з новими людьми, нікому не відмовляєте в проханнях, хоча не завжди можете їх виконати. Буває, що ви втрачаєте витримку, однак швидко відходите. Чого вам бракує, так це посидючості, терпіння і відваги при зустрічі із серйозними проблемами. При бажанні, однак, ви зможете змусити себе не відступати.

8–4 балів. Товариськість вирує у вас. Ви завжди в курсі всіх справ. Любите брати участь у всіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у вас нудьгу. Охоче висловлюєтесь, навіть якщо ваше уявлення про проблему більш ніж поверхове. Усюди почуваєте себе «у своїй тарілці». Беретесь за будь-яку справу, хоча далеко не завжди можете її успішно довести до завершення. З цієї причини люди ставляться до вас з деяким побоюванням і сумнівами. Задумайтеся над цим.

3 бали і менше. Ваша комунікабельність носить хворобливий характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь в справи, що вас зовсім не стосуються, беретесь судити про проблеми, в яких зовсім некомпетентні. Через це ви часто буваєте причиною різного роду конфліктів. Вам необхідно зайнятися самовихованням.

ВЕРБАЛЬНІ І НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ У СПІЛКУВАННІ

«Альберт Мейерабіан встановив, що передача інформації відбувається за рахунок вербальних засобів (лише слів) на 7 %, за рахунок звукових засобів (включаючи тон голосу, інтонацію звуку) – на 38 %, за рахунок невербальних засобів – на 55 %. Професор Бердвілл провів аналогічні дослідження відносно ролі невербальних засобів у спілкуванні людей. Він встановив, що в середньому людина говорить словами лише протягом 10-11 хвилин в день, і що кожне речення в середньому звучить 2,5 секунди. Як і Мейерабіан, він дослідив, що словесне спілкування у розмові займає менш ніж 35 %, а більш ніж 65 % інформації передається за допомогою невербальних засобів спілкування. Більшість дослідників розділяють думку, що словесний (вербальний) канал використовується для передачі інформації, тоді як невербальний канал використовується для «обговорення» міжособистісних стосунків, а в деяких випадках використовується замість словесних повідомлень» [Пиз А. Язык телодвижений. Цит. по: Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Харків: Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.].

Запитання

1. Чи погоджуєтесь Ви із наведеними відомостями?
2. Які невербальні засоби Ви використовуєте у спілкуванні найбільше?

МОВА РУХІВ ТІЛА

«Особливістю мови рухів тіла є те, що її виявлення обумовлено імпульсами нашої свідомості, а неможливість підробити ці імпульси дозволяє нам довіряти цій мові більше,

ніж звичайному, вербальному, каналу спілкування. Чи можна навчитися мові рухів тіла, оволодіти нею та застосовувати із знанням справи? ... Це не тільки можливо, але й життєво необхідно» [там же, с. 7].

ДОЛОНІ

«Одним з найбільш помітних і в той же час найбільш значущих невербальних сигналів є сигнал, який передається долонею людини. Якщо правильно використовувати силу долоні, вона може надати людині більшого авторитету та можливості впливати та керувати іншими.

Існує три основних командних жести долоні: положення долоні догори, положення долоні донизу та положення вказівного пальця: Положення відкритої долоні догори – довірливий, не погрозливий жест.

Коли долоня повернута донизу – у вашому жесті негайно з'являється відтінок керівництва.

Жест вказівного пальця є одним із найбільш дратівних»

[За кн.: Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Харків: Вид-во НФаУ, 2009. 140 с. С. 8].

■■■➔ *Завдання*

1. Охарактеризуйте невербальну поведінку вчителя, який негативно/позитивно ставиться до учнів.

МОТИВИ САМООСВІТИ ВЧИТЕЛЯ ТА НАПРЯМИ САМОРОЗВИТКУ

*«Ти лише до тих пір здатний сприяти освіті інших,
поки продовжуєш працювати над власною освітою ...»*

Г. Дістервега

Мотиви, які спонукають мене до самоосвіти.

Бажання творчості. Вчитель – професія творча. Творча людина не зможе з року в рік працювати за одним і тим же поурочним планом або сценарієм. Робота повинна бути цікавою і приносити задоволення.

Зміни, що відбуваються в житті суспільства. Ці зміни в першу чергу торкаються учнів, формують їхній світогляд, і не хотілося б, щоб мій образ формувався у них як образ «несучасної людини».

Конкуренція. Можливість бути потрібною на роботі. Не секрет, що багато батьків, приводячи дитину до школи, просяться в клас до конкретного вчителя, предметника або класного керівника.

Громадська думка. Мені не байдуже, вважають мене «хорошим» або «поганим». Поганим вчителем бути прикро.

Матеріальне стимулювання. Без постійного засвоєння нових знань не домогтися підвищення категорії, збільшення навантаження у школі.

Інтерес. Вчитися просто цікаво. Як людина, яка щодня вчить, не буде постійно вчитися? Чи вправі вона тоді викладати?

Основні напрями професійно-особистісного саморозвитку

1. Розширення кругозору зі своїх предметів, культури людства: ознайомлення з принципами сучасної державної освітньої політики; оволодіння елементами інформаційної культури; досягнення високого загальнокультурного рівня; забезпечення якісної психолого-педагогічної підтримки освітнього процесу; здатність до вироблення індивідуального стилю педагогічної поведінки.

2. Задоволення специфічної потреби у практико-орієнтованих знаннях.

3. Забезпечення розвиваючого ефекту набутих знань, вирішення реальних практичних ситуацій, які виникають у процесі педагогічної діяльності. Можна сказати, що зміст програми направлений на вирішення реальних проблем, з якими я стикаюся в процесі своєї професійної діяльності.

4. Види діяльності в процесі самоосвіти, які сприяють моему професійному зростанню як вчителя: систематичний перегляд певних телепередач; читання методичної, педагогічної та предметної літератури; огляд в Інтернеті інформації з методики викладання предметів, педагогіки, психології, педагогічних технологій; розв'язування олімпіадних завдань, тестів, питань ЗНО, кросвордів та інших завдань підвищеної складності або нестандартної форми; відвідування семінарів, тренінгів, конференцій, уроків колег; дискусії, наради, обмін досвідом з колегами; систематичне проходження курсів підвищення кваліфікації; організація гурткової та позакласної діяльності з предмету; відвідування предметних виставок та тематичних екскурсій з предмету при проходженні курсів; спілкування з колегами в школі, районі, області та в Інтернеті; ведення здорового способу життя.

Результативність самоосвіти:

- Збільшення кількості учнів, які цікавляться мистецтвом
- Збільшення кількості учнів – учасників та призерів фестивалів та різноманітних конкурсів

- Мої учні із задоволенням приймають участь у творчих заходах.
- Розробка сценаріїв для виступу учнів.
- Проведення відкритих уроків, семінарів-практикумів для педагогів школи та міста.
- Участь та перемога в обласному етапі конкурсу «Педагогічний досвід освітян регіону».

Джерело: http://www.school29.edukit.mk.ua/blogi_vchiteliv/fizika/samoosvita_vchitelya_navischo_pedagogu_vchitisy/

ТРЕНІНГ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

(за матеріалами: <https://z-balkazosh.jimdofree.com>)

Мета: сприяти розвитку у магістрантів особистісних здібностей до педагогічної діяльності, усвідомлення шляхів професійного зростання та досягнення професійної успішності.

Завдання: розвинути здатність до усвідомлення учасниками власного професійного «Я», прийняття себе в професії; навчити учасників керувати своїм професійним розвитком; сформувати здатність до вибудови особистісної траєкторії досягнення професійної успішності педагога-музиканта.

Матеріали та обладнання: столи, стільці, фліп-чарт, фломастери, олівці, маркери, стікери.

Заняття 1

Орієнтовні правила роботи групи під час тренінгу:

- активність учасників;
- партнерське спілкування: щирість, спілкування за принципом «тут і тепер»;
- персоніфікація висловлень;
- конфіденційність;
- неприпустимість безпосередніх оцінок людини;
- повага промовця;
- правило піднятої руки;
- правило тиші.

1. Вправа «Знайомство»

Мета: знайомство учасників, самопрезентація.

Матеріали: маркери, папір.

Хід вправи. Учасники розміщуються на стільцях. Тренер пропонує кожному зробити асоціативне зображення свого імені (придумати слово, з яким Ви себе асоціюєте (рослина, тварина, предмет тощо) спочатку на А4, потім перенести на бейджик.

2. Вправа «Долоні»

Мета: розвиток здатності до вияву емоційного стану учасників тренінгу, готовності до активної роботи.

Хід вправи. Учасники, сидячи на своїх місцях, кладуть долоні на стіл, обираючи один з варіантів: 1) якщо людина перебуває в позитивному емоційному стані, готова до активної роботи – долоні повернуті вгору; 2) якщо в неї поганий настрій, самопочуття, відсутність бажання до активної роботи – долоні повернуті донизу; 3) якщо людина переживає різні емоції, має середній рівень готовності до роботи, вона одну кисть повертає долонею догори, іншу – донизу.

3. Вправа «Зіркова година»

Мета: розвиток позитивної складової емоційного компоненту професійної спрямованості.

Матеріали: ручка, зошит.

Хід вправи. Пропонується протягом 7-10 хвилин виділити 3-5 найбільш позитивні моменти, характерні для професії вчителя. Після складання переліку, кожен їх демонструє за допомогою невербальних засобів, а інші учасники відгадують. Під час обговорення учасники уточнюють, висловлюють свої думки.

4. Вправа «Я - студент, я - вчитель»

Мета: розвиток здатності до визначення позитивних та негативних аспектів у діяльності.

Матеріали: папір формату А-4, фломастери, олівці.

Хід вправи. Учасники об'єднуються у дві команди. Перша виступає від імені студентів, інша – від імені вчителів. Роздаються листи паперу форматом А-4, на яких команда «студентів» робить колаж на тему: «Прекрасний час студентства», а команда «професіоналів» – «Прекрасний пора професійної успішності». Потім кожна команда на звороті свого аркуша (верхня його половина) перераховує 6 атрибутів студентства або 6 атрибутів професійної зрілості. Найважливіший компонент, на думку команди, група виділяє (підкреслює). Через 15-20 хвилин роботи команди обмінюються папірцями. Інша команда, в нижній вільній частині отриманого аркуша записує 6 мінусів вказаного вікового періоду, а найголовніший мінус також виділяють (підкреслюють). Надалі команди демонструють свої результати та проговорюють плюси й мінуси того чи іншого періоду життя.

Модератор також просить «студентів» вказати свої особистісні характеристики, які дозволять досягнути професійної успішності

5. Вправа «Будь уважним»

Мета: розвиток швидкості дії, уважності, активності.

Матеріали та обладнання: стільці по колу, годинник.

Хід вправи. Учасникам, які розміщуються по колу ведучий пропонує порахувати: один, два, три і т.д. «Перший почне рахувати, а наступний (за годинниковою стрілкою) продовжить. Рахувати потрібно якомога швидше. У процесі рахунку, необхідно пам'ятати про одну умову: замість промовляння числа, в яке входить цифра 4, ви повинні плескати в долоні. Той, хто помиляється, вибуває з гри. Будьте уважні. Після проходження першого кола, ведучий розширює завдання: замість промовляння числа, в яке входить цифра 9, ви повинні захопити себе за ніс, замість промовляння числа, в яке входить цифра 4, ви повинні продовжувати плескати в долоні.

6. Вправа «16 асоціацій»

Мета: розвиток здатності до використання перешкод як ресурсів професійного зростання.

Матеріали: листи формату А4, фломастери (маркери) за кількістю учасників.

Хід вправи. Лист формату А4 (горизонтально) ділиться на 5 рівних вертикальних колонок. У першій колонці записуються 16 асоціацій на слова «моя робота – її труднощі». У другу колонку пишемо асоціації на слова з першої колонки, попарно їх об'єднуючи: асоціація на перше і друге слово, асоціація на третє і четверте слово, потім – на п'яте і шосте і т.д. Таким чином, в другій колонці отримуємо вже вісім асоціацій. В третій колонці процедура повторюється, і ми отримуємо 4 слова. Продовжуємо до тих пір, поки в останній, п'ятій колонці не залишиться тільки одна асоціація, її також необхідно зобразити у вигляді схематичного малюнка.

Тепер у кожного є два слова та зображення асоціацій, образне асоціативне уявлення про саму роботу.

Модератор активізує обговорення та порівняння малюнків, виділення спільних елементів, аналіз сильних і слабких рис та можливих напрямків для росту.

7. Вправа «Рефлексія»

Мета: забезпечити зворотній зв'язок щодо основних моментів тренінгових вправ.

Хід вправи. Тренер демонструє учасникам записані на фліп – чарті або дошці 4–5 незакінчених речень, наприклад, «Я дізнався, що...», «Мене здивувало, що...», «Мені сподобалось, що», «Можливо, було б краще, якби...» тощо; пропонує кожному учаснику озвучити свої відповіді, або записати та віддати тренеру.

Заняття 2

Мета: сформувати стійку мотивацію до розвитку професійної успішності; виробити компетентності, які сприяють розвитку професійної успішності

1. *Вправа* «Моє бачення = Моє ставлення»

Мета: розвиток здатності до емпатії.

Обладнання: картки з позначенням дійових осіб.

Хід вправи. Учасникам, які об'єднуються в групи по 4-5 чоловік, зачитується ситуація (яка не має закінчення). «Підліток, намагаючись вразити однолітків та підвищити в їх очах свою значущість, приніс до класу папугу, що вміє говорити. Під час пояснення вчителем нової теми птах вирвався з рук хазяїна ...».

Завдання: описати ситуацію очима різних персонажів (кілька речень від кожного):

- безпосередньо задіяних героїв (підліток, папуга, вчителька, дівчина, закохана в головного героя, рибки з акваріума, скелет в шафі тощо);

- стороннього спостерігача, що опинився поруч (прохожий на вулиці, директор школи тощо);

- газетний репортер;

- представник ДПС.

Як би Ви вчинили на місці вчителя?

Рекомендації ведучому: Які варіанти трактовки подій були найбільш оригінальні, незвичайні? В яких життєвих ситуаціях важливе вміння подивитися на подію під іншим кутом, поставивши себе на місце інших учасників? На що більше зверталась увага під час трактування подій – на особливості особистості того, хто в них потрапив, чи на вплив ситуації, в якій він опинився? (Згідно результатів психологічних досліджень, поведінка людини визначається якостями його особистості лише на 30%, а на 70% – особливостями ситуації, в якій він знаходиться). Чим ми схильні пояснювати причини поведінки інших людей в реальних життєвих ситуаціях?

2. Вправа «Дерево мого «Я»

Мета: розвиток здатності до самоусвідомлення та саморозвитку.

Матеріали: фліпчарт, папір для нього, маркери, стікери.

Хід вправи.

Модератор: «Давайте здійснемо екскурсію вглиб власного «Я». Це «Я» можна зобразити у вигляді дерева з різними гілочками і коренями. Корені – це підґрунтя, наш досвід, базис, на яке ви спираєтеся у вашому житті, в т.ч. професійному. Стовбур, гілки – це ваші професійно-особистісні якості, що допомагають нам у житті, в т.ч. педагогічному; досягнення, що допомагають вашому професійному зростанню. Вони можуть бути «пишні, повні життя», а можуть засихати. Які причини можливого ураження вашого дерева? Вони зовнішні чи внутрішні? Кульки омели, яка паразитує на дереві, дупла позначатимуть ті недоліки, які заважають вам у професійному зростанні. Якими вони будуть? Позначте їх у відповідних місцях дерева. Які зовнішні «процеси», «об'єкти» сприяють або перешкоджають вашому професійному становленню, включенню в професійну спільноту? Намалюйте їх. Чи є на вашому дереві плоди. Що вони позначають?».

Після індивідуальної роботи, учасники об'єднуються в групи:

1 – зображує узагальнений, образ «Я – професіонал», вказуючи якості, об'єкти, які сприяють професійному становленню, самореалізації тощо;

2 – зображує узагальнений образ «Перешкоди становлення мого професійного Я», вказуючи якості, об'єкти, які перешкоджають професійному становленню, самореалізації тощо.

3. Вправа «Професійне «Я»

Мета: підвищити самооцінку; гармонізувати емоційний стан; розвинути позитивну концепцію «Я – педагог».

Матеріали: папір формату А4, маркери, стікери.

Хід вправи. На окремому листі пропонують намалювати сонце так, як його малюють діти: «У кружечку напишіть власне ім'я або намалюйте себе як педагога. Біля кожного променя напишіть що-небудь гарне про себе з професійної точки зору. Завдання – написати про себе якнайкраще. Покладіть цей листочок у свій щоденник і, якщо у вас з'явиться нова якість, додайте промінчик до сонця».

Модератор: Чи змінився під час виконання виконання ваш емоційний стан? Що сподобалось? Чого не вистачало?

4. Вправа «Інтерв'ю»

Мета: розвиток усвідомленого ставлення до необхідності професійного зростання.

Матеріали: фліпчарт, папір для нього, маркери, стікери.

Хід вправи. Ведучий пропонує учасникам об'єднатися в пари. Один з учасників протягом 1 хвилини бере інтерв'ю в іншого, ставлячи питання щодо професійного становлення та ролі професії в його житті. За сигналом ведучого учасники обмінюються ролями. По закінченні проведення інтерв'ю обома учасниками, один з них стає за спиною в іншого та від імені учасника, який сидить, починає розповідати про нього. Потім учасники міняються місцями.

Після закінчення проведення вправи проводиться обговорення: що нового Ви почули про себе? Що не сподобалось? Чому? Що не було сказано важливого про Вас?

5. Вправа «Мій сьогоднішній вибір»

Мета: розвиток здатності до оцінювання педагогічної готовності інших.

Обладнання: маркер, папір формат А-2 (або дошка).

Хід вправи. Ведучий ставить на дошці (фліп-чарті) крапку, біля якої пише: «Я». Від крапки проводить лінії, кількість яких

дорівнює числу учасників. По черзі, кожний з них підходить до дошки і пише на кінці однієї з вільних ліній ім'я того учасника з групи, якого б він обрав своїм викладачем. Заздалегідь слід пояснити, що не варто орієнтуватися на дружні зв'язки або міжособистісну симпатію. Ідеться лише про професійні стосунки (оцінюється педагогічна позиція члена групи).

Після здійснення вибору, кожний учасник пояснює свою позицію. Після обговорення тренер обов'язково зауважує, що незначна кількість або відсутність вибору в того чи іншого учасника не свідчить про низьке поцінування його групою. Очевидно, на цьому етапі професійного становлення молодий педагог не мав змоги проявити себе в педагогічній діяльності. Такому учаснику пропонується провести самоаналіз «Що треба зробити, щоб люди бачили в мені педагога». Цю вправу можна проводити тільки тоді, коли в групі встановлено відверті стосунки, а самі студенти можуть обговорювати свої успіхи або невдачі без психологічних ускладнень.

6. Вправа «Оплески»

Мета: фізична релаксація, емоційна розминка.

Хід вправи. Тренер розміщує учасників на стільцях по колу, послідовно кілька разів пропонує підвестися тим, хто має певне уміння чи якість, щось любить або бажає чомусь навчитися; інші учасники групи активно аплодують тим, хто підвівся. (Наприклад, «Підведіться з міста всі ті, хто вміє вишивати». Оплески! «Підведіться з міста всі ті, хто вміє кататися на гірських лижах». Оплески! тощо).

7. Вправа «Творче життя»

Мета: розвиток до здатності вияву креативності учасників.

Матеріали: маркери, листи формату А-3, А-2.

Хід вправи. Учасники об'єднуються в групи по 5-6 осіб та отримують завдання: «сформулювати перелік рекомендацій, які дозволять зробити більш успішним та творчим власне життя». В перелік бажано включити рекомендації щодо впровадження творчих підходів до професійного життя. Сформульовані рекомендації повинні бути реальними і мати можливість бути практично впроваджені більшістю учасників в життя. По закінченні виконання завдання листи розміщуються для ознайомлення всіма учасниками. Представники від кожної команди озвучують свої рекомендації та коротко пояснюють, як саме їх дотримання допоможе зробити власне життя більш успішним та творчим.

8. Вправа «Драбина особистісного зростання»

Мета: візуалізувати програму особистісної успішності

Хід вправи. Будуємо сходинки драбини свого професійного успіху. На вершині – найбільший професійний успіх, на першому щаблі – початок шляху до нього. Визначаємо своє місце зараз на цій драбині, скільки щаблів попереду, шукаємо приховані ресурси і прописуємо всі сходинки свого шляху.

Модератор: що заважає вже зараз перейти на вищий щабель? що потрібно зробити? Що залежить від вас, а що від зовнішніх обставин?

9. Вправа «Побажання»

Мета: поглибити емоційні зв'язки між учасниками, налаштувати на активну роботу.

Матеріали: м'яч або м'яка іграшка.

Хід вправи, учасники кидають один одному м'яч, бажаючи чогось приємного на час заняття. Наприклад, «радості», «творчого натхнення» тощо. Побажання повинні бути короткі (1-2 слова). М'яч повинен потрапити до кожного учасника. Ведучий пильнує, щоб кожний з учасників отримав приємні слова.

10. Вправа «Рефлексивна мішень»

Мета: підведення підсумків тренінгу.

Обладнання: шаблон «мішень» на аркуші ватману, кольорові олівці, фломастери.

Хід вправи: На аркуші ватману малюється мішень, яка ділиться на чотири (можна більше або менше) сектори. У кожному з секторів записуються параметри для рефлексії групової взаємодії, діяльності, що відбулись. Наприклад, 1-й сектор – оцінка змісту; 2-й сектор – оцінка форми, методів взаємодії; 3-й сектор – оцінка діяльності ведучого; 4-й сектор – оцінка власної діяльності.

Кожний учасник маркером або фломастером (ручкою; олівцем) чотири рази (по одному в кожний сектор) «стріляє» у мішень, роблячи мітку (крапку, «плюс» і т. д.). Мітка відповідає його оцінці результатів взаємодії, що відбулася. Якщо учасник дуже низько оцінює результати, то мітка ставиться їм в «молоко» або в поле «0» на мішені, якщо вище, то в поле «3». Якщо результати оцінюються дуже високо, то мітка ставиться в «яблучко», у поле «5» мішені. Після того як кожний учасник взаємодії «вистрілив» (поставив чотири мітки) у рефлексивну мішень, вона вивішується на загальний огляд і тренер організує її короткий аналіз.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Теоретичні засади професійної успішності педагога-музиканта												
Тема 1. Вступ до курсу. Науковий огляд проблематики успіху та успішності.	16	4	2	-	-	10	16	2				14
Тема 2. Професійна успішність майбутнього вчителя як мета - категорія.	14	2	2	-	-	10	14	-	2			12
Тема 3. Соціальний та емоційний інтелекти як засаднича основа професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва.	14	2	2	-	-	10	14	-	-			12
Разом за змістовим модулем 1	44	8	6	-	-	30	44	2	2			38

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма					Заочна форма						
	усього	у тому числі				усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд		с.р.	л	п	лаб	інд	с.р.
Змістовий модуль 2. Практика становлення професійної успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва у ЗВО												
Тема 1. Педагогічна майстерність та професіоналізм як передумови становлення професійної успішності майбутнього вчителя.	16	2	4	-	-	10	16	2	2			12
Тема 2. Професійне самовиховання майбутнього вчителя як інструмент досягнення успішності	16	2	4			10	16	-	2			14
Тема 3. Технології розвитку професійної успішності майбутнього педагога-музиканта.	14	2	2			10	14	-	2			12
Разом за змістовим модулем 2	46	6	10	-	-	30	46	2	4			38
Усього годин												
	90	14	16	-	-	60	90	6	8	-	-	76

Навчально-методичне видання

СКОРИК

Тамара Володимирівна

**ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ
ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

для здобувачів вищої освіти педагогічних університетів

Технічний редактор **О. Єрмоленко**

Комп'ютерна верстка
та макетування **О. Клімова**

Комп'ютерний набір **Т. Скорик**

Підписано до друку 22.11.2022 р. Формат 60 x 84 1/16.

Папір офсетний. Друк на різнографі.

Ум. друк. арк. 9,07. Обл.-вид. арк. 5,27.

Наклад 100 прим. Зам. № 0002.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру

видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року

Тел. +38-097-385-28-13

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

14035, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40

